

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Departament Strategii

KST.411.2.1.2023

Pan
Dr hab. Adam Leszczyński
p.o. Dyrektor Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej
im. Romana Dmowskiego
i Ignacego Jana Paderewskiego
ul. Słowicza 62
02-170 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

D/23/511 – Przyznawanie i rozliczanie środków wsparcia finansowego udzielanego przez Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego oraz realizacja zadań finansowanych lub współfinansowanych z Funduszu Patriotycznego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Prof. dr hab. Jan Żaryn, Dyrektor Instytutu od dnia 17 lutego 2021 r. do dnia 11 kwietnia 2024 r. ² , od dnia 17 lutego 2020 r. do dnia 16 lutego 2021 r. p.o. Dyrektor Instytutu
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Udzielanie wsparcia finansowego beneficjentom. 2. Nadzór nad realizacją projektów i rozliczanie udzielonego dofinansowania.
Okres objęty kontrolą	Od dnia 17 lutego 2020 r. do dnia zakończenia czynności kontrolnych ³ , z uwzględnieniem faktów i dowodów wykraczających poza ten okres mających znaczenie dla badanej działalności
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust.1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ⁴ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Strategii
Kontrolerzy	1. Patrycja Chrzanowska-Przybylska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KST/12/2023 z dnia 3 października 2023 r. 2. Grzegorz Jarzyna, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KST/3/2023 z dnia 20 lutego 2024 r. 3. Konrad Kobylko, doradca prawny, upoważnienie do kontroli nr KST/10/2023 z dnia 3 października 2023 r. 4. Agnieszka Kuźniewicz, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KST/11/2023 z dnia 3 października 2023 r. 5. Ewelina Stryk, doradca prawny, upoważnienie do kontroli nr KST/14/2023 z dnia 3 października 2023 r. 6. Wojciech Wasiak, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KST/13/2023 z dnia 3 października 2023 r.

(akta kontroli str.1-12a)

¹ Dalej także: Instytut.

² W dniu 11 kwietnia 2024 r. tj. po zakończeniu czynności kontrolnych w Instytucie p.o. Dyrektorem Instytutu został dr hab. Adam Leszczyński.

³ Czynności kontrolne w jednostce zostały zakończone w dniu 29 marca 2024 r.

⁴ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁵ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia udzielanie przez Instytut wsparcia finansowego beneficjentom oraz nadzór nad realizacją projektów i rozliczanie udzielonego dofinansowania.

Podczas czterech ogłoszonych przez Instytut naborów wniosków o dofinansowanie z Funduszu Patriotycznego ubiegało się łącznie 2 864 podmiotów, które wnioskowały o udzielenie wsparcia finansowego w łącznej wysokości 1 416,2 mln zł, a otrzymało je 461 podmiotów, z czego 121 przyznano je co najmniej dwukrotnie. Łącznie w formie dofinansowania przekazano beneficjentom kwotę 101,9 mln zł. Mimo dużego zainteresowania podmiotów ubiegających się o dofinansowanie i ograniczonej puli środków finansowych Instytut nie rozważał wprowadzenia mechanizmów polegających na czasowym wyłączeniu możliwości ubiegania się o środki podmiotom, które uprzednio je otrzymały, celem zwiększenia liczby beneficjentów, którym udzielono wsparcia.

W ocenie Izby udzielanie wsparcia finansowego beneficjentom nie przebiegało w sposób w pełni prawidłowy, na co wskazują liczne nieprawidłowości. Zdaniem Izby nierzetelnie przeprowadzono procesy oceny formalnej i merytorycznej wniosków. Błędami w zakresie oceny dotknięte było 60,5% badanych wniosków, na podstawie których Instytut przyznał dofinansowanie w łącznej wysokości 14 288,4 tys. zł. Uchybienia Instytutu polegały m.in. na naruszaniu zasad określonych w *Regulaminach Programu Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego Fundusz Patriotyczny*⁶, co mogło prowadzić do przyznawania dofinansowania w sposób niecelowy oraz niegospodarny. Izba stoi na stanowisku, że przyznawanie wsparcia finansowego pochodzącego ze środków publicznych w drodze otwartego naboru wniosków powinno w najwyższym stopniu odpowiadać rzetelnemu, transparentnemu i efektywnemu zarządzaniu tymi środkami, które powinny służyć optymalnej realizacji celów publicznych. Zdaniem Izby poważnym naruszeniem zasady równego traktowania podmiotów ubiegających się o wsparcie było umożliwienie niektórym wnioskodawcom dokonywania zmian treści złożonych wniosków przed dokonaniem ich oceny. Izba wskazuje, że brak wymogu składania deklaracji bezstronności przez pracowników Instytutu stwarzał ryzyko konfliktu interesów, które zmaterializowało się w przypadku dwóch pracowników.

Izba za nierzetelne i za naruszające *Regulamin Funduszu Patriotycznego* uznaje przyznanie 19 beneficjentom dofinansowania w drodze decyzji Dyrektora Instytutu bez uzasadnienia – w łącznej kwocie 1 456,8 tys. zł. Nie kwestionując regulaminowego uprawnienia Dyrektora Instytutu do podjęcia decyzji o przyznaniu wsparcia finansowego, NIK wskazuje, że jako sytuacja stanowiąca wyjątek od generalnych zasad i obarczona ryzykiem uznaniowości, powinna być w każdym przypadku być umotywowana w celu zapewnienia przejrzystości udzielania wsparcia finansowego.

Nieprawidłowości dotyczyły również pracy ekspertów. Swobodny dobór ekspertów, z pominięciem obowiązku uzgodnienia z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁷, a także brak podjęcia adekwatnych działań w zakresie nieskładania wymaganych deklaracji bezstronności, w ocenie Izby były działaniami nierzetelnymi i stwarzały ryzyko wystąpienia konfliktu interesów. Przypisywanie wniosków do oceny

⁵ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁶ Dalej: Regulamin Funduszu Patriotycznego lub Regulaminy Funduszu Patriotycznego.

⁷ Dalej: Minister.

poszczególnym ekspertom, mimo funkcjonowania systemu informatycznego wyposażonego w odpowiedni algorytm, nie zapewniało losowego przydziału wniosków, albowiem ten uzależniony był od decyzji losującego. Powodowało to nierównomierne rozłożenie wniosków pomiędzy oceniających. Wystąpiły również przypadki nieuzasadnionego dokonywania zmian ekspertów mających dokonać oceny wniosków. Izba ocenia jako nierzetelne i niegospodarne wypłacanie ekspertom wynagrodzenia w maksymalnej dopuszczalnej wysokości bez względu na liczbę ocenionych przez nich wniosków. Łącznie, z naruszeniem zasad wynagradzania wynikających z zawartych przez Instytut umów wypłacono kwotę 135,9 tys. zł.

Izba odnotowuje jako działanie pozytywne, że Instytut mimo braku narzędzi podejmował próby eliminowania ryzyka podwójnego finansowania. W badanej próbie Izba nie stwierdziła finansowania tych samych wydatków z różnych źródeł.

Za nierzetelne Izba uznaje brak obowiązku wskazywania w umowach zawieranych z beneficjentami celu Funduszu Patriotycznego, jaki osiągnięty będzie na skutek zadania realizowanego dzięki przyznaniu dofinansowania. Umowy zawierane podczas jednego naboru dodatkowo nie odsyłały do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*, który określał m.in. zasady ponoszenia kosztów, co mogło prowadzić do niecelowego i niegospodarnego wydatkowania dofinansowania przez beneficjentów.

W ocenie Izby niektóre z praktyk Instytutu nie zapewniały odpowiedniej ochrony prawidłowego wydatkowania środków publicznych. Do umów o dofinansowanie nie załączano wniosku beneficjenta, a jedynie wybrane jego elementy, co było nierzetelne i utrudniało nadzór nad realizacją zadania. Izba zidentyfikowała przypadek, w którym na skutek niezłączenia wniosku do umowy beneficjent zmienił miejsce, w którym deklarował zakupić nieruchomości. Mimo, że beneficjenci otrzymywali istotne w wymiarze finansowym wsparcie z przeznaczeniem na zakup nieruchomości, Instytut nie określił warunków, jakie powinny spełniać nieruchomości nabywane przez beneficjentów. NIK zidentyfikowała przypadek nabycia przez beneficjenta nieruchomości po okresie kwalifikowalności środków, czy też nabycia dwóch nieruchomości przez jedną organizację. Dodatkowo, Izba stwierdziła przypadek nabycia nieruchomości przez organizację m.in. od członka zarządu tego podmiotu. Co prawda *Regulamin Funduszu Patriotycznego* nie zabraniał dokonania takiej transakcji, jednak w ocenie Izby mogło to naruszać standardy przejrzystości w zakresie wydatkowania dofinansowania.

Izba jako nierzetelną uznaje stosowaną przez Instytut w dwóch pierwszych naborach praktykę zezwalającą beneficjentom na przeznaczanie do 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych. Co prawda podczas kolejnych edycji Funduszu Patriotycznego możliwość ta została wyeliminowana, to jednak wcześniej pozwalała w sposób nietransparentny i niecelowy finansować wydatki niekwalifikowane. Zdaniem Izby praktyka Instytutu polegająca na akceptowaniu wydatków niekwalifikowanych istotnie naruszała zasady funkcjonowania Funduszu Patriotycznego i mogła przyczynić się do niegospodarnego wydatkowania dofinansowania.

W ocenie Izby nadzór nad realizacją zadań objętych dofinansowaniem był sprawowany w sposób nierzetelny, a rozliczanie przekazanego dofinansowania nie w każdym przypadku następowało w sposób prawidłowy.

Instytut niecelowo i niegospodarnie wydatkował kwotę 76,4 tys. zł powierzając osobie niebędącej jej pracownikiem nadzór nad przebiegiem realizacji programu własnego Funduszu Patriotycznego. Zdaniem Izby delegowanie nadzoru nad realizowanym przez Instytut programem własnym naruszało zasady odpowiedzialności kierownictwa

za działanie jednostki. Prowadziło to jednocześnie do osłabienia mechanizmów bieżącego nadzoru.

Instytut nie monitorował bieżącej realizacji dofinansowanych zadań. Prowadzone przez Instytut kontrole beneficjentów przede wszystkim miały charakter następczy. Ich niska przydatność dla eliminowania ryzyk niezgodnego z warunkami wykorzystywania dofinansowania wynikała m.in. z braku opracowanej metodyki prowadzenia kontroli oraz zasad dobierania beneficjentów do kontroli, co było działaniem nierzetelnym. Typowanie do przeprowadzenia szczegółowej analizy sprawozdań z wykonania zadań nie opierało się na analizie ryzyka, ale głównie na sygnałach medialnych. NIK stwierdziła również dwa przypadki kontroli Instytutu u beneficjentów (z 12 udokumentowanych protokołami), które przynajmniej w części miały charakter pozorny.

Mimo braku analizy sprawozdań z realizacji zadań pod względem finansowym proces ich zatwierdzania był czasochłonny, a przez to nierzetelny. W 42,5% poddanych badaniu sprawozdań z realizacji zadań proces ich zatwierdzania przez Instytut wynosił ponad 30 dni, a w jednym wypadku wynosił 301 dni, licząc od dnia ich złożenia. Długie procedowanie sprawozdań z realizacji zadań utrudniało Instytutowi rozliczenie otrzymanej od Ministra dotacji celowej. Instytut nierzetelnie oraz z naruszeniem zasad prawidłowego gospodarowania środkami publicznymi nie przekazywał Ministrowi środków z tytułu niewykorzystanej części dotacji, co łącznie złożyło się w badanym okresie na kwotę w wysokości 246,3 tys. zł, mimo że środki te były w dyspozycji Instytutu na rachunku bankowym.

Stwierdzone przez Izbę naruszenia kolejnych *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* przy dokonywaniu oceny składanych wniosków, uchybienia terminom zwrotu środków publicznych, umożliwienie wydatkowania środków publicznych na wydatki niekwalifikowalne mogą, w ocenie NIK, wskazywać, że w Instytucie w badanym okresie nie funkcjonowała w pełni adekwatna, skuteczna i efektywna kontrola zarządcza.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁸ kontrolowanej działalności

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

1. Udzielanie wsparcia finansowego beneficjentom

Instytut jest państwową instytucją kultury utworzoną na podstawie zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 lutego 2020 r. w sprawie utworzenia państwowej instytucji kultury – Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego⁹. Nadzór nad jego działalnością sprawuje organizator, tj. Minister. Do zakresu działalności Instytutu należy m.in. realizacja polityki pamięci w zakresie historii i dziedzictwa Polski, w tym dorobku polskiej myśli społeczno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem myśli narodowej, katolicko-społecznej i konserwatywnej. Powyższe zadania Instytut realizował m.in. przez: tworzenie, organizowanie i realizację własnych programów z zakresu polityki pamięci, w tym programów edukacyjnych, stypendialnych i dotacyjnych, oraz obsługę programów Ministra.

W ramach realizacji działalności statutowej Instytut powołał program własny – Fundusz Patriotyczny, w ramach którego środki rozdzielano w obszarach Priorytetu I i Priorytetu II. Piotr Gliński, pełniący do dnia 27 listopada 2023 r. funkcję Ministra

⁸ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁹ Dz. Urz. MKiDN poz. 10.

poinformował¹⁰, że celem Funduszu Patriotycznego była aktywizacja patriotyczna obywateli i wspólnot.

Instytut w badanym okresie prowadził działalność kulturalną. W ramach prowadzonej również działalności naukowej Instytut przygotował 14 tomów wydawnictw słownikowych i encyklopedycznych: „Słownik biograficzny polskiego obozu narodowego”, „Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego” oraz „Encyklopedia Ruchu Narodowego. Organizacje, wydarzenia, pojęcia”. W ramach działalności wydawniczej Instytut przygotował 63 inne pozycje książkowe o tematyce naukowej i popularnonaukowej. Oprócz wydania ww. pozycji Instytut m.in. organizował konferencje naukowe i wykłady oraz opracowywał poprawne merytorycznie hasła w portalu Wikipedia. W badanym okresie Instytut zorganizował cztery edycje Szkoły Letniej, w których udział wzięli nauczyciele, studenci i doktoranci. Instytut przeprowadził, częściowo we współpracy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, 22 szkolenia dla nauczycieli. W ramach działalności edukacyjnej Instytut zorganizował również bezpłatny kurs języka polskiego dla uchodźców wojennych z Ukrainy. W marcu 2022 r. Instytut uruchomił Centrum Edukacyjne. W ramach jego działalności odbywały się spotkania popularno-naukowe, spotkania promocyjne wydawnictw Instytutu, spotkania połączone z oprowadzaniem po miejscach Warszawy związanych z postaciami ruchu narodowego oraz katolickiego. Instytut pozyskał ponad 30 kolekcji archiwalnych (spuścizn) od osób prywatnych i instytucji, które zawierały informacje historyczne na temat ruchu narodowego i katolicyzmu społecznego. W 2023 r. Instytut pozyskał kolekcję pamiątek po Ignacym Janie Paderewskim, w skład których wchodził m.in. fortepian ćwiczebny. Prezentacja pamiątek odbyła się w dniu 28 listopada 2023 r. na Zamku Królewskim w Warszawie.

(akta kontroli str. 521-540, 2701-2724)

Instytut otrzymywał z budżetu państwa z części będącej w dyspozycji Ministra dotację celową na realizację programu własnego Fundusz Patriotyczny. Dla naborów *Wolność po polsku* wynosiła ona 30,0 mln zł każdego roku, natomiast dla dodatkowego naboru *Niepodległość po polsku* ogłoszonego w 2021 r. wyniosła 12,0 mln zł. Dla naboru *Niepodległość po polsku* dotacja została przyznana w 2021 r., a niewykorzystane środki finansowe nie wygasły z dniem 31 grudnia 2021 r.¹¹ i mogły być wydatkowane w 2022 r. Wykorzystanie dotacji dla naborów ogłoszonych w latach 2021 i 2022 mieściło się w przedziale od 94,6% do 98,7%¹². Instytut każdego roku informowany był przez Ministra o przyjętych przez Radę Ministrów w projekcie ustawy budżetowej kwotach dotacji na realizację programu własnego Fundusz Patriotyczny. Planowana na 2024 r. kwota dotacji dla Instytutu na realizację programu własnego Fundusz Patriotyczny wynosiła 30,0 mln zł.

Pismem z dnia 14 grudnia 2022 r. Minister poinformował Dyrektora Instytutu, że nie ma możliwości uwzględnienia jego wniosku o przeprowadzenie dodatkowego naboru wniosków w ramach Priorytetu II i przeznaczenie na ten cel 15,0 mln zł. Minister wskazał, że Fundusz Patriotyczny *jest najdroższym programem własnym jednostek nadzorowanych przez niego* oraz, że nierealnym jest wykorzystanie dodatkowych środków do końca roku budżetowego a także, że nie jest możliwe uznanie dodatkowych środków za niewygasające z końcem roku budżetowego.

¹⁰ Pismo z dnia 14 marca 2024 r. stanowiące odpowiedź na pismo NIK z dnia 20 lutego 2024 r.

¹¹ Na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2021 r. w sprawie wydatków budżetu państwa, które w roku 2021 nie wygasają z upływem roku budżetowego (Dz. U. poz. 2407).

¹² Z czego w ramach naborów *Wolność po polsku*: według danych przekazanych przez Ministra wykorzystano 28 390,4 tys. zł tj. 94,6% w 2021 r. i 29 605,3 tys. zł tj. 98,7% w 2022 r., a w ramach naboru *Niepodległość po polsku* 11 651,2 tys. zł tj. 97,1%.

Kwoty dotacji na sfinansowanie programu własnego Fundusz Patriotyczny były przekazywane Instytutowi przez Ministra po rozstrzygnięciu naborów wniosków na podstawie umowy. Określała ona w szczególności przeznaczenie środków ze wskazaniem beneficjentów i wysokości przyznanego im dofinansowania, termin wykorzystania dotacji przez Instytut, a także termin zwrotu środków wynoszący 15 dni od dnia zakończenia realizacji zadania.

Minister przekazywał również Instytutowi dotację celową na sfinansowanie obsługi programu Fundusz Patriotyczny. Wysokość przekazanej dotacji wynosiła 377,1 tys. zł w 2021 r. oraz po 500 tys. zł w 2022 i 2023 r. Instytut wykorzystywał dotację w przedziale od 85,6% do 100% przyznaných kwot¹³. Szczegółowe zasady wykorzystania i rozliczenia dotacji uregulowane były w umowie zawartej pomiędzy Instytutem a Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁴.

(akta kontroli str. 19-33, 71-73, 77-81, 282-287, 2705-2725)

Instytut ogłosił cztery nabory wniosków: trzy edycje naboru *Wolność po polsku* w 2021, 2022 i 2023 r. oraz dodatkowo w 2021 r. nabór *Niepodległość po polsku*. Ogłoszenia o naborach publikowano w witrynie internetowej Funduszu oraz Instytutu, a także, z jednym wyjątkiem, w Biuletynie Informacji Publicznej Instytutu. Ogłoszenie o naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.* nie zostało zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej Instytutu z uwagi na fakt, że strona ta była w trakcie tworzenia. Oprócz powyższych działań informacje o naborach wniosków zamieszczano również w mediach społecznościowych. W materiałach umieszczonych na podstronie Instytutu dotyczącej Funduszu znajdowały się listy ekspertów oceniających wnioski, jednakże nie zawierały one wskazania wszystkich osób oceniających wnioski. NIK zwraca uwagę, że takie działanie ograniczyło dostęp obywateli do pełnej informacji o tym, kto podejmował kluczowe czynności w kwalifikowaniu zadań do otrzymania dofinansowania.

(akta kontroli str. 579-583, 2705-2725)

Zasady funkcjonowania naboru oraz realizacji dofinansowanych zadań określał, odrębny dla każdego naboru, *Regulamin Funduszu Patriotycznego*. Pierwszy projekt *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* był przygotowany przez Instytut we współpracy z kancelarią prawną w sierpniu 2020 r. W ramach prac nad projektem Regulaminu odbywały się spotkania z przedstawicielami instytucji kultury nadzorowanych przez Ministra, Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego¹⁵, członków gabinetu politycznego Ministra, a także pracowników MKiDN. Ówczesny szef gabinetu politycznego Wiceprezesa Rady Ministrów zeznał¹⁶, że poszukiwano odpowiedniej formy organizacyjnej dla funkcjonowania Funduszu Patriotycznego. Zrezygnowano z programu wieloletniego Rady Ministrów, albowiem wiązałoby się to z długimi uzgodnieniami międzyresortowymi. Z przekazanych przez Ministerstwo dokumentów wynika, że prace nad projektem *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* odbywały się w formie korespondencji elektronicznej wysyłanej na adresy służbowe osób zaangażowanych, a dla jednej z osób również na prywatny, nienależący do instytucji publicznej adres poczty elektronicznej. Pracownicy MKiDN opiniujący przedstawione kolejne wersje regulaminu Funduszu Patriotycznego zwracali uwagę na zbyt rozbudowany, bo trzyetapowy, proces oceny wniosków oraz podnosili, aby dla beneficjentów wprowadzić wymóg wykazania pięcioletniego okresu wykonywania działalności objętej mecenatem państwa w celu uprawdopodobnienia doświadczenia. Prace nad projektem *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*

¹³ Tj. 323,1 tys. zł w 2021 r., 500 tys. w 2022 r. oraz 475,7 tys. zł w 2023 r.

¹⁴ Dalej: MKiDN.

¹⁵ Dalej: NIW.

¹⁶ Protokół przesłuchania świadka 13 marca 2024 r.

zakończyły się w dniu 15 grudnia 2020 r. Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN przekazał Ministrowi projekt regulaminu informując go o wątpliwościach w zakresie gospodarności i efektywnej możliwości realizowania zadań Funduszu Patriotycznego, do których zaliczono szerokie widełki wartości wniosków, szeroki katalog zadań kwalifikowanych, w tym inwestycyjnych oraz skomplikowaną, kilkuetapową procedurę oceny wniosków. Minister zatwierdził przedłożony projekt *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*. Regulaminy kolejnych edycji Funduszu Patriotycznego były przedkładane Ministrowi po uprzednim ich zaopiniowaniu i wymianie korespondencji pomiędzy pracownikami m.in. Departamentu Dziedzictwa Kulturowego oraz Instytutu.

W *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*¹⁷ wskazywano jego cele zbieżne z zakresem zadań Instytutu, dotyczące: 1) Realizacji polityki pamięci w zakresie historii i dziedzictwa Polski, w tym dorobku polskiej myśli społeczno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem myśli narodowej, katolicko-społecznej i konserwatywnej, 2) Promowania postaw patriotycznych i kształtowanie świadomego własnej tożsamości obywatela poprzez upowszechnianie i popularyzację wiedzy dotyczącej historii Polski i polskiego dziedzictwa kulturowego, 3) Ukazania historii narodowej jako cennego źródła wartości, wzorców i odniesień, które inspiruje do działań twórczych, 4) Upowszechniania wiedzy o historii i dziedzictwie Polski, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej myśli narodowej, katolicko-społecznej i konserwatywnej, 5) Inspirowania, wspierania i upowszechniania zjawisk w nauce, kulturze i sztuce nawiązujących do dziedzictwa polskiej historii, 6) Budowania szacunku, więzi i współodpowiedzialności za polskie dziedzictwo kulturowe, wzmocnienie świadomości w zakresie jego wartości, potrzeby utrwalenia i podjęcia ochrony, 7) Tworzenia podstaw naukowych dla rozwoju wiedzy o historii i dziedzictwie Polski, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej myśli społeczno-politycznej, 8) Wspierania badań nad historią i dziedzictwem Polski, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej myśli społeczno-politycznej.

(akta kontroli str. 521-540, 2705-2725)

W procesie uzgadniania w 2020 r. zapisów projektu *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* aktywny udział brała osoba niebędąca w ówczesnym okresie pracownikiem lub zleceniobiorcą Instytutu oraz nieangażująca w strukturach MKiDN. Osoba ta – [...] – dopiero od dnia 1 października 2020 r., na wniosek Dyrektora Instytutu złożony do ówczesnego Ministra, podjął zatrudnienie w strukturze Instytutu jako Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych. W latach poprzedzających¹⁸ powołanie na stanowisko Zastępcy Dyrektora, był związany ze Stowarzyszeniem Marsz Niepodległości, które później w latach 2021-2022 otrzymało dofinansowanie ze środków Funduszu w łącznej wysokości 1 700 tys. zł. Pomimo ryzyka wystąpienia konfliktu interesów, wspomniana osoba brała udział w działaniach mogących pośrednio wpłynąć na pozyskanie dofinansowania przez organizacje¹⁹, w których w latach 2021-2023 w różnych rolach funkcjonowały osoby powiązane ze Stowarzyszeniem Marsz Niepodległości. Możliwość ta była wzmocniona poprzez to, że pracownik Działu Programów Krajowych²⁰, który zarówno przed rozpoczęciem

¹⁷ W okresie objętym kontrolą obowiązywały cztery *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* – odrębne dla każdego z czterech ogłoszonych naborów wniosku.

¹⁸ Tj. w okresie od dnia 20 września 2017 r. do dnia 23 marca 2020 r. figurował w Krajowym Rejestrze Sądowym jako członek zarządu.

¹⁹ Szerszy opis na stronach 16 oraz 43 wystąpienia pokontrolnego.

²⁰ Dalej również: DPK.

* W treści wystąpienia pokontrolnego NIK wyłączyła jawność informacji ustawowo chronionych na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 902) ze względu na prywatność osób fizycznych, których dotyczą zawarte w wystąpieniu pokontrolnym informacje, przez ich wykreślenie i zastąpienie oznaczeniem [...].

pracy w Instytucie, jak i po jej rozpoczęciu, był powiązany – w tym finansowo – ze Stowarzyszeniem Marsz Niepodległości, brał aktywny udział w ocenie formalnej, przydzielaniu ekspertów oceniających projekt lub rozliczaniu zadań realizowanych przez takich beneficjentów, jak: Stowarzyszenie Marsz Niepodległości, Fundacja Służba Niepodległej, Instytut Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum i Stowarzyszenie Straż Narodowa²¹. Brak zobowiązania pracowników Instytutu, biorących udział w procesach związanych z przyznawaniem środków z Funduszu, w tym Zastępcy Dyrektora ds. Programów Krajowych, do złożenia deklaracji bezstronności opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 19-33, 47-48, 71-73, 282-287, 421-433, 574-589, 592-698, 702-733, 857-871, 1215-1221, 1838-1852, 2705-2725)

Kolejne *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* określały, że dofinansowanie będzie rozdzielone pomiędzy dwa priorytety: Priorytet I, w ramach którego finansowane były zadania miękkie oraz Priorytet II, w ramach którego finansowane lub dofinansowane były działania mające na celu wzmocnienie instytucjonalne beneficjenta, w tym zadania infrastrukturalne. W ramach Priorytetu I dofinansowanie udzielane było m.in. na organizację wydarzeń oraz imprez kulturalnych, konferencji, rekonstrukcji historycznych, produkcję filmów, wydawanie czasopism i książek. W ramach Priorytetu II dofinansowano m.in. zakup wyposażenia, zakup nieruchomości, budowę lub remont nieruchomości oraz wsparcie rozwoju instytucjonalnego beneficjenta (w tym: budowanie stabilnych podstaw jego dalszego funkcjonowania, tworzenie perspektywicznych planów działania i finansowania, podnoszenie standardów pracy i zarządzania organizacją). Radca prawny Instytutu nie wyjaśnił²², czy rozważano, aby wsparcia beneficjentom udzielać w innej formie niż poprzez nabywanie nieruchomości na własność. Wskazał, że zakup nieruchomości jest ściśle związany z celem Priorytetu II, jakim jest *wzmocnienie instytucjonalne beneficjenta w tym zadania infrastrukturalne*. W toku czynności kontrolnych ustalono, że Fundacja Służba Niepodległej w ciągu dwóch lat dwukrotnie nabyła nieruchomości ze środków Funduszu Patriotycznego. Za dofinansowanie uzyskane w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* beneficjent nabył lokal mieszkalny o powierzchni ok. 35 m² za kwotę 480,0 tys. zł w całości finansowanej ze środków Funduszu Patriotycznego, w celu przeznaczenia jej na centrum konferencyjno-szkoleniowe. Nieruchomość ta była wykorzystywana w znikomym zakresie na cele konferencyjno-szkoleniowe. W kolejnej edycji naboru Fundacja Służba Niepodległej otrzymała dofinansowanie w wysokości 420,0 tys. zł z przeznaczeniem na realizację zadania polegającego m.in. na organizacji zjazdów szkoleniowo-informacyjnych. W celu ich zorganizowania Fundacja wynajęła przestrzeń konferencyjną i nie wykorzystywała nabytej przez siebie wcześniej nieruchomości. W ramach dofinansowania przyznanego w naborze *Wolność po polsku edycja 2023 r.* beneficjent nabył za kwotę 490 391,12 zł (z czego 449 343,14 zł ze środków z Funduszu Patriotycznego) lokal mieszkalny o powierzchni ok. 24,5 m² z przeznaczeniem na studio nagraniowe.

O dofinansowanie ze środków Funduszu Patriotycznego mogły się ubiegać organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, samorządowe instytucje kultury, a także przedsiębiorcy. W okresie objętym kontrolą o dofinansowanie ubiegało się łącznie 2 864 podmiotów²³, a otrzymało je 461 podmiotów, tj. 16,1% ubiegających się o nie, z czego sześć otrzymało je czterokrotnie, 25 otrzymało je trzykrotnie, 90 otrzymało dwukrotnie, a 340 otrzymało je jednokrotnie.

²¹ Szerszy opis na stronach 17, 27, 43 oraz 44 wystąpienia pokontrolnego.

²² Pismo stanowiące odpowiedź na pismo kontrolera z dnia 28 lutego 2024 r.

²³ Z czego 11 złożyło wnioski osiem razy, 18 złożyło wnioski siedem razy, 41 złożyło wnioski sześć razy, 54 złożyło wnioski pięć razy, 147 złożyło wnioski cztery razy, 231 złożyło wnioski trzy razy, 589 złożyło wnioski dwa razy, a 1 773 złożyło wnioski jeden raz.

Wszystkie obowiązujące w okresie objętym kontrolą *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* zabraniały składania więcej niż jednego wniosku na jeden Priorytet w ramach jednego naboru. Zidentyfikowano wystąpienie jednego przypadku, w którym wnioskodawca w wyniku niezamierzonej luki w systemie obsługującym nabór złożył więcej niż jeden wniosek o dofinansowanie w ramach jednego Priorytetu, ostatecznie nie otrzymując dofinansowania na realizację żadnego z zadań. *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* nie zawierały mechanizmów ograniczających kilkukrotne ubieganie się o dofinansowanie w kolejnych edycjach, w szczególności polegających na braku możliwości ubiegania się o udzielenie kolejnego wsparcia z Funduszu Patriotycznego przez określony czas. Dyrektor Instytutu wyjaśnił²⁴, że w pracach nad zasadami funkcjonowania Funduszu Patriotycznego nie brano pod uwagę częstotliwości otrzymywanego dofinansowania. Konsekwentnie przestrzegano natomiast zasady, że podmiot ubiegający się o dofinansowanie może złożyć po jednym wniosku do poszczególnego Priorytetu. Przy ocenie merytorycznej eksperci nie byli zobowiązani do analizowania danych historycznych, tj. czy wnioskodawca otrzymał wcześniej dofinansowanie ze środków Funduszu Patriotycznego.

(akta kontroli str. 484a-488, 490-511, 1868-1873, 2705-2725)

W składanych przez organizacje wnioskach o dofinansowanie zadań wskazywano rodzaj planowanego do realizacji zadania poprzez odwołanie się do pozycji ujętych w wykazach zadań kwalifikowanych. W okresie objętym kontrolą wnioskodawcy ubiegający się o pozyskanie środków nie wskazywali precyzyjnie, jakie cele Funduszu Patriotycznego zostaną osiągnięte poprzez realizację sfinansowanych lub dofinansowanych projektów. Wnioskodawcy wskazując na rodzaj zadań nie byli zobligowani do wskazania, który cel lub cele Funduszu Patriotycznego zostaną osiągnięte w związku z ich wykonaniem. Przykładowo, wnioskodawcy ubiegający się o środki na projekty wykonywane w oparciu o założenia Priorytetu II w żaden sposób²⁵ lub w sposób ogólnikowy łączyli rodzaj zadania z celami Funduszu, wskazując, że zadanie będzie polegało na zakupie nieruchomości, budowie lub remoncie nieruchomości, a także zakupie wyposażenia dla podmiotu realizującego działania zgodne z §3 *Regulaminu Funduszu Patriotycznego obowiązującego w naborze Wolność po polsku 2021 r.*²⁶. Zgodnie z takim określeniem należałoby oczekiwać, że organizacje określające w ten sposób rodzaj zadania będą w stanie – w wyniku jego realizacji – osiągnąć łącznie wszystkie cele Funduszu Patriotycznego. Ze względu na to, że przyjętą do stosowania przez kierownictwo i pracowników Instytutu praktyką było akceptowanie niewskazywania lub swobodnego wskazywania przez beneficjentów związku pomiędzy osiągnięciem założeń projektów, a ich bezpośrednim powiązaniem z celami Funduszu, utrudnione lub niemożliwe stało się określenie, w jaki sposób i w jakim stopniu dofinansowanie zadań przyczyniło się m.in. do rzeczywistej realizacji polityki pamięci w zakresie historii i dziedzictwa Polski, promowania postaw patriotycznych, budowania szacunku, więzi i współodpowiedzialności za polskie dziedzictwo kulturowe lub wsparcia badań nad historią i dziedzictwem Polski. Kwestię braku konieczności precyzyjnego wskazania we wnioskach tego, jakie cele Funduszu będą realizowane w drodze dofinansowania zadań, opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 49-67, 484a-488, 490-511, 547-549, 1864-1873, 2701-2725)

Wnioskodawcom wszystkich edycji Programu umożliwiono ubieganie się o otrzymanie dofinansowania na równoczesną realizację zadań z obu Priorytetów.

²⁴ Pismo z dnia 6 marca 2024 r..

²⁵ Wniosek Fundacji Action-Life, nabór *Wolność po polsku edycja 2023 r.*

²⁶ Wniosek Stowarzyszenia Straż Narodowa, nabór *Wolność po polsku edycja 2021 r.*

W okresie objętym kontrolą siedmiu beneficjentów równolegle prowadziło projekty dofinansowane zarówno w ramach Priorytetu I, jak i Priorytetu II²⁷. W naborze *Niepodległość po polsku* następujący beneficjenci otrzymali dofinansowania w łącznej wysokości: Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna Gminy Słupsk - 219 700 zł²⁸, Fundacja „W połowie drogi” – 606 100 zł²⁹, Wielkopolskie Muzeum Niepodległości – 220 400 zł³⁰. W konkursie *Wolność po polsku 2022* przyznane środki kształtowały się następująco: Fundacja „Dumni z Polski” – łącznie 400 000 zł³¹, Fundacja Inicjatyw Młodzieżowych – łącznie 1 150 000 zł³², Fundacja „W połowie drogi” – łącznie 223 000 zł³³. W naborze *Wolność po polsku edycja 2023 r.* dofinansowanie w łącznej kwocie 314 000 zł na realizację zadań z obu Priorytetów otrzymała Fundacja Misji Obywatelskiej. Zdaniem NIK umożliwienie równoczesnego – i kilkukrotnego – otrzymania przez tych samych beneficjentów dofinansowania na zadania realizowane w ramach obu Priorytetów, choć zgodne z postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, w istocie przyczyniło się do zmniejszenia liczby podmiotów uzyskujących środki rozdysponowane przez Dyrektora Instytutu. Dyrektor Instytutu nie zdecydował się na wprowadzenie okresu karencji, w którym obowiązywałoby czasowe wykluczenie z ubiegania się o ponowne uzyskanie środków tak, by umożliwić przekazanie środków organizacjom uprzednio niedofinansowanym. Z zeznań złożonych przez Dyrektora Instytutu wynika, że w ramach przydzielania środków z Funduszu Patriotycznego dążono do tego, by rozdysponować dofinansowanie wśród jak największej liczby wnioskodawców³⁴, jednak faktycznie realizowane działania w tym zakresie stały w sprzeczności z koncepcją przyjętą przez Dyrektora.

(akta kontroli str. 484a-488, 490-511, 2705-2725)

Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* obowiązującymi dla wszystkich kolejnych edycji naborów, wniosek o dofinansowanie zadania, oprócz danych identyfikujących wnioskodawcę powinien był zawierać m.in. nazwę, rodzaj i opis działań, zaklasyfikowanie projektu do odpowiedniego Priorytetu, wskazanie osób uczestniczących w realizacji zadania wraz z podaniem ich kwalifikacji i doświadczenia, oświadczenia o posiadaniu przez wnioskodawcę zasobów rzeczowych lub kadrowych oraz spełnieniu wymagań zapewniających prawidłowe wykonanie działania, wysokość wnioskowanego dofinansowania, harmonogram realizacji działania, preliminarz całkowitych kosztów zadania oraz wskazanie innych źródeł finansowania. W okresie objętym kontrolą doszło do udzielenia dofinansowania beneficjentom, których wnioski nie posiadały wszystkich wymaganych elementów lub ich ujęcie i zaklasyfikowanie we wnioskach było błędne i niezgodne z unormowaniami regulaminowymi, co opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Regulaminy Funduszu Patriotycznego zobowiązywały beneficjentów do tego, by wydatki związane z realizacją zadania były m.in. niezbędne dla realizacji celów zadania, racjonalne, celowe i efektywne. Jednocześnie na żadnym etapie przyznawania lub rozliczania udzielonych dofinansowań pracownicy Instytutu nie występowali i nie weryfikowali zasadności wysokości planowanych wydatków,

²⁷ W edycji *Wolność po polsku 2021* nie było takich przypadków; w edycji *Niepodległość po polsku* wystąpiły trzy przypadki, w edycji *Wolność po polsku 2022* – trzy przypadki, w edycji *Wolność po polsku 2023* – jeden.

²⁸ Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 19 700 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 200 000 zł.

²⁹ Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 206 100 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 400 000 zł.

³⁰ Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 22 900 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 197 500 zł.

³¹ Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 250 000 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 150 000 zł.

³² Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 150 000 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 1 000 000 zł.

³³ Zadanie realizowane w ramach Priorytetu I: 53 000 zł, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II: 170 000 zł.

³⁴ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

tj. nie badali, w oparciu o jakie przesłanki wnioskodawcy szacowali ich wysokość. Nie weryfikowali tego również eksperci oceniający wnioski. Wnioskodawcy sporządzając preliminarz kosztów nie byli zobligowani do uzasadniania wysokości planowanych wydatków. W trakcie aktualizacji wniosków o dofinansowanie dochodziło do sytuacji, w których planowane wyższe koszty realizacji zadań zmniejszały się bez uszczerbku dla projektu, co zdaniem NIK mogło wskazywać na występowanie mechanizmu zawyżania planowanych kosztów projektów przez wnioskodawców. Jak wyjaśnił Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych³⁵, badanie zasadności wydatków wykraczało poza obszar oceny formalnej, jednakże taką weryfikację mogli prowadzić eksperci. Wskazał również, że w przypadku zauważenia oczywistej nieadekwatności wysokości wydatków pracownik Instytutu mógł poinformować o tym kierownictwo. Jak zeznała³⁶ jedna z osób oceniających wnioski, Instytut nie zapewnił narzędzi i materiałów, na podstawie których eksperci mogli weryfikować zasadność wydatków planowanych do poniesienia, w tym również w zakresie zakupu nieruchomości. Ekspert wskazał, że w zakresie oceny realności przedstawianych budżetów oraz adekwatności planowanych wydatków do przewidzianych efektów opierał się na swojej subiektywnej ocenie, bazując na posiadanej wiedzy i doświadczeniu. Zdaniem NIK, wprowadzenie wymogu przedstawiania przez wnioskodawców uzasadnień wysokości kosztów³⁷ przyczyniłoby się do zapewnienia, już na etapie pierwszego wniosku o dofinansowanie, lepszego, czyli bardziej trafnego i racjonalnego planowania wydatków przez potencjalnych przyszłych beneficjentów. Takie rozwiązanie stanowiłoby również ułatwienie dla osób sporządzających oceny i przyczyniłoby się do zmniejszenia ryzyka wystąpienia działań polegających na przyjmowaniu nieadekwatnie wysokich planowanych kosztów projektów.

(akta kontroli str. 533-540, 1215-1221, 2705-2725)

W okresie objętym kontrolą wprowadzano częściowe zmiany w zapisach *Regulaminów*. W latach 2021-2023 zawarto pięć umów cywilnoprawnych³⁸, w ramach których powierzono zleceniobiorcy m.in. dokonanie konsultacji w zakresie dostosowania zapisów poszczególnych *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* do potrzeb ogłoszonych naborów. Jak wynika z zeznań złożonych przez zleceniobiorcę, nie realizował on takich zadań. Kwestię wypłaty na rzecz zleceniobiorcy wynagrodzenia w wysokości 36 700 zł w związku z rozliczeniem realizacji przedmiotowych umów opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 406-412, 447-481, 541-546, 2705-2725)

Do całościowej obsługi procesu związanego z udzielaniem i rozliczaniem dofinansowań Instytut opłacił usługę dostępu i szeroko rozumianego wsparcia informatycznego w ramach funkcjonowania serwisu Witkac³⁹. System pozwalał na przyjmowanie wniosków w formie elektronicznej, komunikację z wnioskodawcami, obsługę umów oraz ich zmian, a także stanowił platformę służącą działaniom sprawozdawczo-rozliczeniowym. Łączny koszt zakupu usługi świadczonej w latach

³⁵ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

³⁶ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 marca 2024 r.

³⁷ Nawet w drodze ogólnego wskazania sposobu oszacowania danej pozycji kosztowej.

³⁸ Umowa nr 512/12/2021/Z z dnia 2 grudnia 2021 r. na kwotę maksymalną w wysokości 10 000 zł; umowa nr 3/01/2022/Z z dnia 3 stycznia 2022 r. na kwotę maksymalną w wysokości 3 300 zł; umowa nr 178/05/2022/Z z dnia 4 maja 2022 r. na kwotę maksymalną w wysokości 3 300 zł; umowa nr 226/06/2022/Z z dnia 1 czerwca 2022 r. na kwotę maksymalną wynagrodzenia w wysokości 23 100 zł; umowa nr 226/06/2023/Z z dnia 1 czerwca 2023 r. na kwotę maksymalną wynagrodzenia w wysokości 10 800 zł.

³⁹ Dalej również: system.

2021-2024 wyniósł 206 443,60 zł, a jego bieżące utrzymanie finansowane było ze środków z dotacji celowej na obsługę programu własnego Fundusz Patriotyczny⁴⁰.

(akta kontroli str. 19-33, 49-67, 149-167, 197-232, 2723-2725)

Wnioski rozpatrywane były w dwóch etapach: i) oceny formalnej, dokonywanej przez pracowników Instytutu, która polegała na stwierdzeniu, czy dany wniosek nie zawierał błędów formalnych oraz ii) oceny merytorycznej, dokonywanej przez ekspertów oraz Dyrektora, której co do zasady podlegały wnioski niezawierające błędów formalnych. Ocenie merytorycznej (punktowej) nie poddawano wniosków, w których, oprócz nieprawidłowego oznaczenia wnioskodawcy, stwierdzono m.in. następujące błędy formalne: niezgodność terminu realizacji zadania z obowiązującymi terminami rozpoczęcia i zakończenia zadania określonymi w *Regulaminie Funduszu Patriotycznego*; wpisanie do zadeklarowanego we wniosku budżetu zadania kosztów ponoszonych w terminach nieuwzględnionych w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*; nieprzeznaczenie wszystkich planowanych przychodów z realizacji zadania na koszty związane z jego realizacją; przeznaczenie na wkład własny środków z dofinansowania uzyskanego w innym programie Ministra lub państwowych instytucji kultury podległych Ministrowi oraz nieuwzględnienie we wniosku wymogów określonych *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*.

W naborach *Wolność po polsku edycja 2022 r. i 2023 r.* błędem formalnym było finansowanie kosztów nieujętych w wykazie kosztów kwalifikowanych określonych odpowiednimi załącznikami do *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*. W naborach *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz *Niepodległość po polsku Regulamin Funduszu Patriotycznego* zezwalał na przeznaczenie do 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych. Dyrektor Instytutu zeznał⁴¹, że priorytetem było to, żeby jak najwięcej beneficjentów mogło zrealizować zadania. Powodem było to, że podejrzewaliśmy, że będą do nas aplikować głównie środowiska i organizacje, które nie mają doświadczenia w ubieganiu się o dofinansowania na realizację projektów. Wiedzieliśmy, że mogą nie mieć wystarczającej wiedzy organizacyjnej w tym zakresie. Limit 10% dawał nadzieję na zachowanie przez beneficjentów skuteczności w realizacji zadania. Konieczność usunięcia możliwości przeznaczenia do 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych była podnoszona przez pracowników MKiDN opiniujących przedstawione przez Instytut projekty regulaminów. Choć zgodnie z regulaminami edycji *Wolność po polsku 2021* oraz *Niepodległość po polsku* dopuszczono ujęcie we wnioskach kosztów niekwalifikowanych, to dotyczyło to jedynie etapu oceny formalnej i powodowało zakwalifikowanie projektu do dalszego procedowania. Na etapie rozliczania realizacji zadań pracownicy Instytutu akceptowali poniesienie przez beneficjentów wydatki niekwalifikowane z otrzymanego dofinansowania, co opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości w obszarze nr 2*.

Piotr Gliński, pełniący do dnia 27 listopada 2023 r. funkcję Ministra poinformował⁴², że regulacja pozwalająca na przeznaczenie do 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych dotyczyła jedynie etapu oceny wniosków i nie oznaczała na etapie realizacji zadania możliwości finansowania wydatków niekwalifikowanych.

⁴⁰ Kwota 126 418,60 zł – na podstawie otrzymanych sprawozdań z działalności Instytutu za lata 2021-202, w tym mieściły się koszty związane z wprowadzaniem modyfikacji. Zgodnie z umową nr IDMN/107/2023 z dnia 1 października 2023 r. termin realizacji usługi zakończy się w dniu 30 września 2024 r., przewidziane wynagrodzenie łączne, bez zapewnienia dodatkowych modyfikacji związanych z obsługą Programu Fundusz Patriotyczny: 80 025 zł. Do dnia 31 marca 2024 r. sprawozdania Instytutu nie były dostępne w Biuletynie Informacji Publicznej Instytutu.

⁴¹ Protokół zeznań świadka z dnia 8 marca 2024 r.

⁴² Pismo zawierające wyjaśnienia z dnia 14 marca 2024 r.

(akta kontroli str. 23-33, 47-48, 71-73, 77-81, 122-148, 282-287, 310-405a, 427-433, 484-488, 699-733, 1844-1852, 2705-2725)

W ramach naborów wpłynęło łącznie 4 956 wniosków⁴³. Z uwagi na błędy formalne odrzucono 635 wniosków⁴⁴. Odsetek wniosków obarczonych błędami formalnymi w danym naborze wynosił średnio 12,8% i mieścił się w przedziale między 18,1% a 21,1%, jedynie dla naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* odsetek odrzuconych wniosków wyniósł 3,0%.

Szczegółowej kontroli poddano 30 wniosków⁴⁵ odrzuconych pod względem formalnym, a także 41 wniosków⁴⁶, które otrzymały pozytywną ocenę formalną. W wyniku badania stwierdzono, że pracownicy dokonujący oceny formalnej nie składali deklaracji bezstronności oraz że jeden z wniosków został odrzucony mimo, że nie zaszyły ku temu przesłanki, co szerzej opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. Najczęściej stwierdzanymi przez Instytut brakami formalnymi były: nieuwzględnienie wymogów wniosku określonych regulaminem naboru, a także przeznaczenie powyżej 10% wydatków na koszty niekwalifikowane. W próbie objętej szczegółowym badaniem przez NIK wystąpiły przypadki dopuszczenia do oceny merytorycznej wniosków, których realizacja zadania nie pokrywała się z okresem wskazanym w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*. Zidentyfikowano również wystąpienie działań polegających na modyfikowaniu przez wnioskodawców, przy wsparciu kierownika i pracowników Działu Programów Krajowych, treści wniosków po złożeniu wniosków oraz po zamknięciu naborów, umożliwiając tym samym uzyskanie pozytywnych ocen formalnych, co szerzej opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 255-276, 490-511, 521-540, 1320-1825, 2705-2725)

Wnioski, które otrzymały pozytywną ocenę formalną były poddawane ocenie merytorycznej przez ekspertów tworzących zespół sterujący. Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* członkiem zespołu sterującego mogła być osoba, której wiedza i doświadczenie zawodowe dawała rękojmię należytego wykonania powierzonego zadania. Członków zespołu sterującego powoływał Dyrektor Instytutu. Jak wynika z wyjaśnień byłego Ministra i zeznań Dyrektora Instytutu złożonych w trakcie prowadzonych czynności, nie potrafili oni jednoznacznie wskazać, czy i w jaki sposób Minister brał udział w uzgodnieniach dotyczących składów zespołów sterujących. Ekspertami, zgodnie z zeznaniami Dyrektora Instytutu, byli historycy, osoby doświadczone w realizacji projektów oraz osoby mające doświadczenie w pracy w MKiDN⁴⁷. Dyrektor Instytutu nie opracował i nie zastosował zasad gwarantujących transparentny i jawny przebieg naboru ekspertów, którym powierzono przeprowadzenie merytorycznych ocen wniosków o dofinansowanie. Ponadto choć do uzgodnienia przez Instytut (Dyrektora Instytutu) składu zespołu eksperckiego z Ministrem zobowiązywały postanowienia *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, powołanie to odbyło się bez wymaganych uzgodnień. Kwestie te opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

⁴³ Z czego w ramach naborów *Wolność po polsku*: 2 057 w 2021 r., 841 w 2022 r. i 1 047 w 2023 r.; a w ramach naboru *Niepodległość po polsku* 1 011.

⁴⁴ Z czego w ramach naborów *Wolność po polsku*: 62 w 2021 r., 170 w 2022 r. i 190 w 2023 r.; a w ramach naboru *Niepodległość po polsku* 213.

⁴⁵ Dobór próby odbył się w sposób losowy z wykorzystaniem funkcji losowania arkusza kalkulacyjnego.

⁴⁶ Próbę wybrano metodą mieszaną: 10 wniosków w sposób losowy z wykorzystaniem funkcji losowania arkusza kalkulacyjnego, a pozostałe 31 wniosków w sposób celowy, obejmujący: wnioski beneficjentów objętych kontrolami jednostkowymi NIK (20 wniosków), wybrane decyzje Dyrektora Instytutu (7 wniosków), wybrane kontrole prowadzone przez Instytut (1 wniosek), wybrane wnioski pozostałe (3 wnioski).

⁴⁷ W ramach funkcjonującego gabinetu politycznego ówczesnego Ministra.

(akta kontroli str. 47-48, 71-73, 77-81, 133-148, 282-287, 310-405a, 421-433, 484-488, 699-733, 1844-1852, 2705-2725)

Z ekspertami zawierano umowy określające wysokość wynagrodzenie oraz termin jej wykonania. Umowy zawierane z członkami zespołów sterujących w 2021 r. były w swoich zapisach niejednolite, również w zakresie wysokości wynagrodzenia: niektóre zawierały zapisy odnoszące się jedynie do godzinowej i maksymalnej stawki wynagrodzenia⁴⁸, inne z kolei wskazywały maksymalną liczbę wniosków do oceny określając, że podstawę wynagrodzenia stanowi ustalona stawka oceny jednego wniosku pomnożona przez liczbę ocenionych wniosków. Według umów zawieranych z ekspertami w okresie od naboru wniosków *Niepodległość po polsku* do naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*, podstawę wynagrodzenia stanowiła ocena jednego wniosku, którą wyceniono na 20 zł, natomiast maksymalna liczba ocenionych wniosków nie powinna była przekroczyć 135 sztuk. Ponadto zleceniobiorcy oświadczali, że w ciągu godziny oceniają trzy wnioski, co w oparciu o ich maksymalną umowną liczbę powinno było angażować ekspertów w wymiarze nie większym niż 45 godzin łącznie. W latach 2021-2023 minimalna i maksymalna umowna stawka wynagrodzenia wynosiły odpowiednio 2 350 zł i 2 750 zł. W okresie objętym kontrolą dwóch ekspertów oceniało wnioski bezpłatnie. Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że stawki wynagrodzeń ekspertów ustalono, po konsultacjach z Zastępcą Dyrektora Narodowego Centrum Kultury, na poziomie porównywalnym z wynagrodzeniami ekspertów zatrudnionych w innych programach i funduszach podległych Ministrowi⁴⁹. Zastępca Dyrektora ds. Działu Programów Krajowych wyjaśnił, że stawki wynagrodzenia ekspertów ustalono w oparciu o dane z Głównego Urzędu Statystycznego.

(akta kontroli str. 47-48, 401-402, 521-539, 2707, 2711-2712, 2724-2725)

Według stanu na dzień zakończenia poszczególnych naborów wniosków liczba ekspertów biorących udział w procesach oceny merytorycznej przedstawiała się następująco⁵⁰: *Wolność po polsku edycja 2021 r.*: Priorytet I – 34 osoby, Priorytet II - 25 osób; *Niepodległość po polsku*: Priorytet I – 26 osób, Priorytet II – 19; *Wolność po polsku edycja 2022 r.*: Priorytet I – 35 osób, Priorytet II – 32 osoby; *Wolność po polsku edycja 2023 r.*: Priorytet I – 30 osób, Priorytet II – 21 osób. Różnice pomiędzy danymi z zawartych umów, a systemem Witkac wynikały z tego, że Instytut zawarł umowy z osobami, które ostatecznie nie sporządzały ocen merytorycznych. Zidentyfikowano wystąpienie jednego przypadku, w którym Instytut wypłacił na rzecz zleceniobiorcy pełne wynagrodzenie pomimo tego, że dana osoba nie wzięła udziału w procesie ocen, co opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 2707, 2722-2725)

W okresie objętym kontrolą eksperci oceniający wnioski pod kątem merytorycznym nie byli w równym stopniu obciążani liczbą wniosków do oceny. Przykładowo różnice pomiędzy najmniej a najbardziej obciążonym ekspertem wyniosły: dla naboru

⁴⁸ Przykład: umowa nr 154/4/2021/Z z dnia 10 maja 2021 r. zawarta z ekspertem oceniającym wnioski w naborze *Wolność po polsku 2021*, stawka wynagrodzenia wyniosła 50 zł/h, maksymalne obciążenie eksperta określono na 55 godzin, maksymalne wynagrodzenie wyniosło 2350 zł. Umowa nr 134/4/2021/Z z dnia 27 kwietnia 2021 r. zawarta z ekspertem oceniającym wnioski w naborze *Wolność po polsku 2021 r.*, stawka wynagrodzenia wyniosła 50 zł/h, maksymalne obciążenie eksperta określono na 55 godzin, maksymalne wynagrodzenie wyniosło 2750 zł. Umowa nr 145/4/2021/Z z dnia 27 kwietnia 2021 r. zawarta z ekspertem oceniającym wnioski w naborze *Wolność po polsku 2021*, stawka wynagrodzenia wyniosła 50 zł/h, maksymalne obciążenie eksperta określono na 47 godzin, maksymalne wynagrodzenie wyniosło 2350 zł.

⁴⁹ Pismo z dnia 23 lutego 2024 r. znak: L.dz.88/2024/JZ.

⁵⁰ Wyliczenia na podstawie umów przekazanych przez Instytut oraz danych z systemu Witkac.

*Wolność po polsku edycja 2021 r.*⁵¹: Priorytet I: 20 do 145 ocenionych wniosków, Priorytet II: 39 do 110 ocenionych wniosków; dla naboru *Niepodległość po polsku*: Priorytet I: 22 do 77 ocenionych wniosków, Priorytet II: jeden do 30 ocenionych wniosków; dla naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*: Priorytet I: 10 do 52 ocenionych wniosków, Priorytet II: jeden do 28 ocenionych wniosków; dla naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*: 20 do 76 ocenionych wniosków, Priorytet II: 21 do 42 ocenionych wniosków. W praktyce stosowano podejście, w którym część ekspertów oceniała wnioski tylko w ramach Priorytetu I lub Priorytetu II, choć zidentyfikowano przypadki, w których eksperci sporządzali oceny merytoryczne w ramach obu Priorytetów.

Jak wyjaśnił Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych, *nadmiernej koncentracji starano się zapobiegać poprzez bieżącą, ręczną moderację procesu i przekierowanie wniosków pomiędzy ekspertami*. Z przeprowadzonych przez NIK czynności wynika, że w działalności Instytutu corocznie powtarzał się problem nierównego obciążenia liczbą wniosków do oceny i był wzmacniany tym, że niektórzy eksperci – którym umownie zapewniono więcej czasu na ocenę wniosków – mieli ocenić mniej wniosków niż eksperci, którym umownie zapewniono krótszy czas na to samo zadanie.

Szczegółowemu badaniu poddano realizację i rozliczenie 100% umów przekazanych NIK przez Instytut w tym zakresie, tj. 174 umów zawartych z ekspertami na łączną kwotę 299 900 zł⁵². W poszczególnych naborach sumarycznie wypłacono następujące kwoty wynagrodzeń: *Wolność po polsku edycja 2021 r.* - 75 800 zł⁵³; *Niepodległość po polsku* - 75 600 zł w stosunku do 32 320 zł, które powinny zostać wypłacone; *Wolność po polsku edycja 2022 r.* - 81 000 zł w stosunku do 26 640 zł, które powinny zostać wypłacone; *Wolność po polsku edycja 2023 r.* - 67 500 zł w stosunku do 31 580 zł, które powinny zostać wypłacone. W badanej próbie stwierdzono przypadki nierzetelnego oraz niezgodnego z treścią umów rozliczania pracy ekspertów, polegającego na wypłacie maksymalnego wynagrodzenia, niezależnie od liczby ocenionych wniosków, skutkującego ponadwymiarowym wydatkowaniem przez Instytut na ten cel kwoty 133 560 zł, co szerzej opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 47-67, 406-412, 490-546, 1215-1221, 2707, 2711-2725)

Przypisanie wniosku do eksperta, co do zasady, odbywało się w sposób losowy, jednakże z poziomu Instytutu możliwe było ręczne dokonywanie zmian w tym zakresie. Z wyjaśnień Prezesa Zarządu Witkac sp. z o.o. wynika, że losowanie odbywało się poprzez zaznaczenie odpowiednich zakresów wniosków mających być ocenione oraz dowolnej konfiguracji ekspertów, której przydzielano wnioski do oceny. W dniu 28 maja 2021 r. w godzinach pomiędzy 17:21:11 a 17:36:09, Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych dokonał zmian przypisanych ekspertów, którzy mieli dokonać oceny merytorycznej wniosków złożonych przez: Stowarzyszenie Marsz Niepodległości, Stowarzyszenie Straż Narodowa, Instytut Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum. Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych wyjaśnił⁵⁴, że zmiany spowodowane były m.in. dużym obciążeniem niektórych ekspertów oraz utrudnionym kontaktem z nimi, jak również rezygnacją eksperta ze sporządzenia oceny.

⁵¹ Łączna liczba ocen z podziałem: *Wolność po polsku edycja 2021 r.*: Priorytet I: 3230, Priorytet II: 1574; *Niepodległość po polsku*: Priorytet I: 1349, Priorytet II: 469; *Wolność po polsku edycja 2022 r.*: Priorytet I: 1169, Priorytet II: 389; *Wolność po polsku edycja 2023 r.*: Priorytet I: 1348, Priorytet II: 556.

⁵² Część zatrudnionych ekspertów poza sporządzaniem ocen wniosków była angażowana do wykonywania innych czynności, np. do udziału w spotkaniach dotyczących działalności Funduszu Patriotycznego.

⁵³ Kwota 2350 zł nienależnie wypłaconego wynagrodzenia na rzecz zleceniobiorcy została przez niego zwrócona.

⁵⁴ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

Przed przystąpieniem do oceny, zgodnie z postanowieniami kolejnych *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* eksperci wypełniali deklaracje bezstronności. Podczas naboru *Niepodległość po polsku* oraz *Wolność po polsku edycja 2022 r. i 2023 r.* odbywało się to za pośrednictwem systemu Witkac, tj. poprzez zaznaczenie odpowiedniego pola wybieralnego w interfejsie. W naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.* deklaracje miały formę pisemną, jednak nie wszyscy eksperci je złożyli, co szerzej opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. W przypadku zaistnienia prawdopodobieństwa konfliktu interesów ekspert był zobowiązany do zgłoszenia tego faktu do Instytutu oraz wycofania się z oceny merytorycznej danego wniosku, który był przekazywany do oceny merytorycznej innemu ekspertowi. *Regulaminy Funduszu Patriotycznego edycja 2022 r. i 2023 r.* zawierały szersze uregulowanie kwestii konfliktu interesów, w szczególności zezwalały Dyrektorowi Instytutu na wyłączenie eksperta z oceny w sytuacji zaistnienia konfliktu interesów. Dodatkowo, w przypadku stwierdzenia, że czynności wykonywane przez osobę znajdującą się w konflikcie interesów miały wpływ na ocenę wniosków, Dyrektor Instytutu mógł unieważnić ocenę pojedynczego wniosku, a także całość lub część procedury oceny wniosków – o ile nie została zawarta umowa z beneficjentem.

Spośród ośmiu beneficjentów objętych kontrolami jednostkowymi NIK stwierdzono, że w przypadku jednego beneficjenta oceny merytorycznej wniosków dokonywał ekspert, który utrzymywał relacje zawodowe i służbowe⁵⁵ z Prezesem Zarządu Fundacji Inicjatyw Młodzieżowych. Ekspert zeznał⁵⁶, że w jego opinii ocena wniosków tego beneficjenta nie wypełniała znamion konfliktu interesów.

W *Regulaminach Funduszu Patriotycznego* nie zawarto zapisów w zakresie możliwości wystąpienia konfliktu interesów pomiędzy pracownikami Instytutu, a wnioskodawcami na etapie dokonywania oceny formalnej. Jak wynika z wyjaśnień złożonych przez kierownika Działu Programów Krajowych uważał on, że na etapie oceny formalnej nie może zaistnieć sytuacja związana z wystąpieniem konfliktu interesów⁵⁷. W uzupełnieniu wyjaśnień wskazał on, że zakwalifikowanie lub odrzucenie wniosku na etapie oceny formalnej było czynnością arbitralną, a pracownicy Instytutu w przypadku zidentyfikowania wystąpienia błędów formalnych nie kierowali wniosków do etapu oceny merytorycznej. Zdaniem NIK pierwszy etap oceny wniosków – tj. zgodność z wymogami formalnymi – była nieważnym momentem, w ramach którego zapadała decyzja o odrzuceniu lub dalszym procedowaniu wniosku o dofinansowanie. Nie można więc zgodzić się z prezentowanym podejściem, w którym kategorycznie wykluczono możliwość wystąpienia konfliktu interesów na omawianym poziomie. Ponadto wyjaśnienia złożone przez kierownika Działu Programów Krajowych nie rezonują z ustaleniami poczynionymi m.in. na podstawie dokumentów przekazanych przez Instytut i danych dostępnych w systemie Witkac, w tym obrazujących mechanizm poprawiania i uzupełniania wniosków złożonych przez niektóre podmioty. Dodatkowo Izba wskazuje, że przeciwdziałanie ryzyku wystąpienia konfliktu interesów na etapie oceny formalnej było istotne z uwagi na fakt, że *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* nie przewidywały możliwości złożenia odwołania od wyniku oceny formalnej.

(akta kontroli str. 24-33, 49-67, 197-232, 255-276, 406-409, 490-511, 521-540, 542-546, 574-583, 1215-1221, 2715, 2724-2725)

Pracownicy Instytutu dokonujący oceny formalnej wniosków nie byli zobowiązani do

⁵⁵ Przykładowo, obie osoby współpracowały w ramach Krajowej Grupy Roboczej ds. Unijnego Dialogu Młodzieżowego, która zawiązała się w styczniu 2022 r., tj. w okresie przed rozpoczęciem naboru do kolejnej edycji Funduszu Patriotycznego.

⁵⁶ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 marca 2024 r.

⁵⁷ Pismo z dnia 24 października 2023 r.

wypełnienia deklaracji bezstronności. Pracownik Instytutu realizujący zadania związane z obsługą Funduszu Patriotycznego wiosną 2021 r. poinformował przełożonych o fakcie pełnienia funkcji członka Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Marsz Niepodległości. Dodatkowo w okresie od września 2021 r. do lipca 2022 r. był on zatrudniony na podstawie umowy cywilnoprawnej w ww. Stowarzyszeniu. Dyrektor Instytutu został poinformowany o ww. okolicznościach z półtorarocznym opóźnieniem w notatce z dnia 22 grudnia 2022 r. Mimo świadomości potencjalnego konfliktu interesów dopuszczono pracownika do podejmowania czynności w ramach procedury ubiegania się przez Stowarzyszenie Marsz Niepodległości o dofinansowanie i do jego rozliczenia. Dyrektor Instytutu wyjaśnił⁵⁸, że *zmiana ekspertów nie była z nim uzgadniana*, a także że *zmiany ekspertów wynikały najczęściej z niemożności dokonania oceny przez eksperta w oznaczonym czasie*.

(akta kontroli str. 24-33, 49-67, 197-232, 255-276, 490-511, 521-540, 1881-1886, 2705-2725)

Oceny merytorycznej dokonywało niezależnie dwóch ekspertów. Wnioski oceniane były z uwzględnieniem kryteriów oceny, odrębnych dla każdego priorytetu. Maksymalna liczba punktów przyznana przez jednego eksperta wynosiła sto. Kryteria i ich waga punktowa zmieniała się w zależności od edycji. Podczas naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz *Niepodległość po polsku* istniało siedem kryteriów w ramach Priorytetu I, z których najwyższą wagę punktową (po 20 punktów) miały spójność i oryginalność koncepcji oraz wykorzystanie potencjału kulturowego. W ramach Priorytetu II istniało 10 kryteriów, spośród których najwyższą wagę punktową posiadało kryterium zasadności planowanych wydatków (20 punktów). W naborach *Wolność po polsku edycja 2022 r. i 2023 r.* istniało w ramach Priorytetu I pięć kryteriów, a w ramach Priorytetu II trzy kryteria. W przypadku obu Priorytetów kryterium o najwyższej wadze punktowej była adekwatność wniosków w odniesieniu do celów Funduszu Patriotycznego (po 50 punktów). Jednocześnie usunięto kryterium zdolności wnioskodawcy do prowadzenia działań inwestycyjnych. W okresie objętym kontrolą kierownictwo Instytutu nie opracowało wytycznych w zakresie definicji kryteriów wskazanych w regulaminach Programu, a ponadto nie wskazano ekspertom sposobów weryfikacji spełniania przez wnioskodawcę danego kryterium. Jak zeznał jeden z ekspertów, Instytut nie zapewniał w procesie ocen materiałów i narzędzi, z których eksperci mogli korzystać w odniesieniu do dokonywania ocen w zakresie racjonalności, efektywności i celowości wydatków planowanych we wniosku o dofinansowanie. Ekspert wskazał, że przy sporządzaniu ocen opierał się na zdrowym rozsądku i własnej wiedzy⁵⁹. Radca prawny Instytutu nie udzielił wyjaśnień w przedmiocie przyczyn dokonania zmian w kryteriach naboru wskazując, że nie uczestniczył w procedowaniu *Regulaminu*. W 35 na 51 zbadanych w ramach kontroli wniosków zostały one ocenione przez ekspertów z wykorzystaniem innych kryteriów, niż określone w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego* poszczególnych edycji, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Zidentyfikowano występowanie przypadków, w których część ekspertów otrzymywała corocznie do oceny wnioski tych samych organizacji, jednakże nie zawsze sporządzane oceny umożliwiały otrzymanie dofinansowania przez beneficjenta. Stwierdzono również przypadki, w których jeden ekspert w ramach jednego naboru ocenił pozytywnie wnioski złożone przez dany podmiot w obu Priorytetach⁶⁰.

(akta kontroli str. 310-405a, 521-540, 1215-1221, 2705-2725)

⁵⁸ Pismo z dnia 27 marca 2024 r. znak: L.Dz. 136/2024/JZ

⁵⁹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 marca 2024 r.

⁶⁰ Przykładowo: [...], oceny wniosków Fundacji Inicjatyw Młodzieżowych złożone w naborze *Wolność po polsku 2022*.

W przypadku, gdy różnica ocen dwóch ekspertów przekracza 30% oceny wyższej, wniosek był dodatkowo oceniany przez trzeciego eksperta. W badanej próbie wniosków wystąpiły dwa przypadki niewłaściwej oceny wniosku przez trzeciego eksperta, co szerzej opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Wnioski, które w wyniku oceny merytorycznej dokonywanej przez ekspertów otrzymały łącznie co najmniej 100 punktów, tworzyły pulę finałową i trafiały do kolejnego etapu, tj. Panelu Ekspertów. Po wyłonieniu puli finałowej wniosków Dyrektor powoływał Panel Ekspertów w celu przeprowadzenia dyskusji nad wynikami oceny merytorycznej wniosków i zakwalifikowania do objęcia dofinansowaniem. Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* w Panelu Ekspertów zasiadać miały osoby, których wiedza i doświadczenie zawodowe dawały rękojmię należytego wykonania powierzonego zadania. Przed rozpoczęciem oceny wniosków, członkowie Panelu Ekspertów zgodnie z postanowieniami *Regulaminów*, powinni byli podpisać deklaracje bezstronności, jednakże do dnia zakończenia czynności kontrolnych nie udostępniono NIK przedmiotowych deklaracji, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Panel Ekspertów składał się z nie mniej niż 1/5 ekspertów dokonujących oceny wniosków, którzy wybierani byli przez Dyrektora Instytutu. Pracami Panelu Ekspertów kierował Dyrektor Instytutu. W trakcie Panelu Ekspertów przeprowadzono dyskusję nad wynikami oceny merytorycznej. Jak zeznał świadek⁶¹ dyskusja dotyczyła przyznanych punktów. Zdarzało się, że ekspert oceniając kolejne wnioski dochodził do przekonania, że przyznana ocena punktowa była nieadekwatna w stosunku do dalszych wniosków. W wyniku dyskusji można było omówić ocenę wniosku, aby była ona bardziej adekwatna i sprawiedliwsza w odniesieniu do szerszej grupy ocenionych wniosków. Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* Panel Ekspertów, biorąc pod uwagę oceny ekspertów i po przeprowadzeniu dyskusji nad wynikami oceny merytorycznej mógł podjąć następujące rozstrzygnięcia: zaakceptować ocenę ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji lub odrzucić wniosek albo zanegować ocenę ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji lub odrzucić wniosek⁶².

Wbrew postanowieniom *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* i przy akceptacji Dyrektora Instytutu osoby zasiadające w Panelu Ekspertów przyznawały ocenionym projektom dodatkowe punkty, choć nie miały takich uprawnień⁶³. Prowadziło to do sytuacji w której zadania ocenione pozytywnie, jednakże nieposiadające wystarczającej liczby punktów uprawniających do otrzymania dofinansowania po etapie oceny merytorycznej w ostateczności otrzymywały środki z Funduszu

⁶¹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 marca 2024 r.

⁶² Postanowienia *Regulaminów Funduszu Narodowego Wolność po polsku edycja 2021 r. oraz Niepodległość po polsku* zawierały adnotację o możliwości umieszczenia danego wniosku na liście rezerwowej. Oznaczało to, że dany projekt nie otrzymał dofinansowania ze względu na brak środków.

⁶³ Dotyczyło to m.in.: wniosku Stowarzyszenia Marsz Niepodległości złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 184. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 20 pkt; wniosku Stowarzyszenia Straż Narodowa złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 193. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 45 pkt.; wniosku Fundacji Służba Niepodległej złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 183. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 20 pkt.; wniosku Stowarzyszenia Marsz Niepodległości złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 181. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 45 pkt.; wniosku Fundacji Inicjatyw Młodzieżowych złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 190. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 45 pkt.; wniosku Fundacji Action-Life złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 196. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 40 pkt.; wniosku Stowarzyszenia Diakonia Ruchu Światło-Życie złożonego w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*; liczba punktów z oceny merytorycznej wyniosła 166 pkt. Panel Ekspertów przyznał wnioskowi dodatkowe 40 pkt.

Patriotycznego. Mechanizm przyznawania przez Panel Ekspertów dodatkowych punktów i możliwości dowolnego kształtowania ostateczną punktacją zadań opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. W trakcie posiedzeń Panelu Ekspertów dochodziło do sytuacji, w której ekspert oceniający projekt pod kątem merytorycznym, w następstwie przekazania wniosku pod dyskusję panelistów ponownie oceniał wniosek przydzielony mu do oceny, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 71-73, 133-148, 255-276, 282-287, 310-405a, 521-540, 788-840, 1215-1221, 2705-2725)

Ostateczną decyzję w sprawie dofinansowania podejmował Dyrektor Instytutu. W uzasadnionych przypadkach Dyrektor Instytutu mógł zmienić kwotę dofinansowania lub zmienić rozstrzygnięcie Panelu Ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji, umieścić na liście rezerwowej lub odrzucić wniosek. Świadek będący ekspertem oraz członkiem Panelu Ekspertów zeznał⁶⁴, że co najmniej jeden raz Dyrektor Instytutu zmienił wysokość dofinansowania. Wyniki naboru wniosków publikowane były na stronach internetowych Instytutu. Z przyznanego dofinansowania zrezygnowało 13 wnioskodawców. Głównymi przyczynami składanych rezygnacji było między innymi przyznanie mniejszej niż oczekiwano kwoty wsparcia finansowego, brak możliwości kontynuowania współpracy z podmiotem zewnętrznym uwzględnianym w składanym wniosku oraz wycofanie się z transakcji sprzedaży przez sprzedającego na rzecz kupującego będącego wnioskodawcą.

(akta kontroli str. 71-73, 310-405a, 490-511, 841-856, 1215-1221, 2705-2725)

W toku czynności kontrolnych Dyrektor Instytutu przekazał kontrolerom 25 decyzji przyznających dofinansowanie wnioskodawcom w drodze jego decyzji. Pierwotnie szczegółowym badaniem objęto siedem decyzji. Z uwagi na fakt, że Instytut nie posiadał wystarczającej wiedzy na temat łącznej liczby wydanych decyzji Dyrektora Instytutu powiększono próbę badania z siedmiu do 25 decyzji⁶⁵. Łączna wartość dofinansowania przyznanego decyzjami Dyrektora Instytutu dla 25 wnioskodawców wyniosła 2 522 080,00 zł. Informacja o przyznanym dofinansowaniu została podana do publicznej wiadomości⁶⁶ w przypadku 12 spośród 25 wnioskodawców objętych decyzjami Dyrektora Instytutu. W przypadku 13 wnioskodawców Dyrektor Instytutu nie podał do publicznej wiadomości informacji o przyznanym dofinansowaniu, pomimo że w drodze swoich decyzji dofinansował te zadania na łączną kwotę 854 900,00 zł, co zostało opisane w sekcji: *Stwierdzone nieprawidłowości*. Kierownik DPK wyjaśnił⁶⁷, że Dyrektor Instytutu podejmując decyzję o przyznaniu dofinansowania podmiotom z listy rezerwowej kierował się łączną oceną punktową z oceny merytorycznej oraz tym, że dotacje otrzymywały podmioty z największą liczbą przyznaných punktów. Spośród 25 wnioskodawców z przyznaną decyzją Dyrektora Instytutu dofinansowaniem, 19 było ocenionych przez ekspertów niżej, niż inni wnioskodawcy znajdujący się na listach rezerwowych lub na listach bez dofinansowań, co zostało opisane w sekcji: *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 736-741, 769-770, 772-773, 788-840, 841-856, 934-941, 1215-1221, 1275-1277, 2705-2725)

⁶⁴ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 marca 2024 r.

⁶⁵ Wykaz w notatce służbowej kontrolera z dnia 29 marca 2024 r.\

⁶⁶ Za pośrednictwem strony internetowej Instytutu oraz Biuletynu Informacji Publicznej.

⁶⁷ Pismo z dnia 9 listopada 2023 r.

Ocenie merytorycznej dokonywanej przez ekspertów poddano 4 321 wniosków⁶⁸, z czego do dofinansowania zakwalifikowano 615 wniosków⁶⁹. Odsetek wniosków którym przyznano dofinansowanie wyniósł średnio 12,4% i mieścił się w przedziale od 10,8% do 19,0%, jedynie w naborze *Wolność po polsku* edycja 2021 r. odsetek ten wyniósł 7,3%. W wyniku ostatecznych rozstrzygnięć sześć spośród ubiegających się o dofinansowanie podmiotów otrzymało dofinansowanie cztery razy, 25 podmiotów otrzymało dofinansowanie trzy razy oraz 90 podmiotów otrzymało dofinansowanie dwa razy. *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* nie przewidywały mechanizmu ograniczającego kilkukrotne otrzymywanie wsparcia ze środków Funduszu Patriotycznego (np. okresu karencji w przypadku otrzymania dofinansowania) polegającego na braku możliwości ubiegania się o udzielenie kolejnego wsparcia z Funduszu Patriotycznego przez określony czas. Wysokość przyznawanego dofinansowania podczas naboru *Wolność po polsku* edycja 2021 r. w ramach Priorytetu I ustalana była w oparciu o algorytm wiążący wysokość dofinansowania z procentowym stosunkiem liczby otrzymanych punktów z liczbą punktów możliwą do otrzymania. W kolejnych edycjach naborów zrezygnowano z jego stosowania z uwagi na fakt, że beneficjenci mieli problemy z realizacją zadań, gdyż przyznana kwota była nieadekwatna w stosunku do preliminarza wydatków i wysokość dofinansowania ustalana była w toku prac Panelu Ekspertów.

Dofinansowanie realizowanych zadań wynosiło od 15,0 tys. zł do 500,0 tys. zł. Wnioskodawca mógł się ubiegać o dofinansowanie zadań w ramach Priorytetu II w wyższej wysokości tj. do 2 000 tys. zł w przypadku wniesienia wkładu własnego wynoszącego 10% kosztów zadania, oraz do 5 000 tys. zł w przypadku wniesienia wkładu własnego wynoszącego 15% kosztów zadania. W ramach naboru *Niepodległość po polsku* maksymalna kwota dofinansowania możliwa do uzyskania w ramach Priorytetu II wynieść mogła 2 000 tys. zł przy wniesieniu wkładu w wysokości 10% kosztów zadania lub 3 000 tys. zł pod warunkiem wniesienia wkładu własnego wynoszącego 15% kosztów zadania. W okresie objętym kontrolą zidentyfikowano wystąpienie jednego przypadku, w którym Dyrektor Instytutu wyraził zgodę na zwolnienie wnioskodawcy z wniesienia wkładu własnego w wysokości 9 226 zł⁷⁰. Powodem wniosku o zwolnienie było nieodpłatne wykonanie planowanych w ramach zadania prac przez osoby trzecie, w tym sympatyków organizacji. W Instytucie nie opracowano i nie wdrożono zasad regulujących postępowanie w obszarze udzielania zwolnień z konieczności wniesienia wkładu własnego. Jediną dopuszczalną formą wkładu własnego był wkład finansowy. Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*, przez wkład finansowy należało rozumieć środki finansowe będące w dyspozycji beneficjenta na rachunku bankowym, przeznaczone na realizację zadania. Instytut nie wymagał uprawdopodobnienia posiadania środków z przeznaczeniem na wniesienie wkładu własnego. Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił, że wnioskodawcy deklarowali możliwość wniesienia wkładu własnego w drodze oświadczenia, co uznawano za wystarczające. Jednocześnie wskazał, że oświadczenie nie było weryfikowane. Kierownik wyjaśnił również, że zgodnie z zapisami regulaminowymi beneficjent był zobowiązany do dysponowania kwotą wkładu własnego na etapie składania wniosku. NIK stwierdza, że udzielone wyjaśnienia nie mają oparcia w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*, ponieważ ich zapisy nie zawierały zobowiązania wnioskodawcy

⁶⁸ Z czego w ramach naborów *Wolność po polsku*: 1 995 w 2021 r., 671 w 2022 r. i 857 w 2023 r.; a w ramach naboru *Niepodległość po polsku* 798.

⁶⁹ Z czego w ramach naborów *Wolność po polsku*: 151 w 2021 r., 160 w 2022 r. i 195 w 2023 r.; a w ramach naboru *Niepodległość po polsku* 109.

⁷⁰ Beneficjent Światowe Stowarzyszenie Lotników Polskich, zadanie realizowane w ramach Priorytetu II, udzielone dofinansowanie wyniosło 83 000 zł. Ze względu na wysokość przyznawanego dofinansowania beneficjent nie był zobligowany do zadeklarowania wniesienia wkładu własnego, jednakże ujął tę kwestię zarówno we wniosku o dofinansowanie, jak również w umowie zawartej z Instytutem.

do dysponowania środkami deklarowanymi jako wkład własny na dzień złożenia wniosku o dofinansowanie. Brak wprowadzenia takiego rozwiązania spowodował, że podmioty ubiegające się o dofinansowanie mogły, jedynie na podstawie nieweryfikowalnego przez Instytut oświadczenia, otrzymywać dofinansowania w wysokości 2 000 tys. zł, a nawet 3 000 tys. zł. Ryzyka wynikające z powyższych rozwiązań były tym znaczniejsze, iż NIK zidentyfikowała przypadek, w którym beneficjent deklarujący możliwość wniesienia wkładu własnego nie uczynił tego, a pracownicy Instytutu podjęli działania windykacyjne wobec niego z ponad rocznym opóźnieniem, co opisano szerzej w kolejnym obszarze wystąpienia pokontrolnego⁷¹.

W zakresie dysponowania przez wnioskodawców deklarowanym wkładem własnym szczegółowym badaniem objęto sześć zadań realizowanych w latach 2021-2023⁷². Jak wynika z przeprowadzonej analizy, na dzień podpisania umów o dofinansowanie jeden wnioskodawca posiadał zabezpieczone na rachunku bankowym środki w wysokości zadeklarowanej w umowie. W pozostałych przypadkach organizacje nie posiadały wystarczających środków finansowanych na rachunkach, w tym jeden z beneficjentów miał saldo ujemne. Na dzień rozliczenia projektów każdy z tych beneficjentów w złożonym Instytutowi sprawozdaniu z realizacji zadania rozliczył wydatki poniesione w ramach wkładu własnego, w wysokości co najmniej deklarowanej w umowach.

(akta kontroli str. 49-67, 310-405a, 490-511, 1215-1221, 1275-1277, 1826-1836, 2705-2725)

W ogłoszonych naborach podmioty ubiegały się o przyznanie dofinansowania łącznej wysokości 1 416 215,7 tys. zł, a średnio ubiegały się 285,7 tys. zł. Łączna wartość zawartych z beneficjentami umów wyniosła 101 998,9 tys. zł, a średnio otrzymali oni 165,3 tys. zł. Wysokość przyznanego dofinansowania w stosunku do wnioskowanego wahała się od 6% do 100% i wynosiła średnio 42,2%. W przypadku beneficjentów, w których NIK przeprowadziła odrębne kontrole jednostkowe, wartość ta mieściła się w przedziałach od 80,0% do 88,4% dla Stowarzyszenia Marsz Niepodległości, od 90,0% do 94,5% dla Stowarzyszenia Straż Narodowa, od 40,6% do 48,0% dla Fundacji Action-Life, od 16,7% do 44,1% dla Stowarzyszenia Diakonia Ruchu Światło-Życie, od 29,3% do 49,9% dla Fundacji DABAR – Dialog Kultur i Religii Pogranicza, od 84,1% do 100% dla Fundacji Służba Niepodległej, od 43,8% do 68,4% dla Fundacji Inicjatyw Młodzieżowych oraz od 80,1% do 84,3% dla Instytutu Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum.

Po ogłoszeniu wyników naboru poprzez umieszczenie ich na stronach internetowych, w terminie określonym przez Instytut, beneficjenci zobowiązani byli do dostarczenia: wydruku wniosku pierwotnego, będącego przedmiotem oceny, podpisanego przez osoby upoważnione do reprezentowania podmiotu, wydruku aktualizacji wniosku stanowiącego podstawę umowy, tj. dostosowanego do przyznanej kwoty dofinansowania, podpisanego przez osoby upoważnione do reprezentowania podmiotu, jak również kompletu załączników wymaganych regulaminem Funduszu Patriotycznego, tj. w szczególności harmonogramu realizacji zadania oraz preliminarza kosztów.

W okresie objętym kontrolą aktualizacje wniosków o dofinansowanie – czy to składane ze względu na konieczność dostosowania pierwotnych wniosków do kwoty przyznanego dofinansowania, czy też składane do Instytutu ze względu na

⁷¹ Beneficjent [...], zadanie realizowane w obszarze Priorytetu I, nabór *Wolność po polsku 2021*. Kontrolę wobec beneficjenta podjęto w dniu 10 kwietnia 2023 r., beneficjent złożył poprawione sprawozdanie, w którym informował o braku wniesienia wkładu własnego, w dniu 9 stycznia 2022 r.

⁷² Wnioskodawcy, a następnie beneficjenci zadeklarowali wniesienie wkładu finansowego w wysokości wynoszącej od 144 500 zł do 400 000 zł.

aneksowanie umów – nie były poddawane ponownej ocenie formalnej i merytorycznej, w tym nie weryfikowano zgodności zmian wynikających z aktualizacji z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* i ich załącznikami w zakresie kwalifikowalności kosztów. Dokonywana przez beneficjentów aktualizacja wniosków wynikająca z potrzeby dostosowania zakresu zadania do wysokości przyznanych środków, uwidoczniła mechanizm planowania kosztów realizacji zadań: i) Fundacja Action-Life w pierwszym wniosku przewidywała realizację zadania pn. *Sportowcy – nauczyciele patriotyzmu* za kwotę w wysokości 485 260 zł; ostatecznie zadanie, przy zmniejszeniu wskaźników⁷³ i jednoczesnym zachowaniu meritum zadania, beneficjent zrealizował w budżecie 218 211 zł, wydatkując dodatkowo kwotę 4 478,79 zł jako wkład własny; ii) Fundacja Pokolenia Kolumbów wnioskuje o otrzymanie 500 000 zł, w tym planując wydatkowanie kwoty 425 000 zł na zakup nieruchomości; ostatecznie beneficjent zakupił nieruchomość o wartości 396 000 zł, wydatkując na ten cel 320 000 zł ze środków Instytutu oraz angażując finansowy wkład własny w wysokości 76 000 zł; na etapie wnioskowania o wsparcie beneficjent nie wykazał możliwości zaangażowania środków własnych. Pomimo tego w latach 2021-2023 zarówno kierownictwo Instytutu, jak i zleceniobiorca mający pracować nad dostosowaniem zapisów regulaminów do potrzeb kolejnych naborów, nie zdecydowali się na opracowanie i wdrożenie zmian mających na celu zobowiązanie wnioskodawców do przedstawienia nawet ogólnych uzasadnień dla wysokości planowanych wydatków, choć jak wynikało z unormowań regulaminowych, wydatki projektowe powinny były spełniać łącznie przesłanki niezbędności, racjonalności, celowości i efektywności.

(akta kontroli str. 19-33, 282-287, 310-405a, 490-511, 521-540, 2705-2725)

Regulaminy Funduszu Patriotycznego poszczególnych edycji nie przewidywały możliwości odwołań od rozstrzygnięcia naborów wniosków. Wnioskodawcy mogli zapoznać się z kartą oceny merytorycznej w zakresie złożonego wniosku, jednakże nie zagwarantowano takiej dostępności w odniesieniu zarówno do karty oceny formalnej, jak i karty oceny powstałej w wyniku posiedzenia Panelu Ekspertów. Jak wynika z zeznań złożonych przez Dyrektora Instytutu, rezygnacja z utworzenia ścieżki odwoławczej wynikała z chronologii zdarzeń związanych z uruchamianiem konkursu i wynikającym z tego brakiem czasu na rozpatrywanie ewentualnych odwołań lub protestów⁷⁴. Do dnia 31 marca 2024 r. NIK nie przekazano pełnej informacji o liczbie organizacji zgłaszających uwagi do przeprowadzonej oceny formalnej, merytorycznej lub Panelu Ekspertów, jak również wysokości dofinansowania planowanego do przekazania⁷⁵.

(akta kontroli str. 310-405a, 421-433, 484a-488, 490-511, 541-546, 2715, 2719)

Dofinansowanie przyznawane było na podstawie umowy między wnioskodawcą, który po jej zawarciu stawał się beneficjentem, a Instytutem zawieranej w oparciu o wzór stosowany przez Instytut. Wzór umowy, mimo że nie było to wymagane, przed pierwszym naborem był konsultowany z MKiDN. Umowa określała w szczególności: szczegółowy opis zadania, harmonogram i preliminarz z wyszczególnieniem poszczególnych pozycji finansowanych z udzielonego dofinansowania; wysokość udzielonego dofinansowania i tryb płatności; termin wykorzystania dofinansowania; tryb kontroli wykonywania zadania; termin i sposób rozliczenia udzielonego dofinansowania i zadania; termin zwrotu niewykorzystanej części dofinansowania, nie

⁷³ Zmniejszeniu uległy następujące wskaźniki: liczba planowanych wydarzeń kulturalnych – z 10 na pięć; liczba wolontariuszy zaangażowanych w realizację zadania – z 210 na 100; liczba innych osób zaangażowanych w realizację zadania – ze 100 na 40; liczba uczestników wydarzeń – z 3000 na 1800, przy czym wartość wykonana wyniosła ostatecznie 2024; liczba publikacji zrealizowanych w ramach zadania – z 19 na dziewięć.

⁷⁴ Pismo z dnia 23 lutego 2024 r. znak: L.dz.88/2024/JZ.

⁷⁵ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

dłuższy niż 15 dni od określonego w umowie dnia wykonania zadania; zobowiązanie beneficjenta do wykorzystania dofinansowania wyłącznie na cele określone w umowie; zakaz zbywania środków trwałych przez określony okres od dnia nabycia; zobowiązanie beneficjenta do prowadzenia wyodrębnionej ewidencji księgowej dla dofinansowania i wydatków dokonywanych z udziałem środków z dofinansowania w sposób umożliwiający identyfikację poszczególnych operacji księgowych; obowiązki beneficjenta dotyczące zakresu informowania o uzyskanym dofinansowaniu. Do umowy nie załączano wniosku stanowiącego podstawę dokonania oceny przez ekspertów, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. Konsekwencją powyższego była m.in. stwierdzona przez NIK sytuacja wniosku złożonego przez Fundację Advocata Nostra w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* Wnioskodawca ubiegał się o dofinansowanie zakupu nieruchomości na terenie Dolnego Śląska. Ekspert dokonujący oceny merytorycznej w karcie oceny wskazał na zasadność zakupu nieruchomości w rejonie Dolnego Śląska. W złożonej aktualizacji beneficjent wskazał, że zamierza dokonać zakupu na terenie Dolnego Śląska lub w innym miejscu. Z treści złożonego przez niego sprawozdania wynikało, że nieruchomość została zakupiona w Pruszkowie, tj. na obszarze Mazowsza, a nie Dolnego Śląska.

(akta kontroli str. 47-48, 490-511, 521-540, 934-1134, 1868-1873, 2705-2725)

Elementem służącym zidentyfikowaniu możliwości wystąpienia mechanizmu podwójnego finansowania zadań realizowanych przy wsparciu Funduszu, był załącznik nr 4 występujący w każdej obowiązującej wersji *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*. Zgodnie z nim wnioskodawcy oświadczali o rozliczeniach dokonanych w ramach środków uzyskanych z programów własnych Ministra, programach własnych instytucji kultury oraz programach wieloletnich ustanowionych przez Radę Ministrów, realizowanych przez Ministra lub instytucje podległe Ministrowi, finansowanych ze środków MKiDN w ostatnich trzech latach poprzedzających włożenie wniosku o dofinansowanie ze środków Funduszu Patriotycznego. Instytut nie posiadał uprawnień i narzędzi do weryfikacji wystąpienia podwójnego finansowania tych samych zadań. Na podstawie zbadanych sześciu wniosków i dokumentacji przekazanej przez NIW w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK nie stwierdzono pokrycia tych samych wydatków z dwóch źródeł, jednakże należy wskazać, iż NIK nie w każdym przypadku przekazano pełną dokumentację źródłową projektów.

Instytut udzielając dofinansowania nie wymagał precyzyjnego wskazania źródła pochodzenia środków publicznych stanowiących finansowy wkład własny do realizacji zadania, jeśli nie pochodziły one ze źródeł instytucji i programów wskazanych wyżej. Zidentyfikowano przypadek, w którym wnioskodawca na etapie montażu finansowego zadania ujętego w pierwszej wersji wniosku wskazał, że podmiot może wnieść wkład własny w wysokości 500 tys. zł, który miał pochodzić z dotacji celowej z budżetu państwa.

(akta kontroli str. 49-67, 282-287, 310-405a, 490-511, 2221-2700, 2705-2725)

W regulaminach wszystkich edycji programu Fundusz Patriotyczny określono zasady ponoszenia wydatków powstałych w związku z otrzymanym dofinansowaniem. Zgodnie z częścią *Wydatki związane z realizacją zadania* musiały one łącznie spełniać następujące kryteria: być niezbędnymi dla realizacji celów zadania; być racjonalne, celowe i efektywne; faktycznie poniesione; udokumentowane; przewidziane we wniosku; zgodne z odrębnymi przepisami prawa powszechnie obowiązującego. Ponadto zapisy regulaminów wskazywały jednoznacznie, że wydatki w części finansowanej ze środków Funduszu Patriotycznego mogły być ponoszone od daty ogłoszenia wyników naboru jedynie na pokrycie kosztów

uwzględnionych w wykazie kosztów kwalifikowanych. W *Regulaminach Funduszu Patriotycznego* obowiązujących podczas naborów *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz *Niepodległość po polsku* nie określono wprost zasad lub wytycznych odnoszących się do udzielania zamówień publicznych przez beneficjentów, jednakże w §7 ust. 1 lit. f *Regulaminów* obowiązujących dla ww. naborów wskazano, że wydatki związane z realizacją zadania musiały być ponoszone zgodnie z przepisami obowiązującego prawa. Ponadto konieczność uwzględnienia tych przepisów ujęto w treści umów zawartych z beneficjentami.

Unormowanie kwestii związanych ze sposobem wydatkowania środków pochodzących z dofinansowania oraz ich kwalifikowalnością znalazło się głównie w zapisach *Regulaminów*, natomiast w treści zawieranych z beneficjentami umów o dofinansowanie takie zapisy nie pojawiły się – jak w przypadku kwalifikowalności – lub były sporządzone w sposób ogólny. W umowach podpisywanych w wyniku zakwalifikowania zadań do otrzymania dofinansowania w drodze rozstrzygnięć naborów *Niepodległość po polsku* i *Wolność po polsku edycja 2022 r. i 2023 r.* wskazano, że regulamin naborów był integralną częścią przedmiotowych umów. W zapisach umów o dofinansowanie zawartych z beneficjentami realizującymi projekty wyłonione w naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.* nie ujęto unormowań zobowiązujących beneficjentów do przestrzegania zapisów regulaminu, jednocześnie nie określając w nich zasad ponoszenia wydatków i ich kwalifikowalności, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 49-67, 282-287, 310-405a, 406-412, 490-511, 521-540, 2705-2725)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Ocena 49 z 81 badanych wniosków o dofinansowanie realizacji zadania została dokonana przez Instytut niezgodnie z postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* oraz nierzetelnie, co było działaniem niecelowym i skutkowało niegospodarnym wydatkowaniem środków pochodzących z dotacji celowej z budżetu państwa w wysokości 14 288 416 zł⁷⁶.
- a) W 19⁷⁷ na 81 skontrolowanych wniosków o dofinansowanie realizacji zadania pracownicy Instytutu dopuścili do oceny merytorycznej wnioski, mimo że zgodnie z § 10 ust. 2 lit. g *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* ocenie merytorycznej (punktowej) nie mogły być poddawane wnioski, w których stwierdzono m.in. błąd formalny, polegający na niezgodności terminu realizacji zadania z obowiązującymi terminami rozpoczęcia i zakończenia zadania określonymi w tych *Regulaminach*.

Regulaminy Funduszu Patriotycznego określały termin realizacji zadania od dnia ogłoszenia wyników naboru do określonej daty dziennej w ramach danej edycji. Ponieważ data rozpoczęcia realizacji zadania była ruchoma⁷⁸ część wnioskodawców błędnie wskazywała daty wcześniejsze, a zatem niemieszczące się w okresie realizacji zadania.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił⁷⁹, że *w momencie oceny formalnej nie jest znany termin zakończenia naboru wniosków, a jedynie termin zakończenia*

⁷⁶ Z czego 3 318 916 zł w ramach Priorytetu I i 10 969 500 zł w ramach Priorytetu II.

⁷⁷ Tj. wniosków o nr: 411, 488, 590, 651, 714, 1051, 1143, 1383 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*; 108, 176, 201, 212, 368, 371, 400, 482 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.* oraz 65, 81, 276 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*

⁷⁸ Tj. zgodnie z §10 ust. 38 *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*: nie później niż dwa miesiące od dnia ogłoszenia naboru wniosków.

⁷⁹ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L. dz. 16/2024/MS

naboru wniosków (dosłowny cytat – przyp.). *Podana więc data początku realizacji zadania we wniosku złożonym (wniosku pierwotnym) jest przewidywaną datą możliwości rozpoczęcia projektu. Zostaje ona zaktualizowana przed podpisaniem umowy.*

Najwyższa Izba Kontroli nie podziela udzielonych wyjaśnień. Co prawda termin rozpoczęcia realizacji zadania określony *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* miał charakter ruchomy, to jednak możliwe było jego określenie przez wnioskodawców w sposób zgodny z warunkami naboru określonymi ww. *Regulaminami*, tj. nie wcześniej niż dwa miesiące od ogłoszenia naboru wniosków. Ponadto, jak wynika z zebranego materiału dowodowego, pracownicy Instytutu zdawali sobie sprawę z tego, że błędnie podany termin realizacji zadania stanowi jeden z błędów formalnych, jednakże w przypadku wybranych podmiotów podejmowali działania zmierzające do wprowadzenia przez wnioskodawców odpowiednich zmian we wnioskach o dofinansowanie – przykładowo we wniosku złożonym przez Fundację Św. Benedykta w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*, po poinstruowaniu w dniu 30 kwietnia 2021 r. o godzinie 18:37 przez kierownika Działu Programów Krajowych o konieczności zmiany daty rozpoczęcia projektu na dzień 1 lipca 2021 r. wnioskodawca wprowadził zmiany zgodnie z sugestią Instytutu.

W związku z działaniami pracowników Instytutu rozdysponowano dofinansowanie w kwocie na rzecz wnioskodawców, którzy ze względu na występujące w ich wnioskach błędy formalne nie powinni byli zostać zakwalifikowani do etapu oceny merytorycznej, a tym samym nie powinni byli ostatecznie uzyskać środków pochodzących z Funduszu Patriotycznego. Tym samym przedmiotowe działanie pracowników Instytutu skutkowało niegospodarnością. Fundusz Patriotyczny miał na celu sfinansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań będących, zarówno pod względem formalnym jak i merytorycznym, zgodnymi z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*. Przekazanie tych środków beneficjentom niespełniającym kryteriów ograniczyło możliwości Instytutu do szerszego rozdysponowania dofinansowania na rzecz podmiotów, które sporządziły wnioski w sposób zgodny z wymogami, tym samym wypełniając znamiona niecelowości działania.

(akta kontroli str. 310-405a, 521-540, 1300-1347, 2705-2725)

- b) W ośmiu⁸⁰ na 81 skontrolowanych wniosków o dofinansowanie realizacji zadania wnioski były zmieniane przez składających po zamknięciu naboru, a przed dokonaniem oceny formalnej i merytorycznej, mimo że *Regulamin Funduszu Patriotycznego* nie przewidywały takiej możliwości.

Zastosowanie się do propozycji zmian wniosków pozwalało m.in. na usunięcie błędów, które skutkowałyby odrzuceniem wniosku na etapie oceny formalnej. W siedmiu przypadkach zmiany dokonywane przez wnioskodawców dotyczyły preliminarza kosztów, a w jednym przypadku zmiany odnosiły się do efektów rzeczowych zadania. Ponadto czterech wnioskodawców dokonało zmian w obszarze opisu zadań. Dodatkowo za pośrednictwem systemu Witkac kierowano do wnioskodawców informacje, w jakim zakresie złożony dokument wymaga poprawy.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił⁸¹, że istotnie dochodziło do zmian w preliminarzu kosztów kwalifikowanych i było to spowodowane nie dość precyzyjnym sformułowaniem poszczególnych pozycji kosztowych, co rodziło duże wątpliwości co do ich kwalifikowalności. Dodatkowo wyjaśnił, że pracownicy Działu Programów Krajowych,

⁸⁰ Tj. wniosków o nr: 411, 1143 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021* oraz wniosków o nr: 108, 216, 371, 482, 503, 532 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022*.

⁸¹ Pismo z dnia 6 marca 2024 r. znak: L.Dz. 113/2024/JZ

na prośbę Dyrektora Instytutu nie byli skłonni dyskwalifikować wniosków z powodów formalnych, co mogło rodzić późniejsze roszczenia ze strony wnioskujących. Jak wskazał, w praktyce dochodziło zatem do doprecyzowania charakterystyki kategorii wydatkowej w celu uniknięcia błędnej kwalifikacji.

Jak wyjaśnił⁸² Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych jedynym stosowanym sposobem weryfikacji zgodności ocen formalnych z wymaganiami regulaminowymi było włączenie innego pracownika Działu do oceny danego wniosku, co zostało nazwane kontrolą krzyżową.

NIK zauważa, że Zastępca Dyrektora w okresie objętym kontrolą w ramach sprawowanego nadzoru nad działalnością Działu Programów Krajowych nie zidentyfikował nieprawidłowości występujących w zakresie oceny formalnej, jak również nie opracował i nie wdrożył procedur lub wytycznych, które mogliby stosować pracownicy DPK biorący udział w zróżnicowanych działaniach związanych z całokształtem zadań realizowanych w związku z Programem Fundusz Patriotyczny, w tym w szczególności w obszarze sporządzania oceny formalnej wniosków o dofinansowanie. W związku z tym pełną odpowiedzialność za weryfikację poprawności oceny scedowano na pracowników DPK, poprzez wprowadzenie działania opierającego się na zasadzie *dwóch par oczu*, która to zasada – nawet jeśli w istocie praktykowana w Instytucie – nie została w żaden formalny sposób wdrożona do zastosowania i, jak wynika z poczynionych ustaleń, nie przyniosła spodziewanych efektów. Na podstawie przekazanego przez kierownika DPK zestawienia ujmującego przypisanie pracowników Działu do poszczególnych projektów ocenianych na etapie formalnym należy stwierdzić, że nie we wszystkich przypadkach przypisano dwie osoby do danej oceny. Jednocześnie należy zauważyć, że w odniesieniu do oceny zadania pn. *Rozwój bezpieczeństwa i możliwości organizacyjnych Stowarzyszenia Marsz Niepodległości*, pierwszą ocenę formalną sporządziła [...], natomiast drugą ocenę formalną przeprowadził [...], który – według deklaracji kierownika DPK i Zastępcy Dyrektora ds. Programów Krajowych – powinien zostać *wyłączony z działań związanych z przyznawaniem i rozliczaniem dofinansowań dla tej konkretnej organizacji*.

Najwyższa Izba Kontroli stoi na stanowisku, że opisane wyżej działania sprawiły, że doszło do nierównego traktowania wnioskodawców. Ponadto należy wskazać, iż zgodnie z wyjaśnieniami Kierownika Działu Programów Krajowych⁸³ w Instytucie przyjęto praktykę polegającą na umożliwieniu wnioskującemu wprowadzania zmian w złożonych wnioskach o dofinansowanie, jednakże *wszelkie zmiany możliwe były jedynie do momentu zamknięcia naboru wniosków*, co stoi w sprzeczności ze zgromadzonym materiałem dowodowym, bowiem zmian dokonywano także po zamknięciu naboru wniosków.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

- c) W 35⁸⁴ na 51 skontrolowanych wniosków o dofinansowanie realizacji zadania wnioski ocenione zostały przez ekspertów z wykorzystaniem innych kryteriów niż określone w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*.

Zgodnie z § 10 ust. 3 *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* poszczególnych naborów, każdy członek zespołu sterującego był zobowiązany do sporządzenia ocen wniosków na podstawie kryteriów wskazanych w § 11 ww. *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*. Ponadto zgodnie z postanowieniami wszystkich zbadanych 174

⁸² Pismo z dnia 14 marca 2024 r., pkt 25.

⁸³ Ujętymi w pkt 28 i 37 pisma z dnia 19 lutego 2024 r., znak: L.dz.81/2024/MS.

⁸⁴ Tj. wniosków o nr: 29, 388, 411, 413, 452, 472, 481, 488, 539, 554, 590, 617, 638, 651, 714, 743, 748, 797, 825, 826, 899, 1051, 1069, 1143, 1208, 1229, 1383 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021*, oraz wniosków o nr: 5, 65, 81, 166, 181, 242, 276, 517 w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*

umów zawartych z ekspertami, oceny powinny być zostać przeprowadzone zgodnie z zasadami określonymi w dokumentach konstytuujących tryb i zasady oceny wniosków, w tym z kryteriami wartości merytorycznej ujętymi w regulaminach.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił⁸⁵, że stało się to poprzez awarię systemu obsługującego nabór wniosków. Na prośbę o udokumentowanie zdarzenia w kwestii zgłoszenia tego faktu operatorowi systemu Witkac, wyjaśnił⁸⁶ dodatkowo, że w dniu 3 listopada 2022 r. Instytut wystąpił do operatora systemu z prośbą o wycenę prac modyfikacyjnych systemu Witkac, jednakże nie przedłożył korespondencji w tym zakresie, przekazując NIK jedynie materiały dotyczące innej kwestii związanej z etapem oceny merytorycznej. Jeden z ekspertów oceniających wnioski zeznał, że nie zwrócił uwagi na niezgodności występujące pomiędzy kryteriami regulaminowymi.

Izba nie podziela złożonych wyjaśnień. Proces oceny wniosków, który jest kluczowym dla zapewnienia wiarygodności działania Instytutu winien być wolny od wszelkich niedociągnięć. Mimo zaistnienia błędu w działaniu systemu wspomagającego obsługę wniosków Instytut powinien był przyjąć inny sposób zapewnienia oceny wniosków zgodnej z *Regulaminem Funduszu Patriotycznego*.

Izba stoi na stanowisku że wyjaśnienia złożone przez kierownika DPK w trakcie prowadzonych czynności kontrolnych niejednokrotnie były ze sobą sprzeczne. W zakresie różnic pomiędzy kryteriami ujętymi w *Regulaminie Funduszu Patriotycznego* obowiązującego podczas naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz *Niepodległość po polsku*, a dostępnymi na kartach ocen merytorycznych wskazał, że błędne pobieranie danych przez system Witkac nie powtórzyło się w kolejnych edycjach konkursu, co nie jest zgodne z zebraniem materiałem dowodowym w tym zakresie.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1300-1347, 2705-2725)

- d) W przypadku jednego⁸⁷ z 30 skontrolowanych wniosków został on w błędny sposób negatywnie oceniony pod względem formalnym przez pracownika Instytutu.

W karcie oceny formalnej wskazano bowiem, że wniosek nie spełniał warunku nieprzeznaczenia powyżej 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych, mimo że preliminarz kosztów nie zawierał takich pozycji.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił⁸⁸, że wniosek otrzymał negatywną ocenę formalną przez pomyłkę pracownika.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1300-1347, 2705-2725)

- e) Jeden⁸⁹ z 81 skontrolowanych wniosków o dofinansowanie realizacji zadania nie został oceniony przez trzeciego eksperta. Zgodnie z *Regulaminem Funduszu Patriotycznego*⁹⁰ w przypadku, gdy różnica ocen dwóch ekspertów przekraczała 30% oceny wyższej, wniosek powinien być zostać dodatkowo oceniony przez trzeciego eksperta. Różnica pomiędzy ocenami ww. wniosku wynosiła ok. 66%.

⁸⁵ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L. dz. 16/2024/MS.

⁸⁶ Pismo z dnia 19 grudnia 2023 r.

⁸⁷ Wniosek nr 689 złożony w naborze *Niepodległość po polsku* w priorytecie I.

⁸⁸ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L. dz. 16/2024/MS.

⁸⁹ Wniosek 131 złożony w naborze *Niepodległość po polsku* w Priorytecie II.

⁹⁰ Tj. §10 ust. 12 Regulaminu Funduszu Patriotycznego naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz §10 ust. 13 tego Regulaminu.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił⁹¹, że Instytut zwrócił się do operatora systemu Witkac z pytaniem o przyczynę takiego stanu rzeczy. Operator systemu z uwagi na zbyt długi, wynoszący dwa lata, upływ czasu nie był w stanie wyjaśnić powodów zaistniałej sytuacji.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1300-1347, 2705-2725)

- f) Jeden⁹² z 81 skontrolowanych wniosków został oceniony przez trzeciego eksperta, mimo że nie było podstaw do takiej oceny.

Zgodnie z *Regulaminem Funduszu Patriotycznego*⁹³ w przypadku, gdy różnica ocen dwóch ekspertów przekraczała 30% oceny wyższej, wniosek taki powinien być zostać dodatkowo oceniony przez trzeciego eksperta. Różnica pomiędzy ocenami ekspertów wynosiła 28 pkt, tj. 28,6%. Na liście wyników wniosek został umieszczony z uwzględnieniem oceny trzeciego eksperta, tj. w wyższej wysokości niż w sytuacji, gdyby trzeci ekspert nie dokonywał oceny wniosku.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił⁹⁴, że wynikało to z błędów popełnionych przez pracowników firmy obsługującej system Witkac, polegających na niewłaściwym ustawieniu parametrów modułu oceny merytorycznej. Wyjaśnił również, że w kolejnych edycjach błąd ten został wyeliminowany.

Izba nie podziela ww. wyjaśnień. Jak bowiem wynika z ustaleń kontroli, podobna sytuacja miała miejsce w trakcie naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

- g) W czterech na 37 poddanych kontroli wniosków przyznano dofinansowanie mimo błędów w procesie oceny merytorycznej.

Wnioskodawca Stowarzyszenie Marsz Niepodległości otrzymał dofinansowanie w wysokości 400 tys. zł w ramach Priorytetu II⁹⁵ na zakup sprzętu i środków związanych z działalnością ratowniczą, poszukiwawczą, działaniami ukierunkowanymi na pomoc uchodźcom oraz profesjonalnym służbom, mimo iż wniosek nie zawierał podstawowych kosztów kwalifikujących do uzyskania wsparcia finansowego w ramach Priorytetu II. Zgodnie z wykazem kosztów kwalifikowanych, dofinansowanie w ramach Priorytetu II mogło być przyznane, gdy wnioskodawca zakładał poniesienie wydatków na zakup nieruchomości lub budowę, rozbudowę, nadbudowę, przebudowę obiektu budowlanego; roboty lub prace montażowo-budowlane; koszty budowy przyłączy kanalizacyjnych, wodociągowych lub gazowniczych; zagospodarowanie terenu. Instytut udzielił wnioskodawcy dofinansowania mimo, że wnioskodawca nie zawarł informacji na temat osób zaangażowanych w organizację zadania oraz ich doświadczenia i kompetencji, co stanowiło istotną część wniosku zważywszy na planowanie przez organizację zakupu sprzętów przeznaczonych do profesjonalnego użytku, w tym sprzętu medycznego.

Światowe Stowarzyszenie Lotników Polskich otrzymało w 2021 r. dofinansowanie w wysokości 83 tys. zł na realizację zadania polegającego na zleceniu i montażu witraża w Muzeum „SKARBIEC” w Jaworznie. Zadanie przypisano rodzajowo do *budowy lub rozbudowy infrastruktury i narzędzi w zakresie obejmującym działania zgodne z celami Funduszu*. Realizacja zadania polegającego na montażu witraża, zgodnie z postanowieniami regulaminu edycji *Wolność po polsku 2021 r.* nie stanowiła

⁹¹ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L. dz. 16/2024/MS.

⁹² Wniosek nr 647 złożony w naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.* w Priorytecie II.

⁹³ Tj. § 10 ust. 12 Regulaminu Funduszu Patriotycznego naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz §10 ust. 13 tego Regulaminu.

⁹⁴ Pismo z dnia 6 marca 2024 r.

⁹⁵ *Wolność po polsku edycja 2022 r.*

jednak wydatku kwalifikowanego. Projekt otrzymał przy tym noty uprawniające do pozyskania dofinansowania, choć montaż witraża zaplanowano w nieruchomości będącej własnością innej organizacji.

Z wyjaśnień kierownika Działu Programów Krajowych wynika, że całokształt ocen sporządzonych w odniesieniu do wniosku Światowego Stowarzyszenia Lotników był przeprowadzony zgodnie zobowiązującym *Regulaminem*, a montaż witraża uznano za wydatek kwalifikowany⁹⁶.

Fundacji Instytut im. Leona Mireckiego przyznano⁹⁷ dofinansowanie mimo, że we wniosku wystąpiły braki w zakresie takich informacji, jak informacje na temat osób zaangażowanych w organizację zadania oraz ich doświadczenie i kompetencje.

Fundacja Instytut Patrium realizowała zadanie polegające na przeprowadzeniu i nagraniu cyklu wykładów, co mieściło się w zakresie tematycznym Priorytetu I, nie zaś wskazanego we wniosku Priorytetu II. Dofinansowanie, poza zakupem sprzętów typu notebook, tablet i itp., sponżytkowano na wynagrodzenie wykładowców, które w ramach Priorytetu II było niekwalifikowane już na etapie oceny formalnej wniosku.

Zastępca Dyrektora Instytutu nie udzielił wyjaśnień⁹⁸ w przedmiocie błędów zidentyfikowanych w odniesieniu do sporządzenia pozytywnych ocen merytorycznych dla wniosku złożonego przez Fundację Instytut im. Leona Mireckiego. W przypadku Stowarzyszenia Marsz Niepodległości wskazał, że ocena ekspercka zawsze była oceną niezależną, w którą Instytut nie ingerował, a jednocześnie stwierdził, że działalność Stowarzyszenia wpisywała się w większość lub nawet wszystkie zapisy regulaminów Funduszu. Podniósł również kwestię tego, że z racji samej organizacji takiego wydarzenia, jak Marsz Niepodległości podmiot był uprawniony do podejmowania działań i ponoszenia wydatków z zakresu zabezpieczenia medycznego i ratowniczego, które mieściły się w obszarze działań Stowarzyszenia. Jednocześnie wskazał, że w odniesieniu do wyniku oceny wniosku Fundacji Instytutu Patrium podstawą zakwalifikowania do dofinansowania w ramach Priorytetu II było wykazanie wydatków w zakresie zakupu środków trwałych.

NIK wskazuje, że wyjaśnienia złożone przez Zastępcę Dyrektora w swojej istocie nie odnosiły się w sposób precyzyjny do stosunku unormowań regulaminowych i sposobu oceny wniosku danego podmiotu, jak również wykazały nieznanomość dokumentów z zakresu działalności Stowarzyszenia Marsz Niepodległości, w tym statutu. Statut organizacji w rubrykach *Cel działania organizacji* i *Przedmiot działalności statutowej organizacji pożytku publicznego* nie zawierał odniesień do działalności z zakresu zabezpieczenia medycznego i ratowniczego.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 1300-1347, 2705-2725)

- h) Instytut działając niezgodnie z *Regulaminem Funduszu Patriotycznego* dopuścił do oceny merytorycznej dwa wnioski Fundacji Inicjatyw Młodzieżowych⁹⁹, złożonych w naborach *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz *edycja 2022 r.*, pomimo tego, że beneficjent przeznaczył powyżej 10% wydatków z dofinansowania na koszt nieujęty w wykazie kosztów kwalifikowanych, tj. zakup gadżetów wynoszący 13,61% kwoty wnioskowanej. Dodatkowo w zakresie kosztów cateringu przewidział wydatki w wysokości 18,61% kwoty wnioskowanej,

⁹⁶ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r., znak: L.dz.16/2024.

⁹⁷ Beneficjent ostatecznie, po uzyskaniu wiedzy o wysokości przyznanej kwoty dofinansowania zrezygnował z niego.

⁹⁸ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

⁹⁹ Tj. wniosek nr 1051 złożony w naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.* oraz wniosek nr 482 złożony w naborze *Wolność po polsku edycja 2022 r.*

podczas gdy dopuszczalny limit na tego typu usługi wynosił do 10% budżetu zadania.

Kierownik DPK w kwestii pierwszego wniosku wyjaśnił¹⁰⁰, że zakup gadżetów został uznany jako koszt kwalifikowany, tj. jako organizacja wydarzenia.

NIK nie podziela udzielonych wyjaśnień albowiem limit 10% kosztów niekwalifikowanych na zakup gadżetów został przekroczony również innych pozycjach wniosku i wyniósł łącznie 13,61% wydatków z kwoty wnioskowanej, tj. 205 650 zł.

W przypadku drugiego wniosku dotyczącego kosztów cateringu Kierownik DPK wyjaśnił¹⁰¹, że w tym wypadku koszt wskazany jako kwalifikowany nie powinien być uznany w trakcie oceny formalnej.

(akta kontroli str. 310-405a, 421-433, 447-452, 490-511, 5210-540, 2115-1221, 1300-1347, 2705-2725)

- i) Instytut działając niezgodnie z regulaminem naborów dopuścił do oceny merytorycznej wniosek¹⁰² Fundacji St. Reymonta, pomimo że beneficjent wskazał pozycje kosztowe zadania niezgodne z wydatkami kwalifikowanymi, tj. wykonania prac rzeźbiarskich przy modelu odlewniczym oraz przygotowania aplikacji na realizację zadania *Pomnik Władysława St. Reymonta w Lipcach Reymontowskich*, pomimo że wskazane pozycje nie stanowiły kosztów kwalifikowanych.

Kierownik DPK¹⁰³ wyjaśnił, że w tym wypadku doszło do błędnej oceny formalnej. Wniosek powinien być odrzucony na pierwszym etapie oceny.

(akta kontroli str. 310-405a, 1300-1347, 2705-2725)

2. W działalności Instytutu wystąpiły przypadki nierzetelnego i niezgodnego z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* kształtowania list wniosków podlegających dofinansowaniu i wniosków rezerwowych polegających na przyznawaniu przez osoby zasiadające w Panelu Ekspertów dodatkowych punktów. W konsekwencji Dyrektor Instytutu zatwierdził listy wniosków ustalone przez Panele Ekspertów z naruszeniem ww. *Regulaminów*, co mogło skutkować niegospodarnym i niecelowym wydatkowaniem środków pochodzącym z dotacji celowej z budżetu państwa.

Osoby zasiadające w Panelu Ekspertów przyznawały dodatkową punktację projektom skierowanym do omówienia na posiedzeniach Panelu, mimo że obowiązujące *Regulamin Funduszu Patriotycznego* nie nadawały im takiego uprawnienia. Zgodnie ze wskazaniem norm regulaminowych, Panel Ekspertów biorąc pod uwagę noty ekspertów i po przeprowadzeniu dyskusji nad wynikami oceny merytorycznej mógł zaakceptować ocenę ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji lub odrzucić wniosek lub zanegować ocenę ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji lub odrzucić wniosek¹⁰⁴. W skład Panelu wchodziło nie mniej niż 1/5 ekspertów spośród wszystkich ekspertów oceniających wnioski, co prowadziło do sytuacji, w których część ekspertów podwójnie przyznawała punkty tym samym wnioskom¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L.dz.16/2024/MS.

¹⁰¹ Jw.

¹⁰² Tj. wniosek o numerze 108 naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*

¹⁰³ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L.dz.16/2024/MS.

¹⁰⁴ Dotyczyło projektów, które na etapie oceny merytorycznej osiągnęły powyżej 50% wymaganych punktów.

¹⁰⁵ W latach 2021-2023 w Panelach Ekspertów wzięło udział łącznie 16 osób, które we wszystkich naborach sporządziły łącznie 4084 oceny w poszczególnych naborach: *Wolność po polsku 2021*: 1602 wnioski; *Niepodległość po polsku*: 922 wnioski; *Wolność po polsku 2022* – 628 wniosków; *Wolność po polsku 2023* – 932 wnioski. W tym znajduje się liczba ocen sporządzonych w ramach wystąpienia różnicy punktowej powyżej 30% pomiędzy ocenami sporządzonymi przez dwóch ekspertów, w której dodatkową punktację sporządzano w ramach głosu doradczego.

Dodatkowo prowadziło to do sytuacji, w której ocenione przez Panel Ekspertów wnioski miały większą liczbę punktów, niż wynikającą ze zgodnej z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* oceny eksperckiej.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił¹⁰⁶, że ocena dokonywana przez Panel Ekspertów stanowiła integralną część oceny merytorycznej, a przyznawanie dodatkowych punktów wynikało z wewnętrznych ustaleń członków Panelu w zakresie sposobu procedowania wniosków.

NIK nie podziela udzielonych wyjaśnień. Zasady oceny merytorycznej określone zostały przed ogłoszeniem naboru wniosków i jako takie powinny być przestrzegane przez cały proces wyboru beneficjentów. Na żadnym etapie oceny panel Ekspertów nie posiadał uprawnień do zmian liczby punktów przyznanych przez ekspertów.

(akta kontroli str. 13-17, 19-36, 49-67, 71-73, 133-148, 282-287, 306-405a, 490-511, 1300-1347, 2705-2725)

3. Instytut nie wymagał, by wnioskodawcy określali, które z regulaminowych celów Funduszu zostaną osiągnięte w drodze realizacji dofinansowanych zadań, co było działaniem nierzetelnym, a następstwem tak skonstruowanych regulacji mogła być niegospodarność w wydatkowaniu środków publicznych.

W przypadku zadań realizowanych na podstawie wsparcia uzyskanego zwłaszcza w ramach Priorytetu II beneficjenci wchodzili w posiadanie wyposażenia lub nieruchomości, użytkowanych następnie w bieżącej działalności podmiotów, niezależnie od tego, czy przedmiotowa działalność wpisywała się w regulaminowo określone cele programu Fundusz Patriotyczny i czy planowane lub rozliczone wydatki były zgodne z profilem i uzasadnieniem zadania ujętymi we wniosku o dofinansowanie. Stowarzyszenie Marsz Niepodległości na podstawie wniosku złożonego w 2022 r. uzyskało akceptację dla realizacji zadania na każdym z etapów oceny, pomimo tego, że wnioskodawca wprost wskazał, że planuje zakupić sprzęty i środki związane z działalnością ratowniczą, poszukiwawczą, działaniami ukierunkowanymi na pomoc uchodźcom oraz profesjonalnym służbom w tym policji i straży pożarnej, co nie stanowiło działalności przewidzianej w celach Funduszu Patriotycznego. Znaczny kwotowo zakres wniosku o dofinansowanie wynoszący 146 400 zł odnosił się do wzmocnienia możliwości udzielania pomocy medycznej przez organizację – wnioskodawca wskazał, że – oprócz noszy ratowniczych – niezbędnymi wydatkami w tym szczególnym zakresie miały być m.in. quad, przyczepa ewakuacyjna, motocykl, noktowizja i termowizja.

Jak wyjaśnił Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych¹⁰⁷, w jego opinii Stowarzyszenie z racji organizacji wydarzenia, jakim jest Marsz Niepodległości było uprawnione do podejmowania działań i ponoszenia wydatków z zakresu zabezpieczenia medycznego i ratowniczego.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że środki przekazywane przez Instytut miały przyczynić się do osiągnięcia celów Funduszu. Brak stworzenia regulacji zobowiązujących beneficjentów do bezpośredniego powiązania realizacji zadań z celami programu Fundusz Patriotyczny mógł przyczynić się do powstania ryzyka finansowania projektów niewpisujących się w realizację tych celów.

(akta kontroli str. 310-405a, 484a-488, 490-511, 521-540, 2705-2725)

4. Dyrektor Instytutu w drodze decyzji zmienił rozstrzygnięcia Panelu Ekspertów i zakwalifikował do realizacji wnioski 19 wnioskodawców na łączną kwotę

¹⁰⁶ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r. znak: L.dz.16/2024/MS.

¹⁰⁷ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

1 456 789,00 zł, nie uzasadniając dokonanego wyboru, oraz nie podając do publicznej wiadomości informacji o przyznaniu dofinansowania w drodze decyzji 13 wnioskodawcom, co było działaniem nierzetelnym i naruszało postanowienia *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*.

Dyrektor Instytutu przyznawał dofinansowanie wybranym przez siebie 19¹⁰⁸ podmiotom, pomimo że na listach rezerwowych i listach wnioskodawców, którym nie przyznano dofinansowania widniały podmioty z większą liczbą przyznanych przez ekspertów punktów. Wśród ww. wnioskodawców była m.in. Fundacja Wspierania Kultury „Przyjaciel Muzyki” (nabór *Wolność po polsku 2022*, priorytet I), zajmująca 183 miejsce na liście z oceną 141 punktów, która otrzymała dofinansowanie w drodze decyzji Dyrektora Instytutu, pomimo że na liście ofert bez dofinansowania figurowały 182 organizacje o wyższej liczbie punktów niż wybrana przez Dyrektora Instytutu fundacja. Pierwszy na liście wniosek został oceniony na 197 punktów, a kolejne – od 192 do 141 pkt. Ponadto taką samą punktacją, co Fundacja Wspierania Kultury „Przyjaciel Muzyki” uzyskało siedmiu innych wnioskodawców. Inny beneficjent tej samej edycji programu – [...] otrzymała w drodze decyzji Dyrektora Instytutu dofinansowanie, pomimo że na liście podmiotów bez przyznanego dofinansowania zajmowała 195 pozycję z punktacją 140 pkt. Ponadto, tę samą liczbę punktów, co wybrana [...], miało sześciu innych wnioskodawców.

Zgodnie z zapisami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* Dyrektor Instytutu w uzasadnionych przypadkach mógł m.in. zmienić rozstrzygnięcie Panelu Ekspertów i zakwalifikować wniosek do realizacji. We wszystkich 19 przypadkach decyzje Dyrektora Instytutu nie zawierały uzasadnienia i powodu przyznania dofinansowania

¹⁰⁸ Tj.: w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*: Fundacja Instytut Patriot na realizację zadania *Polskie drogi do wolności. Żołnierze wyklęci i Kapłani Niezłomni* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 19 000 zł, Fundacja Instytut im. Leona Mireckiego na realizację zadania *Zakup nieruchomości dla Fundacji Instytut im. Leona* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 367 500 zł, Dom Kultury w Wolbromiu na realizację zadania *Barwy wolności* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 38 962 zł, Fundacja Centrum Edukacji Społecznej na realizację zadania *Wpływ myśli Jana Pawła II na sytuację polityczną w państwach objętych Inicjatywą Trójmorza* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 126 427 zł, The Warsaw Institute Review sp. z o.o. (obecnie działającego pod nazwą: EFA Poland sp. z o.o.) na realizację projektu *Przygotowanie nowej siedziby The Warsaw Institute Review* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 100 000 zł; w ramach naboru *Niepodległość po polsku: Światowe Stowarzyszenie Lotników Polskich* na realizację *Witraż „I zrzut Cichociemnych” w Muzeum „Skarbiec” w Jaworznie ul. Św. M. Kołbego 5* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 50 000 zł, Miejskie Centrum Czytelnictwa i Edukacji w Grybowie na realizację zadania *Kto nie pamięta historii, skazany jest na jej ponowne przeżycie* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 88 400 zł, Samorządowe Centrum Kultury im. Jana Pawła II w Sędziszowie na realizację zadania *Wspieramy lokalną kulturę* z przyznanym dofinansowaniem 15 000 zł, Centrum Kultury w Polkowicach na realizację zadania *Bohater sztuki i ojczyzny - Ignacy Jan Paderewski* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 131 500 zł, Światowe Stowarzyszenie Lotników Polskich na realizację zadania *Witraż „Kresy Rzeczypospolitej” w Muzeum „SKARBIEC” w Jaworznie ul. św. M. Kołbego 5* opracowanie projektu i dokumentacji technicznej, zakup i montaż monitoringu w Muzeum „SKARBIEC”, zakup i montaż sprzętu multimedialnego z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 50 000 zł, Instytut Jana Olszewskiego na realizację zadania *Zakup sprzętu i wyposażenia do organizacji studia poddaszowego i internetowego dla Instytutu Jana Olszewskiego* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 100 000 zł, Fundacja Łączka na realizację zadania *Manufaktura Historii* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 50 000 zł, Fundacja Edukacja do Wartości na realizację zadania *Wyposażenie sprzętowe dla lokalu Fundacji Edukacja do Wartości* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 70 000 zł; w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.*: Stowarzyszenie Wolnego Słowa na realizację zadania *Nasza tożsamość narodowa - małe formy teatralne o charakterze patriotycznym* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 40 000 zł, Fundacja Dziedzictwo Europy na realizację zadania *Wykłady multimedialne: "Podstawy polskiej polityki historycznej", "Podejście postkolonialne w literaturze polskiej i rosyjskiej", „Historia polskiej myśli wojskowej i wojskowości Rzeczypospolitej”, „Chrześcijaństwo a cywilizacja Zachodu”* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 60 000 zł, [...] na realizację zadania *Wystawa plenerowa „Duchowni Kościoła katolickiego w służbie Rzeczypospolitej”* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 40 000 zł, Fundacja Wspierania Kultury "Przyjaciel Muzyki" na realizację zadania *Muzyka i literatura polskich dworów - kolebka i ostoja polskiego patriotyzmu. Droga do wolności* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 80 000 zł, Stowarzyszenie dla Pińczyc na realizację zadania *Zakup instrumentów muzycznych dla Młodzieżowej Orkiestry Dętej z Pińczyc; w ramach naboru Wolność po polsku edycja 2023 r.* Syrena Film Spółka z o.o. na realizację zadania *Rozwój projektu filmu dokumentalnego o Jerzym Kurcyuszu* z przyznanym dofinansowaniem w wysokości 30 000 zł.

wybranych przez Dyrektora podmiotom. Sposób podejmowania decyzji charakteryzował się dowolnością i uznaniowością w wyborze podmiotów do dofinansowania oraz nierównym traktowaniem wnioskodawców.

Dyrektor Instytutu zeznał¹⁰⁹: *zgodnie z regulaminem mogłem to robić, zależało mi na tym zapisie. (...) W ramach listy rezerwowej sam wybierałem zadania do realizacji. Głównym powodem zastosowania tego trybu była szybkość w zakresie możliwości przyznania dofinansowania. Zależało mi też na dofinansowywaniu samorządowych organizacji pozarządowych.*

Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych wyjaśnił, że¹¹⁰ *podejmowane decyzje miały charakter uznaniowy, wynikający z lektury konkretnych wniosków. Jednym z kryteriów była kontynuacja, o ile w poprzedniej edycji beneficjent wywiązał się z zadania (...). Kolejnym kryterium była treść wniosku mieszcząca się w zadaniach statutowych Instytutu.*

NIK nie podziela treści zeznań Dyrektora Instytutu. Proces wyboru podmiotów do dofinansowania decyzją Dyrektora był nietransparentny i wystąpiły w nim mechanizmy dowolności oraz uznaniowości (co przyznał Zastępca Dyrektora Instytutu) – i nie zapewniał równego traktowania wszystkich wnioskodawców, przez co doszło do uprzywilejowania niektórych podmiotów.

Ponadto Dyrektor Instytutu przyznając dofinansowanie w drodze decyzji 13 wnioskodawcom¹¹¹ na łączną kwotę 854 900,00 zł nie podał do publicznej wiadomości listy tych beneficjentów, co było działaniem nierzetelnym oraz stanowiło naruszenie zapisów § 10 ust. 38¹¹² *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* aktualnego dla naborów *Wolność po polsku edycja 2021 r. i Niepodległość po polsku* oraz §10 ust. 36¹¹³ *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obowiązującego dla naborów *Wolność po polsku edycja 2022 r. i 2023 r.* W myśl przywołanych zapisów *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* Instytut był zobowiązany nie później niż dwa miesiące od daty zakończenia naboru wniosków opublikować na stronie internetowej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej wyniki naboru, m.in. listę wniosków zakwalifikowanych do realizacji.

Dyrektor Instytutu zeznał¹¹⁴, że *nie wie dlaczego, może to być błąd, może wynikało to ze sposobu publikacji wyników w systemie Witkac. Wskazał również: Wydawało mi się, że te organizacje zostaną ujęte w listach. Nie wiedziałem, że nie podano takich informacji.*

¹⁰⁹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

¹¹⁰ Pismo z dnia 13 marca 2024 r., znak:L.dz.125/2024/MS.

¹¹¹ Tj.: Miejskie Centrum Czytelnictwa i Edukacji w Grybowie w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet I otrzymało dofinansowanie w kwocie 88 400 zł, Samorządowe Centrum Kultury im. Jana Pawła II w Sędziszowie w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet I otrzymało dofinansowanie w kwocie 15 000 zł, Centrum Kultury w Polkowicach w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet I otrzymało dofinansowanie w kwocie 131 500 zł, Światowe Stowarzyszenie Lotników Polskich w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet II otrzymało dofinansowanie w kwocie 50 000 zł, Instytut Jana Olszewskiego w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet II otrzymało dofinansowanie w kwocie 100 000 zł, Fundacja Łączka w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet II otrzymała dofinansowanie w kwocie 50 000 zł, Fundacja Edukacja do Wartości w ramach naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet II otrzymała dofinansowanie w kwocie 70 000 zł, Stowarzyszenie Wolnego Słowa w ramach naboru *Wolność po polsku 2022*, Priorytet I otrzymało dofinansowanie w kwocie 40 000 zł Fundacja Dziedzictwo Europy w ramach naboru *Wolność po polsku 2022*, Priorytet I otrzymała dofinansowanie w kwocie 60 000 zł, [...] w ramach naboru *Wolność po polsku 2022*, Priorytet I otrzymała dofinansowanie w kwocie 40 000 zł, Fundacja Wspierania Kultury „Przyjaciel Muzyki” w ramach naboru *Wolność po polsku*, Priorytet I otrzymała dofinansowanie w kwocie 80 000 zł, Stowarzyszenie dla Pińczyc w ramach naboru *Wolność po polsku 2022*, Priorytet II otrzymało dofinansowanie w kwocie 30 000 zł, Syrena Film Spółka z o. o. w ramach naboru *Wolność po polsku 2023*, Priorytet I otrzymała dofinansowanie w kwocie 100 000 zł.

¹¹² W Regulaminie Funduszu Patriotycznego edycji 2021 r. *Wolność po polsku* i *Niepodległość po polsku*.

¹¹³ W Regulaminie Funduszu Patriotycznego edycji 2022 r. i 2023 r. *Wolność po polsku*.

¹¹⁴ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

Zastępca Dyrektora Instytutu ds. Programów Krajowych wyjaśnił¹¹⁵, że w roku 2021 rzeczywiście doszło do sytuacji, gdy informacja z wynikami naboru nie została zaktualizowana po ogłoszeniu przez Dyrektora Instytutu decyzji o przyznaniu dodatkowego finansowania wskazanym podmiotom. W kolejnych edycjach taka sytuacja nie miała miejsca. W kolejnych wyjaśnieniach¹¹⁶ Zastępca Dyrektora Instytutu wskazał, że wynikało to zapewne z błędu organizacyjnego, a publikacje w BIP leżały poza kompetencjami Działu Programów Krajowych.

(akta kontroli str. 484a-488, 533-540, 736-741, 769-770, 772-773, 788-840, 841-856, 934-941, 1215-1221, 1270-1277, 2705-2725)

5. Wnioski składane przez beneficjentów na realizację zadań finansowanych ze środków Funduszu Patriotycznego nie stanowiły załączników do umów o realizację zadania publicznego, co było działaniem nierzetelnym i niecelowym oraz stwarzało ryzyko po stronie Instytutu braku właściwej weryfikacji należytego wydatkowania przez beneficjentów środków uzyskiwanych z udzielanego im dofinansowania.

Wnioski o dofinansowanie zadań składane w poszczególnych naborach wniosków stanowiły podstawę dla rozpoczęcia procesu uzyskiwania wsparcia ze środków publicznych. Zgodnie z postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* poszczególnych naborów, wnioski o dofinansowanie musiały zawierać takie informacje, jak: dane identyfikacyjne i kontaktowe podmiotu ubiegającego się o środki; nazwę, rodzaj i opis zadania; kwalifikacje i doświadczenie osób uczestniczących w realizacji zadania; harmonogram realizacji zadania; oświadczenie wnioskodawcy o posiadaniu zasobów rzeczowych lub kadrowych oraz spełnienia wymagań zapewniających prawidłowe wykonanie zadania; preliminarz całkowitych kosztów działania; wskazanie źródeł finansowania działania.

Załącznikami do umów zawieranych z beneficjentami były jedynie: preliminarz kosztów wraz ze wskazaniem źródeł finansowania, harmonogram realizacji projektu wraz z opisem zadania oraz wykaz wskaźników i rezultatów zadania.

Jak wyjaśnił¹¹⁷ kierownik Działu Programów Krajowych, według oceny Działu Prawnego Instytutu to właśnie preliminarz kosztów, opis merytoryczny zadania oraz harmonogram jego realizacji stanowiły najważniejsze części składowe zadania i przez to stanowiły wystarczający element umowy.

Radca prawny Instytutu wyjaśnił¹¹⁸, że preliminarz całkowitych kosztów zadania (załącznik nr 1), szczegółowy opis merytoryczny oraz harmonogram (załącznik nr 2) oraz wskaźniki (mierniki) przewidywanych rezultatów realizacji zadania (załącznik nr 3) zawierają kluczowe dane z punktu widzenia realizacji umowy, co determinowało decyzję o ograniczeniu załączników do umowy. Pozostałe elementy, zwłaszcza identyfikujące wnioskodawcę, uznano za irrelewantne.

Zdaniem NIK wniosek o dofinansowanie, będąc obligatoryjnym dokumentem dla rozpoczęcia starań o pozyskanie środków publicznych z Funduszu, powinien być immanentną częścią umowy, poprzez nadanie mu statusu załącznika. Rezygnacja z takiego rozwiązania sprawiła, że zmiany dokonywane w drodze np. aktualizacji harmonogramu lub preliminarza nie podlegały kompleksowej weryfikacji pod kątem zgodności z treścią wniosku uprawniającego beneficjenta do uzyskania wsparcia.

¹¹⁵ Pismo z dnia 13 marca 2024 r. znak: L.dz.125/2024/MS.

¹¹⁶ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

¹¹⁷ Pismo z dnia 19 lutego 2024 r.

¹¹⁸ Pismo z dnia 6 marca 2024 r.

Ponadto NIK wskazuje, że zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* wszystkie planowane i poniesione wydatki musiały zostać przewidziane we wniosku, co wskazuje na istotność wniosku o dofinansowanie w kontekście realizacji i rozliczenia projektów. Brak traktowania wniosku o dofinansowanie jako załącznika do umowy o dofinansowanie sprawił, że pracownicy Działu Programu Krajowych w istocie nie weryfikowali, czy i w jaki sposób beneficjent spożytkował potencjał osób zaangażowanych w organizację zadania oraz w jaki sposób ich doświadczenie i kompetencje były potrzebne, niezbędne, etc. do realizacji dofinansowanego zadania, co miało znaczenie zwłaszcza w projektach realizowanych w obszarze Priorytetu I w kontekście wydatków na honoraria osób odpowiedzialnych za działania merytoryczno-obslugowe.

(akta kontroli str. 13-33, 49-67, 282-287, 310-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

6. W przypadku 11 z 20 umów o dofinansowanie, zawartych pomiędzy Instytutem a beneficjentami objętych szczegółowym badaniem, załączniki do nich będące integralną ich częścią były przyjmowane przez Instytut w systemie Witkac w przedziale od 4 do 73 dni po podpisaniu tych umów, co było działaniem nierzetelnym

Dotyczyło to następujących umów:

- a) Instytut Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum zawarł umowę nr 5 w dniu 24 czerwca 2021 r.¹¹⁹, a załącznik/i do niej został przyjęty przez Instytut w dniu 19 sierpnia 2021 r.¹²⁰ tj. 56 dni po podpisaniu umowy;
- b) Stowarzyszenie Straż Narodowa zawarło umowę nr 50 w dniu 6 lipca 2021 r.¹²¹, a załącznik/i do niej został przyjęty przez Instytut w dniu 16 sierpnia 2021 r.¹²² tj. 41 dni po podpisaniu umowy;
- c) Fundacja Inicjatyw Młodzieżowych zawarła umowę nr 24 w dniu 1 lipca 2021 r.¹²³, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 8 września 2021 r.¹²⁴ tj. 69 dni po podpisaniu umowy;
- d) Fundacja Służba Niepodległej zawarła umowę nr 2 w dniu 9 czerwca 2022 r.¹²⁵, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 11 lipca 2022 r.¹²⁶ tj. 32 dni po podpisaniu umowy;
- e) Fundacja Służba Niepodległej zawarła umowę nr 15 w dniu 24 czerwca 2021 r.¹²⁷, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 28 czerwca 2022 r.¹²⁸ tj. 4 dni po podpisaniu umowy;
- f) Fundacja Służba Niepodległej zawarła umowę nr 28 w dniu 18 lipca 2023 r.¹²⁹, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 3 sierpnia 2023 r.¹³⁰ tj. 16 dni po podpisaniu umowy;

¹¹⁹ O sumie kontrolnej 7e71.

¹²⁰ Z sumą kontrolną c373.

¹²¹ O sumie kontrolnej 1f83.

¹²² Z sumą kontrolną e9b7.

¹²³ O sumie kontrolnej 57d1.

¹²⁴ Z sumą kontrolną 0f64.

¹²⁵ O sumie kontrolnej de1e.

¹²⁶ Z sumą kontrolną c4ae.

¹²⁷ O sumie kontrolnej 437e.

¹²⁸ Z sumą kontrolną 559c.

¹²⁹ O sumie kontrolnej 4a1e.

¹³⁰ Z sumą kontrolną d6cf.

- g) Fundacja Dabar -Dialog Kultur i Religii Pogranicza Polski, Ukrainy i Słowacji zawarła umowę nr 27 w dniu 23 lutego 2022 r.¹³¹, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 7 kwietnia 2022 r.¹³² tj. 43 dni po podpisaniu umowy;
- h) Fundacja Dabar -Dialog Kultur i Religii Pogranicza Polski, Ukrainy i Słowacji zawarła umowę nr 27 w dniu 29 czerwca 2021 r.¹³³, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 20 sierpnia 2021 r.¹³⁴ tj. 52 dni po podpisaniu umowy;
- i) Stowarzyszenie Marsz Niepodległości zawarł umowę nr 51 w dniu 6 lipca 2021 r.¹³⁵, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 26 sierpnia 2021 r.¹³⁶ tj. 51 dni po podpisaniu umowy;
- j) Fundacja Action-Life zawarła umowę nr 86 w dniu 2 lipca 2021 r.¹³⁷, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 5 sierpnia 2021 r.¹³⁸ tj. 34 dni po podpisaniu umowy;
- k) Stowarzyszenie Diakonia Ruchu Światło-Życie zawarła umowę nr 43 w dniu 2 lipca 2021 r.¹³⁹, a załącznik/i do niej przyjęty przez Instytut w dniu 13 września 2021 r.¹⁴⁰ tj. 73 dni po podpisaniu umowy.

Zawarcie umów niezawierających załączników, określających kluczowe warunki umów, w tym m.in. preliminarz całkowitych kosztów zadania wraz ze źródłami finansowania, opis merytoryczny wraz z harmonogramem, wykaz wskaźników (mierników), było działaniem nierzetelnym i stanowiło naruszenie zapisów umów, w których zawarto odniesienia do załączników, nieistniejących w dacie zawarcia umów.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił¹⁴¹, że czas pomiędzy wygenerowaniem (utworzeniem) umowy, a jej podpisaniem wydłużał się zwłaszcza w trakcie pierwszego naboru, w wyniku przyjętej w Instytucie wewnętrznej procedury, która przewidywała obowiązek parafowania każdej umowy przez prawnika i główną księgową. W rezultacie pojawienia się uwag głównej księgowej zdarzały się przypadki zmian najczęściej preliminarzy kosztów. Zmieniał się wtedy sam załącznik, a nie ulegała zmianie właściwa umowa i data jej zawarcia. Ponadto wyjaśnił, że umowa w systemie Witkac podlegała automatycznemu wygenerowaniu z datą kiedy została utworzona w systemie, a pracownicy Działu Programów Krajowych szczególnie w trakcie pierwszego konkursu nie zmieniali tej daty i pozostawała ona nie zmieniona, aż do podpisania fizycznie umowy. To spowodowało rozbieżności we wskazanych przypadkach.

Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych¹⁴² w przedłożonym NIK piśmie nie udzielił wyjaśnień co do wskazanej kwestii. Przedmiot jego wyjaśnień dotyczył zagadnienia w zakresie aneksowania umów w systemie Witkac.

(akta kontroli str. 437-446, 533-540, 1222-1228, 2705-2725)

¹³¹ O sumie kontrolnej d148.

¹³² Z sumą kontrolną cb9a.

¹³³ O sumie kontrolnej 844f.

¹³⁴ Z sumą kontrolną d326.

¹³⁵ O sumie kontrolnej 3c49.

¹³⁶ Z sumą kontrolną c455.

¹³⁷ O sumie kontrolnej 832b.

¹³⁸ Z sumą kontrolną d85a.

¹³⁹ O sumie kontrolnej e046.

¹⁴⁰ Z sumą kontrolną cc85.

¹⁴¹ Pismo z dnia 9 lutego 2024 r., znak: L.dz.64/2024/MS.

¹⁴² Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

7. Umowy o dofinansowanie zawarte z beneficjentami naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* nie zawierały odwołań do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*, co było nierzetelne i niecelowe z punktu widzenia zabezpieczenia prawidłowego wydatkowania środków publicznych.

W treści umów na dofinansowanie zadań w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* nie wskazano beneficjentom, że zarówno w zakresie realizacji, jak i rozliczenia zadań byli oni zobowiązani do przestrzegania treści *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*. NIK podkreśla, że jedynie w ww. *Regulaminie* ujęto takie kwestie, jak szczegółowe zasady ponoszenia wydatków¹⁴³ oraz rozliczenia i sprawozdawczości projektu, a także wykaz kosztów kwalifikowanych.

Jak wyjaśnił¹⁴⁴ Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych, treść umów przygotowana przez zespół prawny Instytutu została zaakceptowana przez Ministerstwo, a po stwierdzeniu konieczności uzupełnień umów o zapisy odnoszące się do obowiązywania *Regulaminu*, zostały one wprowadzone.

NIK stwierdza, że ujęcie w umowach zawieranych z beneficjentami począwszy od edycji *Niepodległość po polsku* zapisów wskazujących, że *Regulamin* stanowił integralną część dokumentu, potwierdza rangę norm regulaminowych w kontekście realizacji i rozliczenia zadań. Brak zaś stworzenia umów spójnych i adekwatnych względem *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* świadczy o nierzetelności i niedochowaniu należytej staranności kierownictwa Instytutu, zwłaszcza w kontekście zobowiązania do możliwie największego zabezpieczenia prawidłowego toku wydatkowania środków przyznanych beneficjentom. Jednocześnie, zdaniem NIK, zaniechanie w opisanym zakresie nie realizowało wymogów celowości działania, gdyż brak bezpośredniego połączenia zapisów umowy i *Regulaminu* stworzył ryzyko niewłaściwego zarządzania środkami publicznymi.

8. W Instytucie nie określono warunków, jakie powinny spełnić nieruchomości nabywane przez beneficjentów za środki uzyskane z Funduszu Patriotycznego, co było działaniem nierzetelnym i niecelowym z punktu widzenia zabezpieczenia efektywnego działania Funduszu Patriotycznego.

Dyrektor Instytutu nie określił warunków, jakie powinny posiadać nieruchomości, nabywane w ramach realizacji zadania objętego dofinansowaniem z Funduszu Patriotycznego. Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* poszczególnych edycji w ramach Priorytetu II można było się ubiegać m.in. o dofinansowanie realizacji następujących zadań: zakup nieruchomości oraz budowa i remont nieruchomości. Przepisy *Regulaminów* ani załączników do nich nie określały standardów, jakimi powinny się odznaczać nabywane nieruchomości. Unormowanie wymogów, jakimi powinny się cechować nieruchomości było istotne dla zagwarantowania, że nabywane nieruchomości spełniają określone kryteria jakościowe i funkcjonalne oraz przyczyniają się do zapewnienia przejrzystości w procesie ich nabywania. Ponadto rzetelne określenie standardów zmniejszałoby ryzyko nieefektywnego wykorzystania środków pochodzących z sektora finansów publicznych.

Brak określenia przez Instytut warunków nabywanych nieruchomości spowodował, że Fundacja Służba Niepodległej nabyła z przeznaczeniem na centrum konferencyjno-szkoleniowe nieruchomość o powierzchni 35,62 m² oraz z przeznaczeniem na studio nagraniowe nieruchomość o powierzchni 24,5 m² (obie zlokalizowane były w blokach mieszkalnych, w różnych dzielnicach jednego miasta). Nieruchomości nabyte przez Fundację Action-Life oraz Fundację Inicjatyw Młodzieżowych posiadały niekorzystne parametry w zakresie zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,

¹⁴³ W tym zakaz ponoszenia wydatków inwestycyjnych w ramach zadań realizowanych w obszarze Priorytetu I.

¹⁴⁴ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

tj. budynek ze schodami posadowiony na działce częściowo zalesionej oraz lokal mieszkalny zlokalizowany na trzeciej kondygnacji, do którego dostęp zapewniała klatka schodowa z drewnianymi schodami. Dodatkowo nieruchomość nabyta przez Fundację Action-Life nie została opróżniona przez sprzedających, którzy w niej zamieszkiwali w momencie zakończenia kontroli. NIK zauważa ponadto, że umożliwienie beneficjentom zakupu nieruchomości o nieokreślonych warunkach nie zostało powiązane z możliwością zweryfikowania sposobu ich użytkowania. Przykładowo, we wniosku złożonym przez Fundację Instytut im. Leona Mireckiego w opisie zadania wskazano, że podmiot planował zakup działki budowlanej, na której w przyszłości miała zostać wybudowana siedziba organizacji. Jednakże Instytut, opierając się na zapisach *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*, nie był uprawniony do wymagania i weryfikowania tego, czy na zakupionej działce w istocie powstanie siedziba fundacji.

Brak określenia przedmiotowych kryteriów, w tym dotyczących stanu nabywanej nieruchomości, w efekcie umożliwił beneficjentowi Stowarzyszenie Straż Narodowa dwukrotne pozyskanie środków na działania związane z zakupem i doposażeniem nieruchomości: w 2021 r. doszło do zakupu nieruchomości zabudowanej budynkami za kwotę 1 800 tys. zł, a w 2022 r. beneficjent otrzymał dofinansowanie w łącznej wysokości 450 tys. zł, w tym 117,5 tys. zł na ich zaopatrzenie w m.in. pompę ciepła oraz instalację służącą do oczyszczania ścieków. Wskazuje to, że nieruchomości zakupione za kwotę 1 800 tys. zł, w które w zamierzeniu miały spełniać rolę ośrodka szkoleniowego, bazy ratownictwa, centrum zgłaszania interwencji oraz ośrodka zabezpieczającego sytuację bytową uchodźców, nie były do tego dostatecznie przystosowane. Jednocześnie przypadek ten ujawnił swobodne podejście kierownictwa Instytutu do zakresu realizacji deklarowanych zadań: środki przyznane na zakup pompy ciepła i systemu oczyszczania ścieków zostały na podstawie aneksu do umowy zmienione i wydatkowane na zakup innych składników rzeczowych, w tym *sprzętu do studia TV i robienia relacji w plenerze*.

Radca prawny Instytutu wyjaśnił¹⁴⁵, że w jego przekonaniu opisane wyżej zachowanie Instytutu było związane z dostosowaniem się do potrzeb beneficjentów i ich oceny na etapie oceny merytorycznej wniosku.

W ocenie NIK brak stworzenia standardów w przedmiotowym zakresie stanowił wyraz braku dochowania należytej staranności, rzetelności i dbałości o efektywne, celowe, optymalne i gospodarne wydatkowanie środków publicznych. Jednocześnie NIK wskazuje, że beneficjenci na etapie złożenia wniosku o dofinansowanie nie byli zobowiązani do przedłożenia dokumentów poświadczających dysponowanie deklarowanym wkładem własnym. NIK podnosi również, że brak określenia kryteriów wymaganych do spełnienia przez beneficjentów w kontekście zakupu nieruchomości w połączeniu z ograniczonymi możliwościami Instytutu w zakresie kontroli sposobu ich użytkowania, mógł w istocie służyć zabezpieczeniu materialnemu dofinansowanych organizacji.

(akta kontroli str. 13-33, 282-287, 310-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

9. Dyrektor Instytutu w sposób nierzetelny oraz naruszający postanowienia *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* zorganizował prace ekspertów, co skutkowało m.in. niegospodarnym wydatkowaniem kwoty 135 910 zł.
 - a) Eksperci powoływani byli z pominięciem procedury ich uzgodnienia z Ministrem, a także bez określenia zasad ich wyboru.

¹⁴⁵ Pismo z dnia 6 marca 2024 r.

Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*¹⁴⁶ zespół doradczy zwany zespołem sterującym, który oceniał merytorycznie wnioski złożone w danym programie, powinien być powoływany przez Dyrektora w uzgodnieniu z Ministrem. Ponadto członkiem zespołu sterującego, zgodnie z postanowieniami *Regulaminów*, mogła być osoba, której wiedza i doświadczenie zawodowe dawały rękojmię należytego wykonania powierzonego zadania. Dyrektor Instytutu nie określił zasad wyboru ekspertów, dokonując ich doboru w sposób arbitralny. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych Instytut nie przedstawił informacji i dokumentów obrazujących proces wyboru ekspertów, a także spełnienia przesłanek, o których mowa w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*, tj. wiedzy i doświadczenia zawodowego dającego rękojmię należytego wykonania powierzonego zadania.

Podsekretarz Stanu w MKiDN poinformował¹⁴⁷, że do Ministerstwa nie wpłynęła żadna korespondencja w sprawie powołania ekspertów do oceny składanych wniosków, jednak ustalenia w tym zakresie mogły być dokonywane bezpośrednio z Ministrem.

Piotr Gliński, pełniący do dnia 27 listopada 2023 r. funkcję Ministra poinformował¹⁴⁸, że Instytut nie uzgadniał z nim kandydatur na ekspertów dokonujących oceny wniosków. Sam też nie wskazywał takich osób.

Dyrektor Instytutu zeznał¹⁴⁹, że część ekspertów była pracownikami Ministerstwa, którzy nie otrzymywali wynagrodzeń za swą pracę na rzecz Instytutu. Mieli oni za zadanie dowiadywanie się, czy beneficjenci nie ubiegali się o otrzymanie dofinansowania z innych programów, w tym ministerialnych. Z zeznań Dyrektora Instytutu wynikało ponadto, że *była to niepisana zasada mająca na celu ochronę przed potencjalnymi nadużyciami ze strony beneficjentów*. Dodatkowo Instytut, korzystał ze wsparcia osoby zarekomendowanej przez Dyrektora Narodowego Centrum Kultury, który wskazał ją jako odpowiednią osobę do przygotowania i realizacji pierwszej i drugiej edycji Programu. Dyrektor zeznał, że poszukiwano ludzi, *którzy mieli doświadczenie w obszarze filmowym, w tym developmencie*. Pozyskiwano także osoby ze środowiska historyków. Dyrektor zeznał, że nie ogłaszał żadnych formalnych naborów, w tym konkursów, gdyż nie było to wymagane przez Ministerstwo. Zeznał również: *gdybyśmy dostali informację o konieczności ogłoszenia konkursu, to realizowaliśmy nabór w sposób mniej elastyczny*. Dodatkowo zeznał, że Minister osobiście nie brał udziału w ustalaniu listy ekspertów, choć pojawiały się propozycje ekspertów „ministerialnych”.

(akta kontroli str. 13-17, 19-36, 47-67, 71-73, 133-148, 197-229, 282-287, 306-405a, 406-412, 434-436, 484-488, 490-511, 521-540, 1838-1852, 2705-2725)

- b) W 86 na 174 umów zawartych z ekspertami dokonano nierzetelnego rozliczenia usług, wypłacając nienależne wynagrodzenia w kwocie wyższej o 133 560 zł, co stanowiło naruszenie zasad gospodarnego wydatkowania środków publicznych.

W umowach zawartych w latach 2021-2023 z ekspertami ujęto graniczne kwoty wynagrodzeń, przy czym w odniesieniu do zleceniobiorców zatrudnionych w ramach oceny wniosków złożonych w naborach *Niepodległość po polsku* oraz *Wolność po polsku edycje 2022 r. i 2023 r.* podstawę wynagrodzenia stanowiła liczba ocenionych wniosków, przy uwzględnieniu, że ocenę jednego wniosku wyceniono na kwotę 20 zł. Ekspertom wskazano, że maksymalna liczba ocenionych wniosków nie mogła być wyższa niż 135. Jak wynika z przekazanych umów i rozliczeń, a także danych

¹⁴⁶ Odpowiednio w § 10 ust. 4 Regulaminu Funduszu Patriotycznego 2021 r. oraz § 10 ust. 5 Regulaminów Funduszu Patriotycznego pozostałych edycji.

¹⁴⁷ Pismo z 26 lutego 2024 r., znak: BAK-WKR.070.2.2024.

¹⁴⁸ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

¹⁴⁹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

dostępnych z poziomu systemu Witkac, w okresie objętym kontrolą w ramach ww. edycji żaden ekspert nie ocenił liczby wniosków wyższej niż 122 wnioski.

W sposób nierzetelny oraz niezgodny z treścią umów rozliczono pracę ekspertów poprzez wypłatę maksymalnego wynagrodzenia niezależnie od liczby ocenionych wniosków. Łączna wartość zawartych umów wyniosła 299 900 zł. Na podstawie łącznej liczby ocenionych wniosków, z uwzględnieniem różnic występujących w stawkach wynagrodzeń ekspertów dokonujących ocen w naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r.*, Instytut powinien był wypłacić na rzecz zleceniobiorców 166 340 zł, jednakże na ten cel wydatkowano ww. kwotę 299 900 zł¹⁵⁰. Tym samym skutkowało to ponadwymiarowym wydatkowaniem przez Instytut na ten cel kwoty 133 560 zł.

Jak wyjaśnił¹⁵¹ Dyrektor Instytutu na przykładzie eksperta oceniającego wnioski w naborze *Wolność po polsku edycja 2022 r.*¹⁵², ekspert ten poza podstawową liczbą wniosków wynoszącą 45 wniosków ocenił również 94 wnioski w ramach trzeciej oceny (głosu doradczego).

NIK nie podziela wyjaśnień kierownika jednostki. Nawet według wskazań, że głos doradczy należało rozliczyć jako przeprowadzenie oceny wniosku, to należy wskazać, że stosowanie takiej praktyki nie miało miejsca w odniesieniu do rozliczeń naborów *Niepodległość po polsku* i *Wolność po polsku edycja 2023 r.* Ponadto w 2022 r. wystąpiły przypadki, w których eksperci osiągnęli łączną liczbę wniosków, w tym w ramach głosu doradczego, wynoszącą mniej niż 135 wniosków i uzyskiwali maksymalne przewidziane umową wynagrodzenie za ocenę¹⁵³.

Zastępca Dyrektora nie złożył wyjaśnień w zakresie przedmiotu nieprawidłowości¹⁵⁴.

c) Jednemu z ekspertów nienależnie wypłacono wynagrodzenie w kwocie 2 350 zł.

W dniu 27 kwietnia 2021 r. zawarto umowę nr 139/4/2021/Z na świadczenie usług w zakresie rozpatrywania oraz dokonania oceny wniosków złożonych w ramach naboru *Wolność po polsku 2021*. Pomimo tego, że dany ekspert nie sporządził żadnej oceny wniosku, na podstawie wystawionego przez niego rachunku z dnia 3 czerwca 2021 r., w którym oświadczył o wykonaniu zadań zgodnie z umową, w dniu 14 czerwca 2021 r. wypłacono mu wynagrodzenie w wysokości 2 350 zł. Rachunek zleceniobiorcy opatrzone podpisem kierownika DPK, który poprzez weryfikację merytoryczną potwierdził, że czynności objęte umową zostały wykonane i przyjęte. Zleceniobiorca zwrócił wypłacone wynagrodzenie w dniu 17 czerwca 2021 r., wskazując jednocześnie, że *dokonał tego w związku z zaistnieniem przyczyn związanych z wykonywanym zawodem*.

Jak wyjaśnił¹⁵⁵ Dyrektor Instytutu, zleceniobiorca nie przystąpił do wykonania umowy, tym samym nie zrealizowano jej postanowień. Dyrektor Instytutu nie posiadał wiedzy na temat przyczyn rezygnacji zleceniobiorcy i powodów zwrotu środków, wskazał jednakże, że nadzór nad poprawnym przebiegiem procesu ocen sprawowali kierownik DPK oraz Zastępca ds. Programów Krajowych.

NIK uważa, że choć zleceniobiorca zwrócił nienależnie pobrane wynagrodzenie, to jednak w zakresie rozliczenia umowy 139/4/2021/Z uwidoczniły się kwestie związane

¹⁵⁰ Np. rozliczenie umowy nr 125/04/2023 z dnia 14 kwietnia 2023 r.: ekspert otrzymał wynagrodzenie w maksymalnej przewidzianej wysokości 2 700 zł, choć w naborze *Wolność po polsku edycja 2023 r.* ocenił jedynie 42 wnioski. Tym samym uwzględniając stawkę 20 zł za ocenę jednego wniosku ekspert powinien otrzymać 840 zł wynagrodzenia.

¹⁵¹ Pismo z dnia 27 lutego 2024 r. znak: L.Dz. 95/2024/MC.

¹⁵² Umowa nr 116/04/2022/Z z dnia 11 kwietnia 2022 r.

¹⁵³ Przykładowo w ramach umowy nr 180/05/2022/Z z dnia 9 maja 2022 r.

¹⁵⁴ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

¹⁵⁵ Pismo z dnia 27 lutego 2024 r. znak: L.Dz. 95/2024/MC.

z nierzetelnie prowadzonym nadzorem nad przebiegiem procesu ocen merytorycznych, w tym rozliczaniem pracy ekspertów.

- d) Dyrektor Instytutu nie zorganizował skutecznego systemu zapewniającego terminowe składanie deklaracji bezstronności przez ekspertów, co było zachowaniem nierzetelnym. W wyniku tego, jak ustalono w toku kontroli, dwudziestu jeden¹⁵⁶ z 38 ekspertów dokonujących oceny merytorycznej wniosków dla naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* nie złożyło deklaracji bezstronności.

Zgodnie z § 10 ust. 5 i ust. 18 *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obowiązującego dla naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* przed rozpoczęciem oceny wniosków, każdy ekspert był zobligowany do podpisania deklaracji bezstronności. Izba stwierdziła, że 21 z 38 ekspertów nie złożyło wymaganych deklaracji bezstronności.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił¹⁵⁷, że kontrolerom przekazano wszystkie dostępne deklaracje wypełnione w 2021 r., a ponadto eksperci poprzez przystąpienie do prac w systemie Witkac zapoznawali się i akceptowali treść klauzuli stanowiącej treść deklaracji bezstronności.

NIK nie podziela udzielonych wyjaśnień, albowiem eksperci akceptowali treść deklaracji bezstronności w systemie obsługi wniosków dopiero od 2022 r. Nierzetelność braku gromadzenia deklaracji bezstronności wpłynęła na pojawienie się ryzyka, że część ocen ekspertów mogła zostać sporządzona w sposób nieobiektywny.

- e) Dyrektor Instytutu nie zorganizował skutecznego systemu zapewniającego składanie deklaracji bezstronności przez członków Panelu Ekspertów oraz pracowników Instytutu biorących udział w przyznawaniu i rozliczaniu dofinansowań, co było zachowaniem nierzetelnym. Jak ustalono w toku kontroli, Członkowie Panelu Ekspertów nie składali deklaracji bezstronności, pomimo tego, że zgodnie z zapisami wszystkich obowiązujących *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* byli do tego zobowiązani. Brak składania deklaracji przez członków Panelu Ekspertów stanowił działanie nierzetelne i niezgodne z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*.

Kierownik Działu Programów Krajowych w złożonych wyjaśnieniach¹⁵⁸ nie odniósł się do przedmiotowej kwestii, wskazując, że eksperci zapoznawali się z treścią deklaracji bezstronności przed przystąpieniem do prac w systemie Witkac i tam także dochodziło do akceptacji wspomnianej deklaracji.

NIK wskazuje, że wyjaśnienia złożone w toku kontroli nie korespondują z przebiegiem Paneli Ekspertów. Posiedzenia Panelu odbywały się na zasadzie spotkania i dyskusji, w których udział brał Dyrektor Instytutu, a eksperci nie sporządzali ocen w sposób zbliżony z przebiegiem etapu oceny merytorycznej. Tym samym nie mogli deklarować bezstronności za pośrednictwem platformy Witkac, ponieważ ocen Panelu nie sporządzano przy wykorzystaniu tego systemu. Brak podpisania deklaracji bezstronności mógł wpłynąć na obiektywizm w czasie etapu oceny Panelu. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych NIK nie przekazano żadnej z deklaracji bezstronności, które powinny były zostać podpisane przez 16 osób zasiadających w Panelu Ekspertów w latach 2021-2023.

(akta kontroli str. 13-17, 19-36, 47-67, 71-73, 133-148, 197-229, 255-276, 282-286, 306-405a, 406-412, 434-436, 484-488, 490-511, 521-540, 2705-2725)

¹⁵⁶ Tj.: [...].

¹⁵⁷ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

¹⁵⁸ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

10. Dyrektor Instytutu nie zapewnił skutecznego systemu zapewniającego składanie deklaracji bezstronności przez pracowników Instytutu, którzy brali udziału w procesach związanych z przyznawaniem i rozliczaniem dofinansowań, albowiem nie sporządzali deklaracji bezstronności, co było działaniem nierzetelnym.

Zgodnie ze wszystkimi obowiązującymi *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*, jedynymi osobami zobowiązanymi do składania deklaracji bezstronności byli eksperci i członkowie Panelu Ekspertów. Według definicji przyjętej przez Instytut konfliktem interesów była sytuacja, w której interes prywatny eksperta wpływał na bezstronne i obiektywne wykonanie powierzonych czynności.

Zdaniem NIK konfliktem interesów była nie tylko faktyczna, ale również potencjalna sytuacja, w której mogło dojść do kolizji interesów Instytutu i pracownika tej instytucji. Tworząc regulacje odnoszące się do możliwości wystąpienia konfliktu interesów, kierownictwo Instytutu w istocie zdjęło z siebie obowiązek monitorowania i kontrolowania możliwości zaistnienia działań obarczonych ryzykiem nietransparentnego działania na niewralgicznych etapach obsługi wnioskodawców i beneficjentów, tj. w czasie poprzedzającym i w trakcie oceny formalnej, sprawowania opieki nad realizacją projektów oraz na etapie rozliczania zadań i decydowania o kwalifikowaniu i autoryzacji wydatków ponoszonych przez beneficjentów. Tym samym nie dochowano należytej staranności w zakresie ochrony zasobów, które powierzono Dyrektorowi Instytutu do rozdysponowania w związku z realizacją programu własnego Fundusz Patriotyczny.

Jak wynika z materiałów i danych pozyskanych w trakcie kontroli, w latach 2021-2022 wystąpiły sytuacje, w których działania osób powiązanych z wnioskodawcą Stowarzyszenie Marsz Niepodległości mogły doprowadzić do uzyskania dofinansowania zarówno przez wskazaną organizację, jak również podmioty powiązane z ówczesnym Prezesem Stowarzyszenia. Jak wynika z danych ujętych w systemie do obsługi Programu, w latach 2021-2022 pracownik Instytutu [...] w odniesieniu do: Stowarzyszenia Marsz Niepodległości, Stowarzyszenia Straż Narodowa i Instytutu Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum¹⁵⁹ podejmował takie czynności jak m.in. udział w ocenie formalnej i kwalifikowanie projektów do oceny merytorycznej, przydzielanie i usuwanie ekspertów sporządzających oceny merytoryczne, wprowadzanie zmian we wnioskach w tym po zamknięciu naborów, uzgadnianie modyfikacji sprawozdań.

Dodatkowo w dniu 28 maja 2021 r. w godzinach pomiędzy godziną 17:21:11 a 17:36:09, Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych dokonał zmiany przypisanych ekspertów, którzy mieli dokonać oceny merytorycznej wniosków złożonych przez: Stowarzyszenie Marsz Niepodległości, Stowarzyszenie Straż Narodowa i Instytut Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum. Wyjaśnił, że zmiany spowodowane były m.in. dużym obciążeniem niektórych ekspertów oraz utrudnionym kontaktem z nimi, jak również rezygnacją eksperta ze sporządzenia oceny¹⁶⁰.

NIK zauważył, że całość złożonych wyjaśnień nie koresponduje z zebrany materiał dowodowy. Przykładowo w dniu 28 maja 2021 r. w odniesieniu do oceny Stowarzyszenia Straż Narodowa usunięto eksperta, który przyznał wnioskowi tej organizacji 83 pkt. Następnie w systemie Witkac przekazano wniosek ekspertowi, który w dniu 31 maja 2021 r. w wyniku unieważnienia poprzedniej oceny punktowej ocenił zadanie na 93 pkt. Taka też punktacja widnieje w karcie oceny merytorycznej.

¹⁵⁹ Jak wynika z ustaleń kontroli władze Instytutu w opublikowanym oświadczeniu potwierdziły, że wymienione podmioty łączyła postać byłego Prezesa Stowarzyszenia Marsz Niepodległości.

¹⁶⁰ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

Jak wynika z notatki z dnia 22 grudnia 2022 r., zarówno kierownik DPK, jak i Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych już wiosną 2021 r. powzięli informacje o tym, że jeden z pracowników Działu pełnił funkcję członka Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Marsz Niepodległości. Ponadto Zastępca Dyrektora w dniu 21 grudnia 2022 r. uzyskał informację o tym, że wskazany pracownik w okresie od września 2021 r. do lipca 2022 r. był zatrudniony w tej organizacji na podstawie umowy cywilnoprawnej.

Jak wyjaśnił Dyrektor Instytutu, niezwłocznie po powzięciu informacji o powiązaniach pracownika z beneficjentem, dyrekcja Instytutu podjęła decyzję o odsunięciu go od bieżącej pracy przy obsłudze programów dotacyjnych przenosząc go do innego działu Instytutu. Dyrektor wskazał również, że *szczęśliwie w okresie pracy przy obsłudze Funduszu Patriotycznego pan [...] nie miał do czynienia z wnioskami związanymi z osobami wnioskującymi do Funduszu z ramienia Marszu Niepodległości*¹⁶¹.

Zdaniem NIK w celu właściwego zabezpieczenia prawidłowego, tj. bezstronnego przebiegu etapu ocen formalnych Dyrektor Instytutu powinien objąć obowiązkiem składania deklaracji bezstronności wszystkich pracowników Instytutu biorących udział w tym etapie. Ponadto złożone wyjaśnienia, które nie odpowiadają stanowi faktycznemu, wskazują, że Dyrektor Instytutu nie posiadał pełnej wiedzy o udziale pracownika w procesie przyznawania i rozliczania dofinansowania.

(akta kontroli str. 13-17, 19-36, 47-67, 71-73, 133-148, 197-229, 255-276, 282-287, 306-405a, 406-412, 434-436, 484-488, 490-511, 521-540, 2705-2725)

11. Na rzecz zleceniobiorcy zobowiązanego m.in. do konsultowania zmian zapisów *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* wypłacono kwotę 36 700 zł, co w związku z brakiem wykonywania przez tę osobę zakontraktowanych usług stanowiło działanie nierzetelne, niezgodne z postanowieniami umownymi, a także niecelowe i niegospodarne.

Zgodnie z umowami nr 512/12/2021/Z z dnia 2 grudnia 2021 r., nr 3/01/2022/Z z dnia 3 stycznia 2022 r., nr 178/05/2022/Z z dnia 4 maja 2022 r., nr 226/06/2022/Z z dnia 1 czerwca 2022 r. oraz nr 236/06/2023/Z z dnia 1 czerwca 2023 r. zleceniobiorca zobowiązał się do realizacji przedmiotów umów, w tym w zakresie przeprowadzania konsultacji *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, jak również dostosowania ich zapisów do potrzeb powstałych w związku z przeprowadzaniem nowych naborów¹⁶².

Należyte wykonanie usług było każdorazowo poświadczane przez kierownika Działu Programów Krajowych lub Zastępcę Dyrektora ds. Programów Krajowych, dając tym samym podstawę do wypłaty wynagrodzenia na rzecz zleceniobiorcy.

Zleceniobiorca zeznał¹⁶³, że nie przypomina sobie by w latach 2022-2023 wykonywał zadania związane z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego*, w tym w zakresie wprowadzania do nich zmian.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił¹⁶⁴, że zleceniobiorca wykonywał jedynie zadania o charakterze doradczym, szkoleniowym i konsultacyjnym oraz wziął udział w kilku spotkaniach o charakterze konsultacyjnym.

NIK stwierdza, że do dnia zakończenia czynności kontrolnych Dyrektor Instytutu nie przedstawił materiałów dokumentujących rzeczywisty zakres prac wykonanych przez zleceniobiorcę w odniesieniu do konsultacji *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* w latach 2022-2023. Dyrektor nie wskazał również, czy oraz jakie zmiany

¹⁶¹ Pismo z dnia 27 marca 2024 r., znak: L.dz. 136/2024/JZ.

¹⁶² Brak realizacji umów w zakresie dotyczącym pozostałych usług został opisany w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości* w Obszarze nr 2 niniejszego wystąpienia.

¹⁶³ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 lutego 2024 r.

¹⁶⁴ Pismo z dnia 27 lutego 2024 r., znak: L.dz.95/2024/MC.

i udoskonalenia wprowadzano w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego* w wyniku usług wykonanych przez tę osobę.

(akta kontroli str. 282-287, 406-419, 447-481, 490-511, 521-546, 550-555, 2705-2725)

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia udzielanie wsparcia finansowego beneficjentom. Udzielanie wsparcia finansowego obarczone było licznymi przypadkami nierzetelnej oceny składanych wniosków, co w konsekwencji mogło doprowadzić do niecelowego i niegospodarnego przyznawania dofinansowania. Nieprawidłowości dotyczyły 49 z 81 badanych przez NIK wniosków o łącznej kwocie przyznanego dofinansowania wynoszącej 14 288,4 tys. zł. Polegały one na dopuszczaniu do oceny wniosków zawierających błędy formalne, których wystąpienie powinno skutkować ich odrzuceniem, ocenianie złożonych wniosków według innych kryteriów niż określonych postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, a także umożliwianiu modyfikacji wniosków po zamknięciu naboru, a przed dokonaniem oceny oraz dopuszczaniu do oceny wniosków zawierających wydatki przekraczające limity określone w *Regulaminach Funduszu Patriotycznego*. Działaniem nierzetelnym było zaniechanie ze strony Instytutu polegające na braku wprowadzenia wymogu, aby wnioskodawcy wskazywali, który z celów Funduszu Patriotycznego zostanie osiągnięty w wyniku realizacji dofinansowanego zadania. Zdaniem Izby utrudniało to dokonanie oceny wniosku oraz monitorowanie realizacji zadania.

Nierzetelnie zorganizowano również pracę ekspertów. Dobór ekspertów opierał się na swobodnym wyborze Dyrektora Instytutu bez uzgodnienia z Ministrem, mimo że *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obligował do tego. Wystąpiły również przypadki niezłożenia przez niektórych ekspertów wymaganych deklaracji bezstronności. Mimo nierównomiernego obciążenia ekspertów wnioskami do oceny otrzymywali oni takie samo wynagrodzenie w maksymalnej dopuszczalnej umową wysokości, co było nierzetelne i co w konsekwencji doprowadziło do niegospodarnego wydatkowania kwoty 135 910 zł pochodzącej z dotacji celowej z budżetu państwa. Panel Ekspertów przyznawał dodatkowe punkty wnioskowi, mimo iż przepisy *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* nie przewidywały takiej możliwości. Działaniem nierzetelnym był również brak konieczności składania deklaracji bezstronności przez pracowników Instytutu, którzy dokonywali oceny formalnej i rozliczali beneficjentów z dofinansowania. Doprowadziło to do sytuacji, że wniosek jednego z beneficjentów oceniała osoba, która zasiadała w jego organach i którą wiązał z nią stosunek zlecenia.

W kontrolowanej działalności wystąpiły również przypadki działań nietransparentnych, skutkujących przyznaniem dofinansowania beneficjentom. Za nierzetelne Izba uznała przyznanie dofinansowania 19 beneficjentom w drodze decyzji Dyrektora Instytutu. Decyzje te nie zawierały odpowiedniego uzasadnienia, mimo że *Regulaminy Funduszu Patriotycznego* wymagały uzasadnienia takiej decyzji, jako sytuacji wyjątkowej. Arbitralne podejmowanie decyzji prowadziło do niemożności skontrolowania motywów przyznania wybranym podmiotom dofinansowania w łącznej wysokości 1 456,8 tys. zł.

Nieprawidłowości wystąpiły również w zakresie zawierania umów z beneficjentami. W ocenie Izby nierzetelnym było niezałączanie do umów wniosków, a jedynie niektórych z jego elementów. Utrudniało to Instytutowi weryfikację prawidłowego wykonania dofinansowanego zadania. Działaniem nierzetelnym było również generowanie załączników do umowy po jej podpisaniu – w tym o treści innej niż obowiązujące w dacie podpisania umowy. Umowy zawierane z beneficjentami podczas naboru *Wolność po polsku edycji 2021 r.* nie zawierały odwołań

do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*, co było nierzetelne i co utrudniało egzekwowanie prawidłowego wydatkowania przez beneficjentów otrzymanego dofinansowania.

Mimo, że Instytut dofinansowywał beneficjentom zakup nieruchomości, nie określił jednak wytycznych, jakimi cechami powinny odznaczać się nabywane przez beneficjentów nieruchomości, co było działaniem nierzetelnym. Skutkowało to nabywaniem nieruchomości o utrudnionym dostępie dla osób z niepełnosprawnością, albo o powierzchni bądź w miejscu, które nie dawała możliwości jej należytego wykorzystania w działalności beneficjenta.

OBSZAR

2. Nadzór nad realizacją projektów i rozliczanie udzielonego dofinansowania

Opis stanu faktycznego

Zgodnie z zapisami regulaminów organizacyjnych¹⁶⁵ Dyrektor Instytutu kierował jednostką przy pomocy Zastępców. Na dzień 15 czerwca 2023 r. w Instytucie funkcjonowało trzech Zastępców Dyrektora: ds. Naukowych, ds. Programów Krajowych, ds. Współpracy z Instytucjami Krajowymi¹⁶⁶. Komórką organizacyjną realizującą zadania związane z organizacją naborów, oceną wniosków, przydzielaniem środków, rozliczaniem i kontrolą zadań dofinansowanych w ramach Funduszu Patriotycznego był Dział Programów Krajowych zarządzany przez kierownika. W okresie objętym kontrolą bezpośredni bieżący nadzór nad tym obszarem działalności Instytutu sprawował Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych. Ponadto w latach 2021-2022 zawarto łącznie pięć umów na podstawie których zlecono świadczenie usług nadzoru nad prawidłowym przebiegiem realizowanych przez pracowników Instytutu zadań związanych z przydzielaniem, wydatkowaniem i rozliczaniem środków w ramach Funduszu Patriotycznego¹⁶⁷. Jak wynika z zeznań złożonych przez zleceniobiorcę, w latach 2021-2022 nie wykonywał on zadań związanych z nadzorem w kontekście działań podejmowanych w związku z wydatkowaniem środków z programu Fundusz Patriotyczny, choć m.in. z tego tytułu wypłacono na jego rzecz wynagrodzenie w łącznej kwocie 73 300 zł.

Scedowanie sprawowania nadzoru nad newralgicznymi obszarami działalności Programu na zewnętrznego zleceniobiorcę, a także dokonanie nieuprawnionej wypłaty wynagrodzenia na jego rzecz, opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Zatrudnienie w Dziale¹⁶⁸ wynosiło na koniec 2021 r. – 6 etatów¹⁶⁹, na koniec 2022 r. – 5,5 etatu¹⁷⁰ oraz na dzień 21 listopada 2023 r. – 4,5 etatu¹⁷¹. Spośród siedmiorga osób zatrudnionych w Dziale Programów Krajowych, pięciu pracowników ukończyło

¹⁶⁵ Tj. na podstawie §3 ust. 1 Zarządzeń nr 4/2020 z dnia 3 czerwca 2020 r., nr 3/2021 z dnia 1 marca 2021 r. oraz nr 2/2023 z dnia 15 czerwca 2023 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania Regulaminu Organizacyjnego w Instytucie Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego.

¹⁶⁶ W latach 2021-2023 nieodpłatnie pełnił rolę eksperta oceniającego wnioski o dofinansowanie pod kątem merytorycznym.

¹⁶⁷ Umowy nr: 4/1/2021/Z z dnia 4 stycznia 2021 r. na kwotę nie wyższą niż 37 800 zł; 512/12/2021/Z z dnia 2 grudnia 2021 r. na kwotę nie wyższą niż 10 000 zł; 3/01/2022/Z z dnia 3 stycznia 2022 r. na kwotę nie wyższą niż 3300 zł; 178/05/2022/Z z dnia 4 maja 2022 r. na kwotę nie wyższą niż 3300 zł; 226/06/2022/Z z dnia 1 czerwca 2022 r. na kwotę nie wyższą niż 23 100 zł.

¹⁶⁸ Pismo z dnia 21 listopada 2023 r.

¹⁶⁹ W tym: Zastępca Dyrektora do spraw Programów Krajowych, kierownik Działu Programów Krajowych, dwóch głównych specjalistów, dwóch specjalistów.

¹⁷⁰ W tym: Zastępca Dyrektora do spraw Programów Krajowych, kierownik Działu Programów Krajowych, dwóch głównych specjalistów, dwóch specjalistów (jeden na 0,5 części etatu).

¹⁷¹ W tym: Zastępca Dyrektora do spraw Programów Krajowych, kierownik działu Programów Krajowych, dwóch głównych specjalistów, jeden specjalista (zatrudniony na 0,5 części etatu).

studia wyższe magisterskie, w tym na kierunku historia – trzy osoby, dziennikarstwo – jedna osoba oraz pedagogika – jedna osoba. W przypadku dwóch pracowników zatrudnionych na stanowisku specjalisty potwierdzono jedynie ukończenie szkoły średniej, pomimo że w dokumentacji kadrowej wskazywali oni posiadanie wykształcenia wyższego. Główna księgową wyjaśniła, że¹⁷² *do akt osobowych (...) nie zostały dostarczone dokumenty potwierdzające wyższe wykształcenie.*

Z ustaleń kontroli wynika, że dwóch¹⁷³ spośród siedmiorga pracowników posiadało doświadczenie w ocenie, realizacji lub rozliczaniu projektów lub zadań finansowanych ze środków publicznych przed rozpoczęciem pracy w Instytucie. Ponadto pracę Działu w okresie październik 2021 r. – grudzień 2023 r. wspierały trzy osoby zatrudnione na podstawie umów cywilnoprawnych. Do ich zadań należało m.in. dokonywanie czynności kontrolnych związanych z aktualizacją wniosków (w tym z przygotowaniem umów dla beneficjentów) oraz weryfikacja sprawozdań beneficjentów (w tym kontrola realizacji zadań oraz poprawności dokumentacji).

Rozliczanie programu, polegające m.in. na potwierdzaniu zwrotów niewykorzystanych kwot dofinansowań przez beneficjentów, było realizowane we współpracy z Główną Księgową Instytutu.

(akta kontroli str. 282-287, 406-419, 447-481, 490-511, 521-546, 550-555, 781-787, 1270-1272, 1283-1287, 1288-1298, 2112-2218, 2705-2725)

Zmiany w umowach na dofinansowanie zawartych pomiędzy Instytutem a beneficjentem, stosownie do § 19 ust. 1¹⁷⁴ lub § 20 ust. 1¹⁷⁵, wymagały pisemnego aneksu pod rygorem nieważności w przypadku:

- przesunięcia wydatków¹⁷⁶ pomiędzy poszczególnymi pozycjami kosztorysu określonymi w Preliminarzu całkowitych kosztów zadania wraz ze źródłami finansowania¹⁷⁷ (stanowiącego załącznik nr 1 do umowy) płatnymi ze środków finansowych pochodzących z dofinansowania powyżej progu 15% (zwiększonego w 2023 r. do poziomu 25%) w stosunku do każdej pozycji kosztorysowej oznaczonej cyframi;
- zmiany zakresu rzeczowego i finansowego zadania, w tym wprowadzenie nowych lub usunięcie starych pozycji w kosztorysie określonym w Preliminarzu całkowitych kosztów, a także zmiany terminu realizacji zadania.

Od naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.* do umów na dofinansowanie wprowadzono zapis umożliwiający beneficjentowi samodzielne dokonywanie przesunięć wydatków w wysokości do 25% pozycji kosztorysowej, bez konieczności aneksowania umowy. Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił¹⁷⁸, że przyczyną podwyższenia progu, poniżej którego beneficjent mógł sam dokonywać przesunięć wydatków z 15% do 25% pozycji kosztorysowej, *była ogólna sytuacja ekonomiczna w kraju i rosnące ceny wynikające z inflacji.* Zapisy umów o dofinansowanie zobowiązywały beneficjenta do pisemnego powiadomienia Instytutu o potrzebie sporządzenia aneksu do umowy najpóźniej na 14 dni przed terminem zakończenia zadania, celem zawarcia aneksu do umowy. Wniosek o aneks

¹⁷² Pismo z dnia 22 marca 2024 r.

¹⁷³ Pisma: z dnia 14 lutego 2024r., 16 lutego 2024 r.

¹⁷⁴ Dotyczy umów zawieranych w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* (Priorytet I i II), *Niepodległość po polsku* (Priorytet I), naboru *Wolność po polsku edycji 2022 r. i 2023 r.* (Priorytet I).

¹⁷⁵ Dotyczy umów zawieranych w ramach edycji: 2021 r. *Wolność po polsku*, Priorytet II, 2022 r. *Wolność po polsku*, Priorytet II, oraz 2023 r. *Wolność po polsku*, Priorytet II.

¹⁷⁶ Zarówno zmniejszeń, jak i zwiększeń w poszczególnych pozycjach kosztorysowych.

¹⁷⁷ Dalej zwanym Preliminarzem całkowitych kosztów.

¹⁷⁸ Pismo znak: L.dz. 130/2024/MS z dnia 25 marca 2024 r.

musiał zawierać szczegółowe uzasadnienie dokonywanych zmian¹⁷⁹, których wprowadzenie było niezbędne do realizacji zadania. W okresie objętym kontrolą Instytut zawarł aneksy do 132 umów (tj. 21,4% ogółem zawartych umów)¹⁸⁰.

W badaniu szczegółowym 20 umów¹⁸¹ na dofinansowanie realizacji zadania stwierdzono, że w przypadku ośmiu wspomnianych umów zgłoszono potrzebę zmian, wymagających sporządzenia aneksu do umowy. Łącznie złożono 12 pisemnych wniosków o aneksowanie ośmiu umów. Spośród nich siedem dotyczyło zmiany terminu realizacji zadania, cztery dotyczyły zmiany zakresu rzeczowego i finansowego zadania określonego w Preliminarzu całkowitych kosztów zadania, a jedna dotyczyła zmiany zarówno terminu realizacji zadania, jak i zmiany zakresu rzeczowego i finansowego zadania, określonego w Preliminarzu całkowitych kosztów.

Wszystkie wnioski otrzymały zgodę Dyrektora Instytutu, wskutek czego pięć umów aneksowano jednokrotnie¹⁸², dwie umowy aneksowano dwukrotnie¹⁸³ oraz jedną umowę aneksowano trzykrotnie¹⁸⁴. W przypadku jednego wniosku¹⁸⁵ Dyrektor Instytutu wyraził zgodę i zawarł aneks wprowadzający do Preliminarza całkowitych kosztów zadania dwie nowe pozycje kosztowe, tj. koszty opłaty notarialnej i podatków oraz koszty doradztwa prawnego na łączną kwotę 15 329,16 zł, pomimo że wykaz kosztów kwalifikowanych ich nie przewidywał, co zostało opisane w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. W przypadku innego wniosku¹⁸⁶ Dyrektor Instytutu wyraził zgodę na zmiany wymagające aktualizacji preliminarza kosztów oraz opisu zadania. W drodze aneksowania w znaczący sposób zmieniono zakres realizacji zadania, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. Wystąpiły również przypadki w których zawarcie aneksów służyło zaakceptowaniu zmian, w tym finansowych, które zostały dokonane przez beneficjentów jeszcze przed wydaniem formalnej zgody przez Dyrektora Instytutu, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Spośród 12 wniosków o zmianę umowy w formie aneksu 10 złożono w terminie 14 dni przed datą zakończenia zadania, zgodnie z zapisem umowy. Dwa wnioski o aneks¹⁸⁷ w zakresie umowy nr 37, zawartej w dniu 11 lipca 2022 r. z Fundacją Inicjatyw Młodzieżowych na zakup obiektu budowlanego, były sporządzone w terminie krótszym niż 14 dni przed terminem zakończenia zadania. Jeden wniosek o aneks został sporządzony w ostatnim dniu wykonania zadania, tj. w dniu 30 listopada

¹⁷⁹ W tym dotyczące wykonania zakresu rzeczowego zadania, osiągnięcia jego celów i wskaźników.

¹⁸⁰ W tym 12 umów z Priorytetu I oraz pięć umów z Priorytetu II dla naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*, 11 umów z Priorytetu I oraz osiem umów z Priorytetu II dla naboru *Niepodległość po polsku*, 30 umów z Priorytetu I oraz 18 umów z Priorytetu II w naborze *Wolność po polsku edycja 2022 r.*, 28 umów z Priorytetu I oraz 20 umów z Priorytetu II dla naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.*

¹⁸¹ Tj. umowa nr 5 z dnia 24 czerwca 2021 r., umowa nr 49 z dnia 3 lipca 2023 r., umowa nr 47 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 50 z dnia 6 lipca 2021 r., umowa nr 24 z dnia 1 lipca 2021 r., umowa nr 37 z dnia 11 lipca 2022 r., umowa nr 45 z dnia 29 czerwca 2023 r., umowa nr 13 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 2 z dnia 9 czerwca 2022 r., umowa nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r., umowa nr 28 z dnia 18 lipca 2023 r., umowa nr 27 z dnia 23 lutego 2022 r., umowa nr 27 z dnia 29 czerwca 2021 r., umowa nr 40 z dnia 8 lipca 2022 r., umowa nr 51 z dnia 6 lipca 2021 r., umowa nr 12 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 86 z dnia 2 lipca 2021 r., umowa nr 53 z dnia 19 lipca 2023 r., umowa nr 15 z dnia 17 lipca 2023 r., umowa nr 43 z dnia 2 lipca 2021 r.

¹⁸² Tj.: umowy nr 50 z dnia 6 lipca 2021 r. do której aneks został podpisany w dniu 15 listopada 2021 r., umowy nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r. do której aneks został podpisany w dniu 5 listopada 2021 r., umowy nr 40 z dnia 8 lipca 2022 r. do której aneks został podpisany w dniu 10 listopada 2022 r., umowy nr 51 z dnia 6 lipca 2021 r. do której aneks został podpisany w dniu 15 listopada 2021 r.

¹⁸³ Tj.: umowy nr 5 z dnia 24 czerwca 2021 r. do której aneks nr 1 został podpisany w dniu 11 października 2021 r., a aneks nr 2 został podpisany w dniu 5 listopada 2021 r.

¹⁸⁴ Tj.: umowy nr 37 z dnia 11 lipca 2022 r. do której aneks nr 1 został podpisany w dniu 10 listopada 2022 r., aneks nr 2 został podpisany w dniu 30 listopada 2022 r., a aneks nr 3 został podpisany w dniu 2 grudnia 2022 r.

¹⁸⁵ Dotyczy wniosku z dnia 29 października 2021 r. Fundacji Służba Niepodległej w zakresie umowy nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r.

¹⁸⁶ Tj. z dnia 10 listopada 2022 r.

¹⁸⁷ Tj. z dnia 30 listopada 2022 r. oraz z dnia 2 grudnia 2022 r.

2022 r., a drugi został sporządzony trzy dni przed upływem terminu wykonania zadania. Przyczyną niedotrzymania terminu złożenia wniosku o aneks do umowy, zgodnie ze złożonymi wyjaśnieniami beneficjenta, był skomplikowany proces nabycia nieruchomości w drodze egzekucji sądowej.

W badanej próbie 12 aneksów, w dziewięciu przypadkach stwierdzono, że w dacie podpisania aneksów brakowało załączników do nich, będących integralną ich częścią, co zostało opisane w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 37-38, 41-43, 74, 168-193, 197-229, 292-303, 310-405a, 437-446, 490-511, 521-540, 590, 2705-2725)

Dyrektor Instytutu wyrażał zgodę na przesunięcie terminu realizacji zadania ponad terminy określone umowami o dofinansowanie. Spowodowane to było na ogół faktem, że w dniu 11 listopada przypada Narodowe Święto Niepodległości. Z uwagi na profil beneficjentów na ten dzień planowane były liczne działania. Dodatkowo, w przypadku jednego z beneficjentów termin realizacji zadania był wydłużony do grudnia, a to z uwagi na fakt, że prowadził on działalność na terenie Wielkopolski i jego działania obejmowały uczczenie obchodów Powstania wielkopolskiego.

(akta kontroli str. 282-287, 310-405a, 490-511, 521-540, 788-840, 2705-2725)

Wnioskodawca zobowiązany był poinformować pisemnie Instytut o uzyskaniu przychodów wynikających z realizacji zadania osiągniętych po jego zakończeniu i zobowiązany był przeznaczyć je na działalność kulturalną jednostki. W okresie objętym kontrolą Instytut został pisemnie poinformowany przez Stowarzyszenie im. Przemysła II w Warszawie o uzyskaniu przychodu w wysokości 44 417,08 zł. Przychód ten nie został przeznaczony wyłącznie na działalność kulturalną wnioskodawcy: Stowarzyszenie planowało pokryć z przychodu m.in. koszty zakupu środków czystości, energii elektrycznej oraz usług telekomunikacyjnych. Instytut dostrzegł tę nieprawidłowość. W trakcie czynności kontrolnych Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił, że organizacja została umieszczona w planie kontroli beneficjentów na rok 2024.

(akta kontroli str. 19-33, 71-73, 77-81, 310-353, 584-588, 591, 781-785, 788-840, 2705-2725)

Pracownicy Instytutu mogli monitorować przebieg realizacji zadań oraz prowadzić działania z zakresu sprawozdawczo-rozliczeniowego poprzez system Witkac. Platforma zapewniła możliwość komunikacji pomiędzy opiekunem projektu a wnioskodawcą lub beneficjentem, jednakże pracownicy Instytutu korzystali w tym zakresie również ze służbowej poczty elektronicznej. NIK wskazuje, że prowadzenie korespondencji z wnioskodawcami lub beneficjentami poprzez pocztę elektroniczną zamiast systemu Witkac może powodować brak pełnej wiedzy Instytutu o przebiegu realizacji zadania, zwłaszcza w przypadkach związanych z nieobecnością pracownika nadzorującego wykonanie projektu.

(akta kontroli str. 19-33, 49-67, 149-167, 197-232, 2723-2725)

Zgodnie z postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego* wszystkich edycji oraz umów zawartych z beneficjentami, Instytut mógł przeprowadzać, w trakcie lub po zakończeniu projektu, kontrolę realizacji dofinansowanych zadań. Kontrola swoim zakresem miała obejmować prawidłowość wykonania zadania oraz wydatkowania dofinansowania. Pierwsze kontrole beneficjentów Funduszu przeprowadzono w 2022 r. Jak wyjaśnił¹⁸⁸ Kierownik Działu Programów Krajowych, wynikało to z obciążenia pracowników Instytutu naborami *Wolność po polsku edycja 2021 r.*

¹⁸⁸ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

i *Niepodległość po polsku*. Zgodnie z listami przeprowadzonych kontroli, czynnościami kontrolnymi Instytutu objęto 14 podmiotów w 2022 r. i sześć w 2023 r. w odniesieniu do planowanych 20 podmiotów¹⁸⁹. Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił, że rezygnacja z przeprowadzenia wszystkich kontroli wynikała z ograniczonej liczby pracowników. Pomimo wezwań do uzupełnień do dnia 31 marca 2024 r. NIK nie przekazano części protokołów pokontrolnych¹⁹⁰. Kierownik Działu Programów Krajowych nie wyjaśnił¹⁹¹ przyczyn nieprzekazania protokołów pokontrolnych. Pomimo początkowego udzielenia NIK informacji o tym, że dobór podmiotów do kontroli odbywał się w oparciu o takie elementy, jak wyniki analizy ryzyka i kwota przyznanego dofinansowania, był on w istocie losowy. Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił¹⁹², że *nie określono jakiegoś szczególnego kryterium doboru próby podmiotów u których przeprowadzano kontrolę porealizacyjną*.

(akta kontroli str. 13-17, 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 282-287, 354-405a, 490-511, 521-540, 2705-2725)

Kontrole przeprowadzane przez pracowników Instytutu mogły być prowadzone w siedzibie beneficjenta, jak i w miejscu realizacji zadania. Badaniem objęto 12 udostępnionych protokołów kontroli¹⁹³. W wyniku czynności kontrolnych podjętych wobec beneficjentów Fundacja Centrum Edukacji Społecznej oraz Stowarzyszenia Europejskie Centrum Projektów Pozarządowych, Instytut skierował do MKiDN pisma¹⁹⁴ skutkujące rozpoczęciem działań zmierzających do windykacji nierozliczonych dofinansowań. Jedynie w odniesieniu do dwóch beneficjentów przeprowadzono kontrole w trakcie realizacji zadań, jednakże sporządzone protokoły zawierały niespójne informacje na temat realizacji zadań. Ponadto wobec beneficjenta, który nie zrealizował zadania zgodnie z wnioskiem, tj. nie wniósł deklarowanego wkładu własnego, czynności kontrolne podjęto po ponad roku od złożenia przez niego sprawozdania z realizacji projektu. Kwestie te opisano szerzej w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 282-287, 354-405a, 490-511, 521-540, 2705-2725)

Z beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie zadań w ramach umów zawartych w 2021 r. w Priorytecie I edycji *Wolność po polsku*, a w odniesieniu do których Instytut planował lub podjął czynności kontrolne, najwyższe dofinansowanie otrzymał podmiot [...]195. Pod względem wysokości przyznanego dofinansowania beneficjent zajął 26 miejsce (na 97 beneficjentów). Z 47 beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie zadań w ramach umów zawartych w 2021 r. w Priorytecie II edycji *Wolność po polsku* Instytut zadeklarował podjęcie, planował lub podjął czynności kontrolne w odniesieniu do sześciu beneficjentów w przypadku których najniższe otrzymane dofinansowanie wyniosło 325 tys. zł, a najwyższe wyniosło 1 300 tys. zł. Ze 105 beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie zadań w ramach umów zawartych w 2022 r. w Priorytecie I edycji *Wolność po polsku*, Instytut zadeklarował podjęcie, planował lub podjął

¹⁸⁹ Pierwszy roczny plan kontroli sporządzono na rok 2023.

¹⁹⁰ Dotyczy beneficjentów: Fundacja „Słowo”, Fundacja Kulturalne Pomorze, Fundacja Patriotyczna im. Witolda Pileckiego, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Lublinie, [...], Federacja Patriotyczna, Stowarzyszenie Rodzin Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych VII Okręgu Śląskiego.

¹⁹¹ Pisma z dnia 12 grudnia 2023 r. oraz 12 marca 2024 r.

¹⁹² Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

¹⁹³ Dotyczy beneficjentów: Fundacja Centrum Edukacji Społecznej, Stowarzyszenie Europejskie Centrum Projektów Pozarządowych, Stowarzyszenie Pro Artis, Fundacja Pro Anima, Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu, [...], Fundacja Pokolenie Kolumbów, Stowarzyszenie „Wiara i Tradycja”, Fundacja Św. Benedykta, Stowarzyszenie Przeciw Bierności, Zakon Pierwszego Pawła Pustelnika Klasztor na Skalce, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” Gniazdo w Zakopanem.

¹⁹⁴ Pisma z dnia 13 kwietnia 2022 r. znak: L.dz.41/2022/MS oraz z dnia 14 kwietnia 2022 r. znak: L.dz.42/2022/MS.

¹⁹⁵ Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą.

czynności kontrolne w odniesieniu do czterech beneficjentów, w przypadku których najniższe otrzymane dofinansowanie wyniosło 80 tys. zł, a najwyższe 430 tys. zł. Z 52 beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie zadań w ramach umów zawartych w 2022 r. w Priorytecie II edycji *Wolność po polsku*, Instytut zadeklarował podjęcie, planował lub podjął czynności kontrolne w odniesieniu do jednego beneficjenta, tj. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” Gniazdo w Zakopanem¹⁹⁶. Z łącznej liczby 195 beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie zadań w ramach umów zawartych w 2023 r. w obu Priorytetach Programu Fundusz Patriotyczny, zaplanowano lub przeprowadzono czynności kontrolne w odniesieniu do trzech beneficjentów.

(akta kontroli str. 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 282-287, 354-405a, 490-511, 521-540, 2705-2725)

W okresie objętym kontrolą zidentyfikowano jeden przypadek przeprowadzenia przez pracownika Instytutu kontroli wobec beneficjenta powiązanego z osobą zasiadającą w Radzie Programowej Instytutu¹⁹⁷. W *Regulaminie Funduszu Patriotycznego*¹⁹⁸ przewidziano ogólną możliwość wystąpienia konfliktu interesów w odniesieniu do pracowników Instytutu, jednakże analogicznie do etapu oceny formalnej, osoby wykonujące czynności kontrolne wobec beneficjentów Programu nie wypełniały deklaracji bezstronności, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

Instytut w dniu 14 lutego 2023 r. przeprowadził kontrolę u beneficjenta Stowarzyszenie „Wiara i Tradycja” w zakresie prawidłowości realizacji zadania pt. *Promocja i edukacja w zakresie postaw patriotycznych, narodowych i katolickich na bazie organizowanych plenerowych projekcji filmowych i internetowych* objętego umową nr 40 z dnia 12 lipca 2022 r. zawartej w ramach naboru wniosków *Wolność po polsku edycja 2022 r.* W wyniku prowadzonej kontroli Instytut nie stwierdził nieprawidłowości, mimo że dokumentacja księgową nie posiadała wymaganych elementów dla uznania jednego z wydatków za kwalifikowany, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 282-287, 354-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

Rozliczenie dofinansowania odbywało się po upływie okresu realizacji zadania. Podstawą rozliczenia było składane przez beneficjenta sprawozdanie zawierające informacje na temat stopnia realizacji zaplanowanych działań oraz rezultatów osiągniętych w wyniku realizacji działań wartości zaplanowanych wskaźników, a także wydatków poniesionych ze środków Funduszu Patriotycznego. Beneficjent przedkładał do Instytutu sprawozdanie w terminie do 30 dni po zakończeniu realizacji działań zaplanowanych we wniosku. Umowy zawierane z beneficjentami zawierały zastrzeżenie kary umownej wynoszącej 0,5% środków finansowych przekazanych przez Instytut za każdy dzień opóźnienia w złożeniu sprawozdania. W okresie objętym kontrolą kary z tytułu nieterminowego złożenia sprawozdania w łącznej wysokości 92 544,01 zł nałożono na 22 podmioty. Ich wysokość mieściła się w przedziale od 9,85 zł do 18 tys. zł. Sprawozdanie z realizacji zadania objętego umową nr 40 z dnia 29 czerwca 2021 r. zawartą ze [...] prowadzącym działalność gospodarczą pod firmą [...] zostało złożone jeden dzień po terminie. Instytut nie naliczył kary umownej, gdyż jak wyjaśnił¹⁹⁹ Dyrektor Instytutu sprawozdanie zostało złożone krótko po północy i w związku z tym odstąpiono od obciążania beneficjenta karą umowną. Instytut

¹⁹⁶ Przyznane dofinansowanie wyniosło 750 000 zł.

¹⁹⁷ Działania podjęto wobec beneficjenta Fundacja Św. Benedykta, krótka notatka kontroli z dnia 14 sierpnia 2023 r.

¹⁹⁸ Dla edycji *Wolność po polsku* 2022 r. i 2023 r.

¹⁹⁹ Pismo z dnia 6 marca 2024 r. L.dz. 113/2024/JZ.

weryfikował złożone sprawozdania, a w przypadku wątpliwości zwracał się do beneficjenta o uzupełnienie zawartych w nich informacji w określonym przez siebie terminie. W badanej próbie liczącej 44 sprawozdania złożone przez beneficjentów, w 17 przypadkach okres ich zatwierdzenia przez Instytut wynosił ponad 30 dni, a w jednym wypadku wynosił 301 dni licząc od dnia ich złożenia, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*. Instytut po zatwierdzeniu sprawozdania nie informował beneficjentów o tym fakcie. Zgodnie z § 9 ust. 6 lub 7 umów zawieranych z beneficjentami wykonanie umów następowało z chwilą zaakceptowania przez Instytut sprawozdań złożonych przez beneficjentów. Ponadto w umowach wskazano, iż *Beneficjent otrzyma informację o zaakceptowaniu sprawozdania na adres e-mail (...) wskazany we wniosku*. W przypadku 20 umów objętych szczegółowym badaniem²⁰⁰ stwierdzono, że Instytut nie realizował obowiązku informowania beneficjentów drogą elektroniczną o zaakceptowaniu sprawozdań. W trakcie czynności kontrolnych NIK Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²⁰¹, że *zapisy umowy nie określają dokładnie, w jakim terminie takie zatwierdzenie powinno nastąpić oraz że proces akceptowania sprawozdań ma miejsce w chwili obecnej*.

(akta kontroli str. 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 233-236, 282-287, 31067-405a, 490-511, 521-540, 2705-2725)

Zgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* przeznaczenie na wkład własny środków z dofinansowania uzyskanego w innym programie Ministra lub państwowych instytucji kultury podległych Ministrowi było niedopuszczalne. W badanej próbie 20 umów²⁰² zawartych z beneficjentami, nie stwierdzono przypadków, aby ten sam wydatek był rozliczany dwukrotnie, tj. ze środków Funduszu Patriotycznego oraz ze środków pochodzących od innego podmiotu udzielającego wsparcia finansowego ze środków publicznych, w szczególności z NIW.

(akta kontroli str. 310-405a, 490-511, 521-540, 2221-2725)

W dniu 19 lipca 2023 r. pomiędzy Instytutem a Fundacją Action-Life została zawarta umowa nr 53 na realizację zadania *Rozwój infrastruktury Fundacji Action - Life* w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.* Całkowita wartość zadania oszacowana została na kwotę 1 400 tys. zł, z tego wnioskowana kwota dofinansowania ze środków Funduszu Patriotycznego wynosiła 1 000 tys. zł, a wkład własny wynosił 400 tys. zł. Zadanie polegało na zakupie nieruchomości, adaptacji obiektu (wykonaniu prac remontowo-budowlanych i zakupie urządzeń technicznych wraz z montażem) oraz zakupie środka transportu. Pierwotny termin realizacji zadania ustalony został na okres do dnia 15 listopada 2023 r. Aneksami z dnia 15 listopada 2023 r. termin realizacji zadania wydłużono do dnia 30 listopada 2023 r. W sprawozdaniu złożonym do Instytutu w dniu 15 grudnia 2023 r. Fundacja wykazała, iż na realizację zadania wydatkowała brutto ogółem 1 418 852,85 zł, w tym z uzyskanego dofinansowania z Instytutu – 999 508,50 zł i ze środków własnych – 419 345,35 zł. Niewykorzystane środki finansowe pochodzące z dofinansowania w kwocie 491,50 zł zostały zwrócone na rachunek Instytutu w dniu 13 grudnia 2023 r. Źródłem pochodzenia wkładu własnego w kwocie 400 tys. zł, deklarowanego przez Fundację w związku z realizacją zadania, były środki pochodzące z umowy

²⁰⁰ Tj. umowa nr 5 z dnia 24 czerwca 2021 r., umowa nr 49 z dnia 3 lipca 2023 r., umowa nr 47 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 50 z dnia 6 lipca 2021 r., umowa nr 24 z dnia 1 lipca 2021 r., umowa nr 37 z dnia 11 lipca 2022 r., umowa nr 45 z dnia 29 czerwca 2023 r., umowa nr 13 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 2 z dnia 9 czerwca 2022 r., umowa nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r., umowa nr 28 z dnia 18 lipca 2023 r., umowa nr 27 z dnia 23 lutego 2022 r., umowa nr 27 z dnia 29 czerwca 2021 r., umowa nr 40 z dnia 8 lipca 2022 r., umowa nr 51 z dnia 6 lipca 2021 r., umowa nr 12 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 86 z dnia 2 lipca 2021 r., umowa nr 53 z dnia 19 lipca 2023 r., umowa nr 15 z dnia 17 lipca 2023 r., umowa nr 43 z dnia 2 lipca 2021 r.

²⁰¹ Pismo z dnia 19 lutego 2024 r.

²⁰² Jw.

nr 319/BPRM/2023 zawartej z Kancelarią Prezesa Rady Ministrów w dniu 3 kwietnia 2023 r. na realizację zadania publicznego pn. *Rozwój działań Centrum Multimedialnego Fundacji Action-Life*. Z jej treści wynikało że nie przewidywała ona możliwości wykorzystania dotacji celowej z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, jako wkładu własnego w realizację zadania dofinansowanego środkami z Funduszu Patriotycznego. Ze sprawozdania z realizacji zadania przekazanego Instytutowi w dniu 15 grudnia 2023 r. oraz z dokumentów źródłowych stanowiących podstawę rozliczenia zadania wynikało, że Fundacja Action-Life poniosła wydatki z deklarowanego wkładu własnego w kwocie ogółem 419 345,35 zł, finansując je z otrzymanej z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów dotacji, za które zakupiono: sprzęt elektroniczny (np. mikrofony, kamery, lampy LED) za kwotę 71 359 zł, za który zapłaty dokonano w dniu 10 października 2023 r. oraz komputery stacjonarne, laptopy, smartfony iPhone i tablety za kwotę ogółem 347 986,35 zł, za które zapłaty dokonano w dniu 27 września 2023 r. w kwocie 132 795,72 zł oraz w dniu 27 października 2023 r. w kwocie 215 190,63 zł. Dowody księgowe, stanowiące podstawę płatności za powyższe zakupy, zostały opatrzone opisem wskazującym na pokrycie ich ze środków pochodzących z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów przekazanych na podstawie umowy 319/BPRM/2023. Z treści aktu notarialnego z dnia 17 listopada 2023 r. załączonego do sprawozdania wynikało, że beneficjent nie nabył własności nieruchomości, a zawarł jedynie warunkową umowę sprzedaży, w której dotychczasowi właściciele zobowiązali się do przeniesienia własności nieruchomości na beneficjenta jedynie w przypadku, gdy Lasy Państwowe – Nadleśnictwo Chojnów, działając na rzecz Skarbu Państwa, nie skorzystają z ustawowego prawa pierwokupu. Jednocześnie beneficjent dokonał zapłaty całkowitej ceny nabycia prawa własności nieruchomości. Z treści elektronicznej księgi wieczystej nieruchomości wynika, że w dniu 16 stycznia 2024 r. o godz. 17:33, w dziale II dotyczącym własności ujawniona została wzmianka sporządzona przez notariusza wskazująca na złożony wniosek o dokonanie wpisu w księdze wieczystej²⁰³. O stwierdzeniu powyższych okoliczności NIK, działając w trybie art. 51 ustawy o NIK, zawiadomiła Instytut oraz Kancelarię Prezesa Rady Ministrów. Instytut wezwał Fundację Action-Life do zwrotu całości otrzymanego dofinansowania. Beneficjent pismem z dnia 19 marca 2024 r. wniósł o uznanie zrealizowania zadania w części, a w konsekwencji ograniczenie kwoty podlegającej zwrotowi do Instytutu do wysokości 779 508,50 zł. Według stanu na dzień 28 marca 2024 r. Instytut nie podjął ostatecznej decyzji w przedmiocie wniosku beneficjenta.

(akta kontroli str. 168-196, 293-303, 310-405a, 490-511, 521-540, 1829-1833, 1837-1873, 2705-2725)

W dniu 30 grudnia 2021 r. [...] złożyła sprawozdanie z realizacji zadania pt. [...]. Na podstawie umowy nr 40 z dnia 30 czerwca 2021 r. zadanie polegało na zakupie siedziby dla [...]. Z załączonej do sprawozdania umowy sprzedaży nieruchomości zawartej w formie aktu notarialnego wynikało, że beneficjent, reprezentowany przez członka zarządu uprawnionego do jej reprezentacji, nabył nieruchomość wchodzącą w skład jego majątku na zasadach wspólności majątkowej łącznej wraz z żoną. W umowie sprzedaży sprzedającą była żona prezesa zarządu [...] działająca w imieniu własnym oraz męża będącego prezesem zarządu beneficjenta, który występował jednocześnie jako kupujący. Dyrektor Instytutu wyjaśnił²⁰⁴, że sprawozdanie z realizacji zadania złożone przez beneficjenta nie było objęte szczegółową analizą.

²⁰³ Według stanu na dzień 5 kwietnia 2024 r., godz. 13:23 wniosek o dokonanie wpisu nie został rozpoznany przez sąd.

²⁰⁴ Pismo z dnia 6 marca 2024 r. znak: L.Dz. 113/2024/JZ.

(akta kontroli str. 277-286, 514, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

Dokumentacja księgową z realizacji dofinansowanego zadania obejmująca dokumenty będące podstawą dokonania rozchodu wraz z potwierdzeniami zapłaty była przekazywana Instytutowi w formie skanów. Instytut, zgodnie z regulacją §20 zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 31 października 2019 r. w sprawie wytycznych do programów własnych państwowych instytucji kultury, finansowanych ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego²⁰⁵ dokonywał analizy prawidłowości wydatkowania środków na etapie rozliczenia zadania, na podstawie dodatkowej dokumentacji przesyłanej przez beneficjenta na zasadach określonych w umowie, w odniesieniu do co najmniej 5% umów zawartych w danych roku w ramach programu. Instytut dokonał analizy 17 umów z beneficjentami w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.*, 34 umów w ramach naboru *Niepodległość po polsku* oraz 42 umów w ramach naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.* Dyrektor Instytutu wyjaśnił²⁰⁶, że nie zostały opracowane zasady typowania sprawozdań do analizy prawidłowości wydatkowania środków, a ich wybór odbywał się w oparciu o informacje medialne i sygnały o potencjalnych nieprawidłowościach. Złożone przez beneficjenta EFA Poland sp. z o.o. sprawozdanie realizacji zadania określonego umową nr 13 z dnia 23 czerwca 2021 r. pośród wydatków rozliczonych z otrzymanego dofinansowania zawierało również dowody księgowe wskazujące na poniesienie wydatku przed okresem ich kwalifikowalności, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 71-73, 77-81, 310-405a, 490-511, 1300-1347, 2705-2725)

Beneficjent był zobowiązany do zwrotu niewykorzystanej części otrzymanego dofinansowania w terminie określonym w umowie. Spośród 20 objętych badaniem szczegółowym umów, w przypadku 11 umów²⁰⁷ beneficjenci nie wykorzystali części dofinansowania i dokonali zwrotu na rachunek bankowy Instytutu w łącznej wysokości 89 102,70 zł. Dziewięciu zwrotów beneficjenci dokonali po upływie terminu wskazanego w umowach. Opóźnienia w przekazywaniu zwrotów wyniosły od pięciu do 43 dni. W przypadku sześciu spośród dziewięciu zwrotów beneficjenci przekazali należne odsetki w łącznej wysokości 122,38 zł. W przypadku dwóch umów²⁰⁸ Dyrektor Instytutu do dnia zakończenia czynności kontrolnych²⁰⁹ nie przyjął sprawozdań merytoryczno-finansowych z realizacji zadań i zadeklarował zamiar rozwiązania umów. W jednym przypadku, do dnia zakończenia czynności kontrolnych w jednostce, na rachunek bankowy Instytutu nie wpłynęły należne od Fundacji Action-Life odsetki w wysokości 26 zł.

(akta kontroli str. 233-236, 310-405a, 437-446, 490-511, 533-540, 1229-1250, 1270-1272, 2105-2114, 2701-2725)

W okresie objętym kontrolą Instytut terminowo informował MKiDN o wykorzystaniu środków otrzymanych z dotacji celowych przeznaczonych na realizację programu własnego Fundusz Patriotyczny oraz o wysokości kwot podlegających zwrotowi z tytułu niewykorzystanej dotacji. Zgodnie z umowami o udzielenie dotacji celowej termin na złożenie informacji o wykorzystaniu środków przypadał w terminach: do dnia 1 lutego kolejnego roku dla naborów *Wolność po polsku* oraz do dnia 17 listopada 2022 r. dla naboru *Niepodległość po polsku*. W wyniku analizy

²⁰⁵ Dz.Urz. MKiDN poz. 100, ze zm.

²⁰⁶ Pismo z dnia 6 marca 2024 r. L.dz. 113/2024/JZ

²⁰⁷ Tj. umowa nr 5 z dnia 24 czerwca 2021 r., umowa nr 49 z dnia 3 lipca 2023 r., umowa nr 47 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 24 z dnia 1 lipca 2021 r., umowa nr 45 z dnia 29 czerwca 2023 r., umowa nr 13 z dnia 12 lipca 2022 r., umowa nr 2 z dnia 9 czerwca 2022 r., umowa nr 28 z dnia 18 lipca 2023 r., umowa nr 51 z dnia 6 lipca 2021 r., umowa nr 86 z dnia 2 lipca 2021 r., umowa nr 53 z dnia 19 lipca 2023 r.

²⁰⁸ Tj. umów: nr 53 z dnia 19 lipca 2023 r. oraz umowy nr 45 z dnia 29 czerwca 2023 r.,

²⁰⁹ Do dnia 29 marca 2024 r.

przedstawionej dokumentacji księgowej w zakresie operacji bankowych stwierdzono, że w okresie objętym kontrolą Dyrektor Instytutu nieterminowo dokonał zwrotów niewykorzystanej dotacji w łącznej kwocie 246 271,12 zł, pomimo że beneficjenci dokonali zwrotu niewykorzystanych przez nich kwot dofinansowania, a środki znajdowały się na rachunku bankowym Instytutu. Ponadto Dyrektor Instytutu nie naliczył i nie dokonał zwrotu należnych odsetek od nieterminowego dokonania tegoż zwrotu, co zostało opisane w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 71-73, 77-81, 233-236, 310-405a, 437-446, 490-511, 533-540, 934-1141, 1887-1893, 1900-2220, 2705-2725)

W przypadku konieczności dokonania zwrotu przez beneficjenta całości lub części dofinansowania była ona wyliczana na podstawie analizy sprawozdania finansowego oraz merytorycznego, a także ewentualnie podjętych działań monitorująco-kontrolnych. Instytut nie posiadał uprawnień do windykacyjnego dochodzenia zwrotu od beneficjenta niewykorzystanego lub nienależycie wykorzystanego dofinansowania. W tym zakresie kontrolowana jednostka współpracowała z MKiDN, a wydawanie decyzji określających kwoty dofinansowania podlegające zwrotowi do budżetu państwa pozostawało w kompetencjach Ministra. Dochodzenie zwrotu dofinansowań rozpoczynało się od wezwania beneficjenta przez Dyrektora Instytutu do dokonania zwrotu całości lub części dofinansowania. W przypadku braku reakcji na wezwanie Instytut występował do Ministra o wydanie decyzji administracyjnej określającej kwotę do zwrotu wraz z ustawowymi odsetkami jak dla zaległości podatkowych wraz z uzasadnieniem. W okresie objętym kontrolą Instytut zwrócił się do Ministra celem wydania decyzji określających kwoty do zwrotu następujących podmiotów: Stowarzyszenie Dumni z Polski, Europejskie Centrum Projektów Pozarządowych, Fundacja Centrum Edukacji Społecznej, Stowarzyszenia Instytut Pamięci i Dziedzictwa Kresowego, [...]. Minister poinformował NIK²¹⁰, że od Stowarzyszenia Dumni z Polski z tytułu udzielonego przez Instytut dofinansowania wykorzystanego niezgodnie z przeznaczeniem wyegzekwowano kwotę 58 117,75 zł²¹¹. Co do pozostałych beneficjentów, według stanu na dzień 11 grudnia 2023 r., toczyły się postępowania egzekucyjne. Postępowania w zakresie żądania zwrotu dofinansowania prowadzone były również w przypadku trzech beneficjentów²¹², którym dofinansowanie w łącznej kwocie 256 218,00 zł przyznano decyzją Dyrektora Instytutu. W ich wyniku Minister wydał dwie decyzje administracyjne²¹³, w których określono kwotę dotacji przypadającą do zwrotu w łącznej wysokości 216 218,00 zł wraz z odsetkami²¹⁴, zaś w jednym przypadku zawiadomił²¹⁵ stronę postępowania²¹⁶ o możliwości wypowiedzenia się w zakresie zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań w związku z toczącym się postępowaniem określającym kwotę dotacji przypadającą do zwrotu. Przyczyną wszczęcia postępowań administracyjnych przez Ministra było niewywiązanie się stron z realizacji umów²¹⁷, m.in. poprzez niezłożenie sprawozdania z wykonania zadania, co wiązało się z brakiem możliwości weryfikacji przez Instytut prawidłowości realizacji zadań, na które zostało przyznane dofinansowanie.

²¹⁰ Pismo z dnia 26 lutego 2024 r., znak BAK-WKR.070.2.2024.

²¹¹ Z tego: 50 338,92 zł należności głównej, 7 762,83 zł odsetek, 16 zł kosztów upomnienia.

²¹² Tj.: Fundacja Centrum Edukacji Społecznej, Europejskie Centrum Projektów Pozarządowych, [...].

²¹³ Tj. o nr: 160/2022 z dnia 20 lipca 2022 r. dotycząca Fundacji Centrum Edukacji Społecznej, 161/2022 z dnia 12 sierpnia 2022 r. dotycząca Europejskiego Centrum Projektów Pozarządowych.

²¹⁴ W wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych liczonymi na dzień przekazania dotacji.

²¹⁵ Zawiadomienie znak: DF-VII.3220.356.2023.JS z dnia 7 września 2023 r.

²¹⁶ [...].

²¹⁷ To jest umów: nr 70 zawartej w dniu 5 lipca 2022 r. ([...]), nr 93 zawartej w dniu 26 lipca 2021 r. (Fundacja Centrum Edukacji Społecznej), nr 94 zawartej w dniu 5 lipca 2021 r. (Europejskie Centrum Projektów Pozarządowych).

(akta kontroli str. 94-96, 736-741, 769-770, 772-773, 788-840, 841-856, 934-941, 1215-1221, 1275-1277, 1838-1852, 2705-2725)

W Instytucie brak było regulacji z zakresie procedowania skarg, wniosków i wniosków o udostępnienie informacji publicznej. W okresie od powstania Instytutu do dnia 6 grudnia 2023 r. wpłynęło 50 wniosków w sprawie udostępnienia informacji publicznej. Wnioski o udostępnienie informacji publicznej dotyczyły przede wszystkim wglądu w złożone przez oferentów wnioski, a także możliwości zapoznania się z kartami ocen. O ile dokumentacja nie była nadmiernie rozbudowana, to udostępniano ją zgodnie z wnioskiem. W przypadku natomiast, gdy wnioskodawca żądał wglądu w całość dokumentacji zrealizowanego zadania, a dokumentacja była obszerna, udostępniano ją do wglądu w siedzibie Instytutu. Karty ocen udostępniano w formie zanonimizowanej, tj. bez wskazania danych osobowych eksperta. Przypadki odmowy udostępnienia informacji publicznej dotyczyły przede wszystkim sytuacji, gdy wnioskodawca wnosił o udostępnienie wniosku (oferty) złożonej w toku naboru. Instytut odmawiał argumentując, że sam wniosek i załączniki nie stanowią informacji publicznej, są dokumentami prywatnymi oferentów i jako takie nie podlegają udostępnieniu. Instytut udostępniał natomiast wnioski składane przez samorządowe instytucje kultury, albowiem podmioty te są podmiotami publicznymi. W sytuacji, gdy wniosek zawierał nieścisłości, które nie stanowiły istotnych problemów przy udzielaniu odpowiedzi na kierowane zapytania, Instytut interpretował wnioski na korzyść składającego zapytanie i udzielał odpowiedzi.

(akta kontroli str. 1207-1208, 2705-2725)

W okresie objętym kontrolą Instytut nie był kontrolowany przez Ministra. W zakresie udzielania i rozliczania dofinansowania nie było również kontroli prowadzonych przez inne uprawnione organy. Piotr Gliński, pełniący do dnia 27 listopada 2023 r. funkcję Ministra poinformował²¹⁸, że Biuro Audytu Wewnętrznego i Kontroli Ministerstwa nie posiadało odpowiednio licznych zasobów kadrowych do prowadzenia wielu kontroli jednocześnie. Zgodnie z udzieloną przez niego informacją Instytut był jednostką powołaną niedawno i trudno było skierować do niej kontrolę, gdyż na kontrolę oczekiwały jednostki wcześniej powołane. Wskazał również, że wnosił do Ministra Finansów o zwiększenie etatyzacji MKiDN, jednak jego wnioski nie uzyskiwały akceptacji.

(akta kontroli str. 406-433, 1838-1852, 2705-2725)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Instytut nierzetelnie i niezgodnie z *Regulaminami Funduszu Patriotycznego* aneksował osiem z dwudziestu objętych szczegółowym badaniem umów zawartych z beneficjentami.
 - a) Instytut wyraził zgodę w drodze aneksu na poniesienie wydatków niekwalifikowanych przez beneficjenta.

Fundacja Służba Niepodległej wystąpiła do Dyrektora Instytutu z pisemnym wnioskiem o sporządzenie aneksu do umowy. Beneficjent we wniosku z dnia 29 października 2021 r. wniósł o: zmniejszenie kosztu jednostkowego w pozycji zakup nieruchomości z kwoty 495 000,00 zł do kwoty 480 000,00 zł; zmniejszenie kosztu jednostkowego w pozycji koszty zakupu środków trwałych wielokrotnego wykorzystania z kwoty 5 000,00 zł do kwoty 4 641,84 zł; oraz wprowadzenie dwóch

²¹⁸ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

nowych pozycji w kosztorysie zadania tj. usługi doradztwa prawnego o koszcie jednostkowym 2 460,00 zł oraz opłaty notarialnej i podatku o koszcie jednostkowym 12 869,16 zł. Wniosek o aneks uzyskał pisemną zgodę Dyrektora Instytutu. W dniu 5 listopada 2021 r. zawarto aneks do umowy nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r. aktualizujący *Preliminarz całkowitych kosztów Zadania wraz ze źródłami finansowania*, poprzez wprowadzenie dwóch nowych pozycji kosztorysowych na łączną kwotę 15 329,16 zł, niebędących kosztami kwalifikowanymi. Było to niezgodne z § 7 ust. 1 lit. e *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obowiązującego w naborze *Wolność po polsku edycja 2021 r. oraz załącznikiem nr 1 do tego Regulaminu* zawierającym wykaz kosztów kwalifikowanych, który nie przewidywał pokrywania ze środków pochodzących z dofinansowania usług doradztwa prawnego, kosztów aktów notarialnych i innych danin publicznych.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²¹⁹, że zgodnie z *Regulaminem (par. 10 ust. 2 lit. j) 10% kosztów pokrytych z dofinansowania mogło być pokryte na koszty niekwalifikowane*.

W kolejnych wyjaśnieniach²²⁰ wskazał: *na podstawie interpretacji pracowników naszego Działu Prawnego pracownicy Działu Programów Krajowych przyjmowali, że zapis dotyczący niekwalifikowalności 10 procent wartości wszystkich kosztów należy przyjmować jako obowiązujący na całym etapie weryfikacji poprawności kosztów zadania, w tym również na etapie aktualizacji wniosku, realizacji umowy i weryfikacji sprawozdania*.

NIK nie podziela powyższych wyjaśnień, albowiem wskazany § 10 ust. 2 lit. j *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obowiązującego podczas naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* dotyczył wyłącznie trybu oceny wniosku i wskazywał, że ocenie punktowej nie są poddawane wnioski, w których stwierdzono przeznaczenie powyżej 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych. Powyższe nie oznaczało, że na etapie realizacji zadania możliwe było przeznaczanie do 10% wydatków ze środków otrzymanych z Funduszu Patriotycznego na wydatki niestanowiące kosztów kwalifikowanych.

- b) W przypadku dwóch z dwudziestu objętych szczegółowym badaniem umów, Instytut następnie wyrażał zgodę na zmiany pozycji kosztowych, po ich poniesieniu przez beneficjenta.

Zgodnie z § 5 ust. 13 pkt 5 lub 6 *Regulaminów*, w przypadku konieczności wprowadzenia zmian w umowie, pisemnego aneksu i zgody Dyrektora pod rygorem nieważności wymagały: przesunięcia wydatków pomiędzy poszczególnymi pozycjami preliminarza kosztów, płatnymi ze środków finansowych Instytutu powyżej 15%²²¹ lub 25%²²² w stosunku do każdej pozycji kosztorysowej; zmiany zakresu rzeczowego zadania, w tym wprowadzenie nowych lub usunięcie starych pozycji w preliminarzu kosztów; zmiany terminu zakończenia realizacji zadania.

W badanej działalności wystąpiły przypadki, w których beneficjenci ponieśli wydatki zanim została na to wyrażona zgoda Dyrektora Instytutu. W praktyce akceptowano działania beneficjentów polegające na dostosowywaniu planowanych kosztów do działań i wydatków już zrealizowanych, jeszcze przed wyrażeniem formalnej zgody:

- Fundacja Action-Life w ramach realizacji umowy nr 53/2023 z dnia 19 lipca 2023 r. wniosła o zgodę na zmiany w harmonogramie oraz preliminarzu

²¹⁹ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r., znak: L.dz. 16/2024/MS.

²²⁰ Pismo z dnia 19 lutego 2024 r.

²²¹ Edycje *Wolność po polsku 2021 r.*, *Niepodległość po polsku*, *Wolność po polsku 2022 r.*.

²²² Edycja *Wolność po polsku 2023 r.*

kosztów, i uzyskała ją w drodze aneksu do umowy z dnia 15 listopada 2023 r. Tymczasem beneficjent poniósł wyższe od wyjściowo deklarowanych wydatki na kategorię kosztową dotyczącą zakupu środka transportu, tj. w dniu 2 listopada 2023 r. zakupił samochód za 65 tys. zł, pomimo tego, że pierwotnie deklarowana wysokość wydatku miała wynieść 6,5 tys. zł. Instytut nie zakwestionował proponowanej zmiany, jak również nie zakwestionował poniesienia tego wydatku przed uzyskaniem formalnej zgody przez beneficjenta.

- Stowarzyszenie Straż Narodowa w ramach realizacji umowy nr 47/2022 z dnia 12 lipca 2022 r. wniosło o zgodę na zmiany w preliminarzu kosztów. Zgodę uzyskało w drodze zawarcia w dniu 29 listopada 2022 r. aneksu do umowy o dofinansowanie. Tymczasem beneficjent poniósł wyższe od wyjściowo deklarowanych wydatki na poszczególne kategorie kosztowe, tj.: w okresie od dnia 26 września do dnia 23 listopada 2022 r. na usługi i zakupy związane z kostką brukową wydatkował kwotę 99 362,31 zł, przy czym planowaną pierwotnie kwotę związaną z tą kategorią beneficjent przekroczył już w dniu 13 października 2022 r. Ponadto w okresie od dnia 7 listopada do dnia 28 listopada 2022 r. na urządzenia kuchenne wydatkował kwotę 98 062,98 zł, przy czym ponad 50% planowanej pierwotnie kwoty związanej z tą kategorią beneficjent przekroczył już w dniu 7 listopada 2022 r.; z kolei w dniu 13 października 2022 r. na montaż wiaty zewnętrznej wydatkował kwotę 67 090 zł, tym samym wydatkując ponad 300% planowanej pierwotnie kwoty związanej z tą kategorią jeszcze przed uzyskaniem zgody na dokonanie zmian w preliminarzu kosztów. Instytut nie zakwestionował proponowanej zmiany, jak również nie zakwestionował poniesienia tego wydatku przed uzyskaniem formalnej zgody przez beneficjenta.

Jak wyjaśnił²²³ Zastępca Dyrektora Instytutu, beneficjenci ponosili pełną odpowiedzialność za sposób wydatkowania środków, a zawarte aneksy nigdy nie naruszały *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*. NIK nie podziela złożonych wyjaśnień wskazując, że o ile w ramach realizacji zadań beneficjenci istotnie ponosili pełną odpowiedzialność za sposób wydatkowania dofinansowań, to jednak nie umniejszało to konieczności dochowania przez Instytut należytej staranności i rzetelności w zakresie weryfikowania i wprowadzania zmian w realizacji projektów.

- c) W przypadku pięciu²²⁴ z dwudziestu szczegółowo badanych umów Instytut wyrażał zgodę na poniesienie wydatków niekwalifikowanych.

W naborze *Wolność po polsku 2021* zgodnie z §10 ust. 2 lit. j regulaminu Funduszu na etapie oceny formalnej dopuszczono możliwość planowanego przeznaczenia do 10% wydatków z dofinansowania na koszty nieujęte w wykazie kosztów kwalifikowanych.

Planowane koszty niekwalifikowane nie były usuwane przez beneficjentów podczas pierwszej aktualizacji wniosków o dofinansowanie²²⁵, a ponadto zidentyfikowano przypadki²²⁶, w których wydatki niekwalifikowane były wprowadzane do umów na etapie zawierania aneksów do umów. We wszystkich edycjach Funduszu obowiązywał załącznik nr 1 do *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, który stanowił wykaz kosztów kwalifikowanych, w tym zawierał szczegółowy katalog kategorii

²²³ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

²²⁴ Tj. umów o numerach: 15/2021, 86/2021, 51/2021, 47/2022, 40/2022

²²⁵ Wymaganej z powodu dostosowania wyjściowego wniosku o dofinansowanie do wysokości środków otrzymanych z Funduszu Patriotycznego. Dotyczy wniosków: Stowarzyszenie Marsz Niepodległości umowa nr 51/2021, Fundacja Action-Life umowa nr 86/2021.

²²⁶ Przykładowo: Fundacja Patriotyczna im. Witolda Pileckiego umowa nr 41/2021, Fundacja Służba Niepodległej – realizacja umowy nr 15/2021, Fundacja Inicjatyw Młodzieżowych – realizacja umowy nr 24/2021.

wydatków. W załączniku nr 1 wskazano, że warunkiem kwalifikowania wydatków związanych z realizacją zadań z Priorytetu II było wystąpienie kosztów podstawowych²²⁷. W działalności Instytutu wystąpiły przypadki pełnego akceptowania sprawozdań beneficjentów wykazujących wydatki niekwalifikowane, w tym praktyka ta była szczególnie widoczna w odniesieniu do rozliczeń projektów realizowanych w ramach naboru *Wolność po polsku 2021*. Dotyczyło to również projektów, w których całość poniesionych wydatków był niekwalifikowany ze względu na brak wystąpienia kosztów podstawowych²²⁸.

Jak zeznał Dyrektor Instytutu²²⁹, przyjęcie limitu do 10% wydatków niekwalifikowanych wykazanych we wniosku o dofinansowanie miało sprawić, że większa liczba wnioskodawców zakwalifikuje się do etapu oceny merytorycznej i zwiększy swoje szanse na uzyskanie dofinansowania.

Zastępca Dyrektora wyjaśnił²³⁰, że kwalifikacji podlegały projekty, w których nie wystąpiły koszty podstawowe, ponieważ wystarczającym działaniem było poniesienie wydatków w zakresie kosztów dodatkowych ujętych w załączniku nr 1 oraz zakup środków trwałych.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²³¹, że zgodnie z *Regulaminem Funduszu Patriotycznego edycji Wolność po polsku 2021* beneficjenci mogli ponieść do 10% wydatków niezgodnych z wykazem kosztów kwalifikowanych.

Najwyższa Izba Kontroli stwierdza, że w przypadku prawidłowego zastosowania *Regulaminu* edycji *Wolność po polsku 2021 r.* w działaniach Instytutu nie doszłoby do nierzetelności skutkującej zatwierdzeniem sprawozdań zawierających wydatki niekwalifikowane. Akceptacja do 10% wydatków niekwalifikowanych dotyczyła jedynie etapu oceny formalnej i nie powinna była przełożyć się na sfinansowanie ich ze środków Funduszu, a zwłaszcza w sytuacji, w której takie wydatki pojawiły się w preliminarzach kosztów na etapie aktualizacji wniosków, tj. po etapie ocen.

NIK nie podziela wyjaśnień złożonych przez Zastępcę Dyrektora Instytutu. Zobowiązanie do wystąpienia w realizacji zadania kosztów podstawowych, decydujących o kwalifikowalności całości zadania, wynikało wprost z wykazu kosztów kwalifikowanych i nie mogło zostać zastąpione poprzez wystąpienie innych kosztów, w tym kosztów dodatkowych lub związanych z zakupem środków trwałych.

d) W przypadku dziewięciu²³² z dwunastu badanych aneksów, załączniki do nich będące ich integralną częścią i zawierające kluczowe zmiany wymagające

²²⁷ Tj. m.in. zakup nieruchomości lub budowa, rozbudowa, przebudowa, nadbudowa obiektu budowlanego, roboty montażowo-budowlane, koszty budowy przyłączy, zagospodarowanie terenu, etc. Były to koszty powiązane z działaniami w obszarze nieruchomości lub infrastruktury.

²²⁸ Przykładowo: Stowarzyszenie Marsz Niepodległości, realizacja umowy nr 40/2022 zawartej na kwotę 400 000 zł, Fundacja Instytut Patrium, realizacja umowy nr 25/2021 zawartej na kwotę 19 000 zł.

²²⁹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

²³⁰ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

²³¹ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

²³² Tj. 1) dwóch aneksów do umowy nr 5 z dnia 24 czerwca 2021 r.: aneksu nr 1 zawartego w dniu 11 października 2021 r., do którego załącznik przyjęto w dniu 30 listopada 2021 r. tj. 50 dni od dnia zawarcia aneksu nr 1 oraz aneksu nr 2 zawartego w dniu 5 listopada 2021 r., do którego załącznik przyjęto w dniu 30 listopada 2021 r. tj. 15 dni od zawarcia aneksu nr 2. 2) trzech aneksów do umowy nr 37 zawartej w dniu 11 lipca 2022 r.: aneks nr 1 i 2 zostały podpisane odpowiednio 10 listopada 2022 r. i 30 listopada 2022 r. to załącznik przekazany kontrolerom jest taki sam dla obu aneksów z sumą kontrolną e475 i został przyjęty przez Instytut 14 listopada 2022 r. tj. cztery dni po podpisaniu aneksu nr 1. W przypadku aneksu nr 2 ustalono, że do aneksu nr 2 obowiązującym załącznikiem był ten sam, który dotyczył aneksu nr 1. Został on co prawda udostępniony de edycji w systemie Witkac, lecz nie został on ostatecznie przyjęty. Aneks nr 3 został podpisany w dniu 2 grudnia 2022 r. a załącznik do niego został przyjęty w systemie Witkac w dniu 12 grudnia 2022 r. tj. dziesięć dni po podpisaniu aneksu. 3) aneksu do umowy nr 50 z dnia 6 lipca 2021 r., który został podpisany w dniu 15 listopada 2021 r., a załącznik do niego został przyjęty przez Instytut 7 grudnia 2021 r. tj. 22 dni po podpisaniu aneksu 4) aneksu do umowy nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r., który został podpisany w dniu 5 listopada 2021 r.

aneksowania, były edytowane i przyjmowane przez Instytut w systemie Witkac w przedziale od czterech do 50 dni po podpisaniu aneksów.

Było to działanie nierzetelne oraz stanowiło naruszenie zapisów aneksów do umów, kierujących do załączników nieistniejących w dacie podpisania tych aneksów. Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²³³, że system Witkac był tylko narzędziem pomocniczym przy sporządzaniu aneksu, który sporządzany był poza systemem przez pracowników Działu Prawnego i dopiero w momencie wysłania przez Instytut aneksu dołączano do niego załączniki. Aneksy w systemie, szczególnie w pierwszym konkursie, były wprowadzane z opóźnieniem. Na zasadzie uzupełniania dokumentacji elektronicznej i sygnalizowania, że taka zmiana miała miejsce. Sprawilo to rozbieżności we wskazanych przypadkach.

Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych wyjaśnił, że²³⁴ w latach 2021-2022 aneksy były konstruowane poza systemem. W systemie funkcjonują pomocniczo w formie informacyjnej. Zmiana została wprowadzona od edycji 2023 i aneksy od tej pory generowane są w systemie.

(akta kontroli str. 13-17, 19-33, 49-67, 282-287, 310-405a, 490-511, 533-540, 1222-1228, 1324-1348, 2705-2725)

2. Instytut nierzetelnie zorganizował proces sprawozdawania z realizacji zadań przez beneficjentów.
 - a) W 17 z 44 poddanych badaniu sprawozdań z realizacji zadań złożonych przez beneficjentów stwierdzono, że okres ich zatwierdzania przez Instytut wynosił ponad 30 dni, a w jednym wypadku wynosił 301 dni licząc od dnia ich złożenia.

Powyższe działanie było nierzetelne, albowiem powodowało, że beneficjent przez cały okres weryfikacji sprawozdania nie miał pewności co do zrealizowania zadania oraz ewentualnej konieczności zwrotu dofinansowania. Tak powstała sytuacja wpływała również na obowiązki sprawozdawcze Instytutu względem MKiDN.

Dyrektor Instytutu²³⁵ wyjaśnił, że beneficjenci mają obowiązek przekazać Instytutowi kompletne sprawozdania z realizacji zadania. Dość często dochodziło do przypadków, gdy beneficjent składał sprawozdanie w terminie, niemniej jednak było ono niekompletne lub zawierało błędy, co prowadziło do konieczności podejmowania przez pracowników Działu Programów Krajowych korespondencji celem poprawy złożonych sprawozdań.

Najwyższa Izba Kontroli nie podziela złożonych wyjaśnień. Instytut mógł bowiem zabezpieczyć prawidłowość składanych sprawozdań m.in. poprzez zastrzeżenie kar umownych na wypadek braku niezwłocznego uzupełnienia lub skorygowania niestarannie sporządzonego sprawozdania lub zawierającego braki. Zdaniem Izby długotrwałe badanie sprawozdań negatywnie wpływało na ciężące na Instytucie obowiązki sprawozdawcze względem Ministerstwa. Jednocześnie przyjęte przez Instytut rozwiązania sprawozdawczo-rozliczeniowe i ich dynamika mogły utrudniać Instytutowi działania zmierzające do ewentualnego stwierdzenia wykorzystania

a załącznik do niego został przyjęty w dniu 17 listopada 2021 r. tj. 12 dni po podpisaniu aneksu. 5) aneksu do umowy nr 40 z dnia 8 lipca 2022 r., który został podpisany w dniu 10 listopada 2022 r. a załącznik do niego został przyjęty w dniu 29 listopada 2022 r. tj. 19 dni po podpisaniu aneksu. 6) aneksu do umowy nr 51 zawartej w dniu 6 lipca 2021 r., który został podpisany w dniu 15 listopada 2021 r., a załącznik do niego został przyjęty w dniu 30 listopada 2021 r. tj. 15 dni po podpisaniu aneksu.

²³³ Pismo z dnia 9 lutego 2024 r., znak: L.dz.64/2024/MS.

²³⁴ Pismo z dnia 14 marca 2024 r.

²³⁵ Pismo z dnia 6 marca 2024 r., znak: L.dz. 113/2024/JZ.

otrzymanych przez poszczególnych beneficjentów dofinansowania niezgodnie z przeznaczeniem.

(akta kontroli str. 71-73, 77-81, 310-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

- b) W przypadku jednego z dwudziestu objętych szczegółowym badaniem sprawozdań z realizacji zadania, Instytut przyjął je, mimo że beneficjent wykazał koszty niekwalifikowane.

Instytut w dniu 31 stycznia 2022 r. przyjął pod względem formalno-rachunkowym sprawozdanie z realizacji zadania określonego umową nr 15 z dnia 24 czerwca 2021 r. zawartej z Fundacją Służba Niepodległej, pomimo że beneficjent wykazał w nim koszt niekwalifikowany z tytułu opłaty notarialnej i innych danin publicznych, poniesiony w dniu 29 października 2021 r., tj. 7 dni przed zawarciem aneksu do umowy. Zatwierdzenie sprawozdania z kosztami niekwalifikowanymi było działaniem nierzetelnym i skutkowało wydatkowaniem środków w wysokości 12 869,16 zł z naruszeniem zasad wydatkowania środków określonych *Regulaminem Funduszu Patriotycznego*.

Kierownik DPK wyjaśnił²³⁶, że *koszt ten został uznany na podstawie wniosku o aneks, w którym zawarto prośbę o umieszczenie w ramach aneksu kosztów opłaty notarialnej i podatków.*

Zdaniem NIK udzielone wyjaśnienia świadczą o braku rzetelności w weryfikacji sprawozdań z wykonania zadań.

- c) W przypadku jednego z dwudziestu objętych szczegółowym badaniem sprawozdań z realizacji zadania Instytut przyjął je, mimo braku dokumentu potwierdzającego wartość nieruchomości.

Instytut w dniu 10 stycznia 2023 r. przyjął jedynie pod względem merytorycznym²³⁷ sprawozdanie z wykonania zadania określonego umową nr 37 z dnia 11 lipca 2022 r. zawartą z Fundacją Inicjatyw Młodzieżowych, pomimo że beneficjent wykazał w nim zakup nieruchomości, dla której nie dostarczył wymaganego załącznikiem nr 1 do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* – stanowiącego wykaz kosztów kwalifikowanych – operatu szacunkowego celem zweryfikowania jej wartości rynkowej. Zatwierdzenie sprawozdania bez wymaganego operatu szacunkowego było działaniem nierzetelnym i stanowiło naruszenie *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²³⁸, że *analiza preliminarza wniosku i umowy dla tego beneficjenta nie wskazuje konieczności przekazania nam operatu szacunkowego dla nabytej nieruchomości. Zgodnie z preliminarzem i sprawozdaniem realizacyjnym organizacja ta wskazywała jako kategorię wydatkową jedynie akt notarialny nabycia nieruchomości oraz wydatki związane z obsługą księgową.*

NIK nie podziela udzielonych wyjaśnień. Zdaniem Izby świadczą one o braku rzetelności w weryfikacji sprawozdań z realizacji zadań.

²³⁶ Pismo z dnia 19 lutego 2024 r.

²³⁷ Wniosek nie był w grupie wniosków objętych badaniem pod względem formalno-rachunkowym. (Instytut zgodnie z wytycznymi Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 31 października 2019 r. w sprawie wytycznych do programów instytucji kultury, finansowych ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przeprowadzał analizę wydatkowania środków na etapie rozliczania zadania w odniesieniu do co najmniej 5% umów zawartych w danym roku w ramach programu).

²³⁸ Pismo z dnia 13 marca 2024 r., znak: L.dz.125/2024/MS.

- d) W przypadku jednego z dwudziestu objętych szczegółowym badaniem sprawozdań z realizacji zadania Instytut przyjął je pomimo, że nie zawierało ono dokumentów poniesienia niektórych wydatków.

Instytut w dniu 30 stycznia 2023 r. przyjął jedynie pod względem merytorycznym sprawozdanie z wykonania zadania określonego umową nr 2 z dnia 9 czerwca 2022 r. zawartą z Fundacją Służba Niepodległej, pomimo że beneficjent wykazał w nim m.in. koszty dotyczące prywatnych środków transportu używanych do realizacji zadania na łączną kwotę 3 025,60 zł, dla których nie dostarczył wymaganych załącznikiem nr 1 do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* – stanowiącego wykaz kosztów kwalifikowanych – umów użyczenia zawartych na te pojazdy. Dodatkowo w zakresie kosztów na usługi hotelowe beneficjent przewidział wydatek w łącznej kwocie 32 814,00 zł, podczas gdy faktyczny koszt usługi ujęty w fakturze nr 2203667/FV/HGD/2022 z dnia 7 października 2022 r. wynosił 30 450 zł, tj. był mniejszy o 2 364 zł względem kwoty rozliczonej w sprawozdaniu. Zatwierdzenie sprawozdania bez wymaganych umów użyczenia oraz niezawierającego wydatków faktycznie poniesionych przez beneficjenta było działaniem nierzetelnym i stanowiło naruszenie *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²³⁹, że w tym przypadku organizacja ta nie znajdowała się na liście podmiotów, których sprawozdania zostały wytypowane do pełnej weryfikacji. Wskazał również: *W chwili obecnej podejmiemy kroki, które będą miały na celu wyjaśnienie rozbieżności w ocenie dotyczących możliwości zaakceptowania tych wydatków przedstawionych przez beneficjenta.*

(akta kontroli str. 71-81, 194-196, 310-405a, 873-933, 1270-1272, 2705-2725)

3. Dyrektor Instytutu powierzył czynności z zakresu nadzoru osobie niebędącej pracownikiem Instytutu i dopuścił do nienależnego wypłacenia na jej rzecz wynagrodzenia w łącznej kwocie 76 450 zł, co było działaniem niecelowym, nierzetelnym i w swoich skutkach było niegospodarne.

W okresie objętym kontrolą zawarto łącznie sześć umów o łącznej wartości 88 300 zł z [...] – Zastępcą Dyrektora Narodowego Centrum Kultury.

Zgodnie z § 6 ust. 2 pkt 3 Statutu Instytutu, do obowiązków Dyrektora Instytutu należała realizacja zadań statutowych, a w szczególności nadzór nad realizacją przygotowanych programów działania. Uszczegółowienia zawarte w regulaminach organizacyjnych wskazywały na to, że uprawnionymi do sprawowania bezpośredniego nadzoru nad pracami Działu Programów Krajowych byli kierownik tej komórki oraz Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych.

Tymczasem, na podstawie sześciu umów zawartych z [...], Dyrektor Instytutu zlecił mu do realizacji takie zadania, jak: nadzór nad wdrożeniem zmian w formularzu wnioskowym w systemie Witkac, współpraca przy opracowaniu i redakcji tekstu umów oraz sprawozdań, nadzór nad sprawnym i poprawnym procesem naboru w ramach Programu, nadzór nad realizacją i rozliczeniem programów finansowanych przez beneficjentów Programu (umowa nr 4/1/2021/Z), dodatkowo uszczegółowiono usługę nadzoru o nadzór nad sprawnym i poprawnym przebiegiem procesu oceny formalnej i merytorycznej, a także konsultacje w zakresie regulaminu dostosowanego do nowego naboru (umowa nr 512/12/2021/Z). Na podstawie umów zawartych w 2022 r. zleceniobiorca zobowiązywał się do wykonywania nadzoru nad sprawnym i poprawnym przebiegiem procesu oceny merytorycznej w ramach Programu i wyłonienia beneficjentów, a także konsultacji w zakresie dostosowania regulaminu do kolejnego naboru (umowy nr 3/01/2022/Z, 178/05/2022/Z i 226/06/2022/Z).

²³⁹ Pismo z dnia 13 marca 2024 r., znak: L.dz.125/2024/MS.

Umowa zawarta w 2023 r. nie zawierała kwestii wykonywania nadzoru, jednakże zobowiązywała zleceniobiorcę m.in. do konsultacji w zakresie regulaminu nowego naboru.

Do dnia 31 sierpnia 2023 r. zleceniobiorcy wypłacono wynagrodzenie w łącznej wysokości 76 450 zł, a każdorazowo wypłatę poprzedzono uprzednim sporządzeniem rachunku do umowy oraz sprawdzeniem i akceptacją tegoż rachunku, zarówno pod względem formalnym i finansowym, jak i merytorycznym²⁴⁰. Jak wynika z zeznań [...] złożonych w dniu 13 lutego 2023 r., w latach 2021-2023 nie wykonywał on żadnych czynności związanych z nadzorem nad procesem naboru, w tym w obszarze ocen formalnych i merytorycznych, nie współpracował z beneficjentami Programu, jak również nie wykonywał na rzecz Instytutu żadnych zadań związanych z nadzorem nad realizacją i rozliczeniem zadań dofinansowanych ze środków Funduszu. Ponadto zeznał, że w latach 2022-2023 nie opracował i nie proponował zmian do wdrożenia w tekstach *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, a istotą jego pracy było wspieranie działalności Instytutu poprzez tworzenie procedur i szkolenie pracowników²⁴¹.

Jak wyjaśnił²⁴² Dyrektor Instytutu, wskazany zleceniobiorca wykonywał swoje zadania zgodnie z przypisanym zakresem obowiązków i pełnił funkcje o charakterze doradczym i szkoleniowym i nie wykonywał zadań związanych z przygotowaniem i nadzorem nad realizacją konkursów Funduszu Patriotycznego, ponieważ te leżały w zakresie kompetencji Dyrektora Instytutu.

Z kolei z wyjaśnień²⁴³ złożonych przez kierownika DPK wynika, że działania [...] o charakterze szkoleniowym i instruktażowym wprost odbywały się w ramach realizacji przedmiotu umowy w zakresie nadzoru nad wdrożeniem zmian w formularzu wnioskowym oraz sprawnym i poprawnym procesem naboru wniosków, oceny formalnej wniosków oraz konsultacji w zakresie treści regulaminu konkursowego.

Zdaniem NIK zlecenie sprawowania nadzoru osobie niezatrudnionej w Instytucie i, w istocie, nieponoszącej statutowej i organizacyjnej odpowiedzialności za prawidłowość całokształtu procesów związanych z działalnością programu Fundusz Patriotyczny, było działaniem wskazującym na brak właściwie funkcjonującej kontroli zarządczej oraz nienależycie sprawowany nadzór nad tym obszarem przez kierownictwo Instytutu. Niecelowość i nierzetelność działań Dyrektora Instytutu zawarła się również w tym, że scedowanie sprawowania nadzoru na zleceniobiorcę nie było działaniem optymalnym i odpowiednim dla osiągnięcia założonych celów, ponieważ sprawowanie nadzoru pozostawało w gestii osób zatrudnionych w Instytucie i pobierających wynagrodzenie z tego tytułu. Tym samym nie można uznać wynagrodzenia zleceniobiorcy za racjonalny wydatek, nawet w sytuacji gdyby przedmiot umów został wykonany w sposób zgodny z ich treścią. W wyniku poświadczenia przez kierownika DPK i Zastępcę Dyrektora ds. Programów Krajowych tego, że zleceniobiorca dostarczył Instytutowi usługi, do których zobligowano go zawartymi umowami, doszło do nienależnego wypłacenia wynagrodzenia – za usługi, których nie wykonano – w wysokości 76 450 zł. NIK zauważa również sprzeczności występujące w wyjaśnieniach złożonych przez Dyrektora Instytutu i kierownika DPK, które wskazują na brak wiedzy Dyrektora Instytutu o takich kwestiach, jak m.in. treść umów zawartych ze zleceniobiorcą.

²⁴⁰ Potwierdzającymi byli pracownicy działu księgowego oraz kierownik DPK wraz z Zastępcą Dyrektora ds. Programów Krajowych.

²⁴¹ Protokół przesłuchania świadka z dnia 13 lutego 2024 r.

²⁴² Pismo z dnia 27 lutego 2024 r., znak: L.dz. 95/2024/MC.

²⁴³ Pismo z dnia 16 lutego 2024 r.

(akta kontroli str. 282-287, 406-419, 447-481, 490-511, 521-546, 550-555, 2705-2725)

4. Instytut nie wymagał by osoby przeprowadzające kontrole wypełniały deklaracje bezstronności, co było działaniem nierzetelnym.

Regulaminy Funduszu Patriotycznego obowiązujące w latach 2022-2023 wskazywały, że pracownik Instytutu mógł znaleźć się w sytuacji konfliktu interesów. Zgodnie z §11 ust. 1 tych *Regulaminów*, w przypadku zaistnienia konfliktu interesów pracownik Instytutu podlegał wyłączeniu z czynności związanych z rozpatrywaniem wniosków: z inicjatywy własnej; na wniosek bezpośredniego zwierzchnika; z inicjatywy Dyrektora. W unormowaniach regulaminowych nie przewidziano możliwości wystąpienia konfliktu interesów pomiędzy osobami przeprowadzającymi kontrole a beneficjentami Funduszu.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²⁴⁴, że kontrole przydzielano pracownikom na podstawie rocznego planu kontroli i bazując na wewnętrznych uzgodnieniach pomiędzy pracownikami. Wskazał również, że z zasady kontrole przeprowadzali pracownicy odpowiedzialni za kontakty względem poszczególnych beneficjentów.

NIK stwierdza, że zobowiązanie do sporządzania deklaracji bezstronności przez pracowników kontrolujących beneficjentów pozwoliłoby na wyłączenie z czynności kontrolnych osób mogących w sposób potencjalny wpływać na ocenę realizacji projektu.

(akta kontroli str. 13-17, 19-36, 47-67, 71-73, 133-148, 197-229, 255-276, 282-287, 306-405a, 406-412, 434-436, 484-488, 490-511, 521-540, 2705-2725)

5. Instytut nie podejmował adekwatnych działań kontrolnych wobec beneficjentów, co było działaniem nierzetelnym i niecelowym.

- a) Kontrole u dwóch beneficjentów przeprowadzono w sposób nierzetelny.

Instytut przekazał NIK jedynie 12 protokołów kontroli, choć jak wynika z list kontroli w latach 2022-2023 czynnościami objęto 20 beneficjentów. Na podstawie dostępnych protokołów pokontrolnych NIK stwierdza, że działania związane ze skontrolowaniem działalności dwóch beneficjentów w trakcie trwania zadań były w istocie pozorne. Wskazuje na to treść samych protokołów, w których kierownik Działu Programów Krajowych na dzień przeprowadzania kontroli, m.in.

- w odniesieniu do beneficjenta Stowarzyszenie Przeciwko Bierności w dniu 22 września 2023 r. zanotował, że projekt był realizowany w okresie od dnia 25 maja do dnia 15 listopada 2023 r. a także, że zapoznał się z oryginałami dokumentów, które były zgodne ze skanami dostarczonymi przez beneficjenta w sprawozdaniu, w sytuacji gdy faktycznie sprawozdanie złożono w systemie Witkac dopiero w dniu 26 listopada 2023 r., a załączniki przekazywano za pomocą systemu sukcesywnie, w terminie od dnia 7 grudnia do 11 grudnia 2023 r. Ponadto kierownik Działu Programów Krajowych zanotował, że na dzień kontroli beneficjent osiągnął założone mierniki zadania, choć można było to ocenić dopiero na etapie rozliczenia projektu.
- w odniesieniu do beneficjenta Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” Gniazdo w Zakopanem zanotował w dniu 11 października 2022 r., że projekt był realizowany w okresie od dnia 6 czerwca do dnia 15 listopada 2022 r., jednakże w drodze aneksu z dnia 25 listopada 2022 r. wydłużono jego realizację do dnia 30 listopada 2022 r., jak również wskazał, że zapoznał się z oryginałami

²⁴⁴ Pismo z dnia 21 listopada 2023 r.

dokumentów, które były zgodne ze skanami dostarczonymi przez beneficjenta w sprawozdaniu; tymczasem sprawozdanie złożono w systemie Witkac dopiero w dniu 8 grudnia 2022 r., a załączniki przekazywano za pomocą systemu sukcesywnie, w terminie od dnia 15 grudnia do 20 grudnia 2022 r. Ponadto kierownik Działu Programów Krajowych dnia 11 października 2022 r. stwierdził osiągnięcie przez beneficjenta założonych mierników zadania. Zdaniem NIK, tylko jeden z 54 wydatków wykazanych w sprawozdaniu poniesiono w terminie poprzedzającym kontrolę i był on związany z przygotowaniem planowanego postępowania.

Kierownik Działu Programów Krajowych nie wyjaśnił NIK, w jaki sposób na dzień sporządzania protokołów pokontrolnych posiadał wiedzę na temat rozliczeń i aneksowania zadań. NIK zauważa, że względem sporządzenia protokołów były to działania, które dopiero miały nadejść.

- b) Kontrolę beneficjenta, który pomimo deklaracji nie wniósł do realizacji zadania wkładu własnego przeprowadzono ponad rok po złożeniu sprawozdania rozliczającego projekt.

Beneficjent [...] ²⁴⁵ na podstawie wniosku złożonego w naborze *Wolność po polsku 2021 r.* uzyskał dofinansowanie zadania realizowanego w ramach Priorytetu I, w wysokości 104 275 zł, zaś cały planowany koszt zadania wyniósł 204 275 zł. W dniu 30 listopada 2021 r. beneficjent złożył sprawozdanie z realizacji projektu, a ostatnich uzupełnień dokonano w dniu 9 stycznia 2022 r. Beneficjent wskazał, że nie zrealizował wskaźnika dotyczącego udziału partnera, który to udział był ściśle powiązany z montażem finansowym zadania. Deklarowany przez beneficjenta partner, czyli Telewizja Polska SA, miał zgodnie z deklaracją beneficjenta wnieść w realizację zadania wkład w wysokości 100 000 zł ²⁴⁶.

Pomimo klarownej informacji o niezrealizowaniu zadania zgodnie z założeniami, Instytut podjął działania względem beneficjenta dopiero po 484 dniach od złożenia sprawozdania. Wiązało się to z opóźnieniem w wezwaniu beneficjenta do zwrotu dofinansowania ²⁴⁷.

Kierownik Działu Programów Krajowych nie wyjaśnił ²⁴⁸ przyczyn późnego podjęcia działań kontrolnych wobec beneficjenta [...].

- c) Instytut nierzetelnie przeprowadził kontrolę realizacji zadania przez Stowarzyszenie „Wiara i Tradycja”.

Instytut w dniu 14 lutego 2023 r. przeprowadził kontrolę u beneficjenta Stowarzyszenia „Wiara i Tradycja” w zakresie prawidłowości realizacji zadania pt. *Promocja i edukacja w zakresie postaw patriotycznych, narodowych i katolickich na bazie organizowanych plenerowych projekcji filmowych i internetowych*, objętego umową nr 40 z dnia 12 lipca 2022 r. zawartą w ramach naboru wniosków *Wolność po polsku edycja 2022 r.* Kontrole przeprowadzono w siedzibie Instytutu. W ramach czynności kontrolnych upoważniony przedstawiciel Instytutu zapoznał się m.in. z dokumentacją księgową. Kontrolujący nie stwierdzili nieprawidłowości, mimo że w dokumentach księgowych przekazanych wraz ze sprawozdaniem z realizacji zadania brak było umowy najmu lokalu. Zgodnie z załącznikiem nr 1 do *Regulaminu Funduszu Patriotycznego* obowiązującego w naborze *Wolność po polsku edycja*

²⁴⁵ Umowa nr 17/2021 z dnia 25 czerwca 2021 r.

²⁴⁶ Jak ujęto w sprawozdaniu: „Cele realizowane ze środków pochodzących z dotacji Funduszu Patriotycznego zostały w całości zrealizowane. Cele zaplanowane do realizacji ze środków pochodzących z wkładu własnego nie zostały zrealizowane z uwagi na ciągły brak przekazania zadeklarowanych środków finansowych przez Telewizję Polską.”

²⁴⁷ Kwotę wskazaną w zaleceniach pokontrolnych beneficjent zwrócił w dniu 25 sierpnia 2023 r.

²⁴⁸ Pismo z dnia 12 marca 2024 r.

2022 r. stanowiącym wykaz kosztów kwalifikowanych, za koszty kwalifikowane uznawano koszt wynajęcia obiektów, pomieszczeń, przestrzeni (lokacji) na potrzeby realizacji zadania na podstawie umowy. Konsekwencją takiego stanu rzeczy za niekwalifikowane powinny być być uznane wydatki w wysokości 10,0 tys. zł poniesione na wynajem lokalu.

NIK nie udzielono wyjaśnień w tym zakresie²⁴⁹.

(akta kontroli str. 13-17, 49-67, 71-73, 77-93, 97-132, 282-287, 354-405a, 490-511, 521-540, 1864-1873, 2705-2725)

6. Dyrektor Instytutu w okresie objętym kontrolą nie zwrócił do MKiDN niewykorzystanej części dotacji celowej w łącznej kwocie 246 271,12 zł w wyznaczonych umowami terminach, pomimo że beneficjenci dokonali zwrotu niewykorzystanych przez nich kwot dofinansowania, a środki znajdowały się na rachunku bankowym Instytutu, co naruszało zasady gospodarowania środkami publicznymi i co było działaniem nierzetelnym.

Instytut każdego roku otrzymywał dotację celową na realizację programu własnego Fundusz Patriotyczny. Poszczególne umowy²⁵⁰ o udzielenie dotacji określały terminy zwrotów niewykorzystanej części dotacji, tj.: do dnia 15 stycznia 2022 r. dla naboru *Wolność po polsku edycja 2021 r.* zgodnie z § 8 ust. 1 i 2²⁵¹, do dnia 21 listopada 2022 r. dla naboru *Niepodległość po polsku* zgodnie z § 1 ust. 6²⁵² i 7 lit. b²⁵³, do dnia 15 stycznia 2023 r. dla naboru *Wolność po polsku edycja 2022 r.* zgodnie z § 8 ust. 1 i 3 oraz § 1 ust. 1 i 2²⁵⁴, i do dnia 15 stycznia 2024 r. dla naboru *Wolność po polsku edycja 2023 r.* zgodnie z § 9 ust. 1 i 3²⁵⁵, § 1 ust. 3 oraz § 8 ust. 1²⁵⁶.

Opóźnienia Instytutu w przekazywaniu zwrotów niewykorzystanej części dotacji wynosiły w latach 2021-2024 od trzech do 83 dni.

Dyrektor Instytutu zeznał²⁵⁷: *to jest kwestia do poruszenia z główną księgową, ona odpowiadała za ten obszar działalności. Główna księgową miała kontakt z Ministerstwem i miała wgląd w konta Funduszu w zakresie wpływów i zwrotów od beneficjentów.*

Główna księgową w zakresie rozliczenia edycji 2021-2022 Funduszu Patriotycznego wyjaśniła²⁵⁸, że *zwroty dokonane przez beneficjenta podlegają szerokiej analizie formalnej i finansowej. Do momentu gdy zwrot nie uzyska akceptacji Działu Programowego, zwroty nie są dokonywane do MKiDN. Biorąc pod uwagę konieczność składania korekt przez beneficjentów, czekamy na ostateczne potwierdzenie, by złożyć dyspozycje przelewu do MKiDN. W kolejnych wyjaśnieniach²⁵⁹ w kwestii rozliczenia edycji 2023 Funduszu Patriotycznego, główna*

²⁴⁹ Wyjaśnienia zawarte w piśmie z dnia 6 marca 2024 r., znak L.dz.113/2024/JZ nie zawierały odpowiedzi na pytanie.

²⁵⁰ Tj. umowy o nr: 246/DF-VII/2021 wraz z aneksami, 74/DF-V/AJ/2021 wraz z aneksami, 82/DF-V/AJ/2022 wraz z aneksami, 345/DF-VII/2022 wraz z aneksami, 325/DF-VII/2023 wraz z aneksem, 22/DF-V/AJ/2023 wraz z aneksem. Zwanych dalej umową 246 wraz z aneksami, umową nr 74 wraz z aneksami, umową nr 82 wraz z aneksami, umową nr 345 wraz z aneksami, umową nr 325 wraz z aneksem, umowa nr 22 wraz z aneksem.

²⁵¹ Dotyczy umów: nr 246/DF-VII/2021 w zakresie edycji 2021 *Wolność po polsku*, Priorytet I, nr 74/DF-V/AJ/2021 w zakresie edycji 2021 *Wolność po polsku*, Priorytet II.

²⁵² Dotyczy aneksu nr 6 do umowy nr 74/DF-V/AJ/2021 w zakresie naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet II.

²⁵³ Dotyczy aneksu nr 3 do umowy nr 246/DF-VII/2021 w zakresie naboru *Niepodległość po polsku*, Priorytet I.

²⁵⁴ Dotyczy umowy nr 345/DF-VII/2022 wraz z aneksem nr 1 w zakresie naboru *Wolność po polsku* edycji 2022, Priorytet I.

²⁵⁵ Dotyczy umów: nr 82/DF-V/AJ/2022 w zakresie edycji 2022 *Wolność po polsku*, Priorytet II, nr 22/DF-V/AJ/2023 w zakresie edycji 2023 *Wolność po polsku*, Priorytet II.

²⁵⁶ Dotyczy umowy nr 325/DF-VII/2023 w zakresie edycji 2023 *Wolność po polsku*, Priorytet I.

²⁵⁷ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

²⁵⁸ Pismo z dnia 20 lutego 2024 r., znak: L.dz.58/2024/JD.

²⁵⁹ Pismo z dnia 25 marca 2024 r., znak: L.dz.58/2024/JD.

księgowa wskazała, że w momencie otrzymania zwrotu dotacji, (...) dział finansowo-kadrowy przekazuje informację do działu programów krajowych o otrzymanym przelewie. W momencie prawidłowego potwierdzenia wpływu środków, przez dział merytoryczny, zostają one zwrócone na rachunek Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Zastępca Dyrektora ds. Programów Krajowych na wskazaną kwestię udzielił wyjaśnień²⁶⁰, zgodnie z którymi odpowiedź na to zagadnienie zostanie przekazana po uzyskaniu tych informacji od pracowników Działu Finansowo-Księgowego. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych²⁶¹ nie przekazano NIK żadnych dodatkowych wyjaśnień w przedmiotowym zakresie.

Dodatkowo Instytut w okresie objętym kontrolą nie naliczył i uiścił należnych odsetek z tytułu nieterminowego dokonania zwrotów niewykorzystanej dotacji w kwocie 246 271,12 zł do MKiDN, co było działaniem nierzetelnym oraz stanowiło naruszenie zapisu § 8 ust. 1²⁶²-3²⁶³ i zapisu § 9 ust. 1-3²⁶⁴ umów o udzielenie dotacji celowej, zgodnie z którymi Instytut zobowiązany był bez wezwania przekazać Ministerstwu odsetki w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, liczonych od dnia następującego po dniu, w którym upłynął termin zwrotu dotacji.

Dyrektor IDMN zeznał²⁶⁵, że nie ma wiedzy na ten temat.

Główna księgowa nie wyjaśniła²⁶⁶ przyczyny powstania nieprawidłowości, jedynie potwierdziła, że nie były naliczane i przekazywane odsetki przez Instytut na rzecz MKiDN, w związku z zawartymi umowami.

(akta kontroli str. 484a-488, 934-1141, 1270-1272, 1887-1893, 1900-2220, 2705-2725)

7. Instytut nie podjął działań względem beneficjenta, mimo poniesienia przez niego wydatków w okresie niekwalifikowanym wydatków w łącznej wysokości 18 454 zł.

Umową nr 13 z dnia 23 czerwca 2021 r. zawartej z EFA Poland sp. z o.o. Instytut dofinansował realizację zadanie *Przygotowanie nowej siedziby The Warsaw Institute Review*. Zgodnie z umową termin realizacji zadania rozpoczął się w dniu 22 czerwca 2021 r., zatem wydatki pokrywane z dofinansowania przekazanego przez Instytut mogły być czynione od dnia 22 czerwca 2021 r. Do sprawozdania z realizacji zadania Instytut załączył m.in. niżej wymienione dowody księgowe: dowód księgowy nr EFA/IDMN/2021/1 opiewający na kwotę 2 750 zł (faktura ze sklepu meblowego) wystawiony i zapłacony w dniu 21 czerwca 2021 r., dowód księgowy nr EFA/IDMN/2021/2 opiewający na kwotę 700 zł (faktura za malowanie) wystawiony i zapłacony w dniu 21 czerwca 2021 r., dowód księgowy EFA/IDMN/2021/3 opiewający na kwotę 6 280 zł (faktura za fotele) zapłacony w dniu 11 czerwca 2021 r., dowód księgowy EFA/IDMN/2021/8 opiewający na kwotę 2 382 zł (faktura za meble) częściowo zapłacony w dniu 14 czerwca 2021 r., dowód księgowy EFA/IDMN/2021/9 opiewający na kwotę 6 342 zł (faktura za meble) częściowo zapłacony w dniu 27 maja 2021 r. Powyższe wydatki w łącznej wysokości 18 454 zł zostały poczynione przed terminem realizacji zadania, tj. w okresie ich niekwalifikowalności, natomiast w sprawozdaniu z realizacji zadania ujęto pełne kwoty wynikające z przedstawionych faktur.

²⁶⁰ Pismo z dnia 13 marca 2024 r. znak: L.dz. 125/2024/MS.

²⁶¹ Tj. do dnia 29 marca 2024 r.

²⁶² W umowie nr 325 wraz z aneksami.

²⁶³ W umowach o nr: 246, 74, 345 wraz z aneksami.

²⁶⁴ W umowach o nr: 82, 22 wraz z aneksami.

²⁶⁵ Protokół przesłuchania świadka z dnia 8 marca 2024 r.

²⁶⁶ Pismo z dnia 25 marca 2024 r. znak: L.dz.58/2024/JD.

Kierownik Działu Programów Krajowych wyjaśnił²⁶⁷, że sprawozdanie nie podlegało pełnej weryfikacji, a na podstawie wypełnionego sprawozdania z realizacji zadania jedynie faktura EFA/IDMN/2021/2 opiewający na kwotę 700 zł powinna była zostać zakwestionowana.

Najwyższa Izba Kontroli nie podziela złożonych wyjaśnień. Zarówno umowa, jak i *Regulamin Funduszu Patriotycznego* nie zezwalał na refinansowanie poniesionych częściowo kosztów przed okresem kwalifikowalności.

(akta kontroli str.1300-1347, 2705-2725)

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia nadzór Instytutu nad realizacją umów i prawidłowością rozliczania udzielonego dofinansowania.

W badanym okresie Instytut nie monitorował bieżącego postępu realizacji dofinansowanych zadań. Wnioski beneficjentów o aneksowanie umów nie były poddawane analizie pod kątem celowości i adekwatności do realizacji zadania. Aneksy, w dziewięciu z 12 badanych przypadków, były zawierane przed wygenerowaniem dla nich załączników zawierających kluczowe kwestie w zakresie realizacji umów. W pięciu z dwudziestu badanych umów wystąpiły przypadki wyrażania zgody w drodze aneksów na poniesienie kosztów niekwalifikowanych, co było nierzetelne i co naruszało postanowienia *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*.

Niecelowe i nierzetelne było zawarcie umowy na sprawowanie nadzoru nad Funduszem Patriotycznym przez osobę niebędącą pracownikiem Instytutu. W ocenie NIK umowne przekazanie nadzoru nad realizowanym przez Instytut programem własnym naruszało zasady odpowiedzialności kierownictwa za działanie tej jednostki. Prowadziło to jednocześnie do osłabienia mechanizmów bieżącego nadzoru. Dodatkowo nierzetelne i niegospodarne działanie stanowiło wydatkowanie kwoty 76 450 zł na wynagrodzenie tej osoby, mimo że nie podejmowała ona działań objętych zakresem umowy.

Instytut nierzetelnie zorganizował proces sprawozdawania beneficjentów z realizacji zadania objętego dofinansowaniem. Przyjmowano sprawozdania mimo poniesienia kosztów niekwalifikowanych lub mimo przekroczenia limitów kosztów określonych postanowieniami *Regulaminów Funduszu Patriotycznego*, co było działaniem nierzetelnym. W jednym przypadku Instytut zaakceptował sprawozdanie pomimo braku dokumentów poniesienia wydatku, a także w jednym przypadku mimo braku wymaganego dokumentu potwierdzającego wartość nabywanej nieruchomości.

W 17 z 44 poddanych badaniu sprawozdań okres ich zatwierdzania trwał ponad 30 dni, a w skrajnym przypadku 301 od dnia złożenia, co w ocenie Izby było działaniem nierzetelnym. Dodatkowo powyższa sytuacja miała negatywny skutek na sprawozdawczość Instytutu względem Ministra. Instytut z naruszeniem zasad gospodarowania środkami publicznymi nie dokonywał terminowego zwrotu Ministrowi niewykorzystanej części dotacji celowej, co łącznie złożyło się w badanym okresie na kwotę w wysokości 246 271,12 zł, mimo że środki te były w dyspozycji Instytutu na rachunku bankowym.

Kontrole prowadzone przez Instytut miały na ogół charakter następczy, po zrealizowaniu zadania publicznego, co utrudniało identyfikację możliwych nieprawidłowości w realizacji dofinansowanych zadań. Ponadto NIK zidentyfikowała, że w przypadku dwóch z 12 udokumentowanych protokołami kontroli, pracownik Instytutu w dniach sporządzenia dokumentów pokontrolnych ujął w nich informacje o zdarzeniach, które miały wystąpić, mimo, że z okoliczności wynikało, iż mogły

²⁶⁷ Pismo z dnia 18 stycznia 2024 r., znak: L. dz. 16/2024/MS.

zmaterializować się dopiero w przyszłości. Wobec braku złożenia wyjaśnień Izba uznała, że ich przeprowadzenie było co najmniej w części pozorne, co stanowiło działanie nierzetelne. W ocenie NIK obrazuje to fakt, że stosowanie przez Instytut narzędzia w postaci kontroli w taki sposób, w jaki było ono stosowane, cechowało się słabością, mogącą oddziaływać negatywnie na sprawowanie należytego nadzoru nad przebiegiem i rozliczaniem zadań dofinansowanych ze środków publicznych.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

Wnioski

1. Weryfikowanie zgodności sporządzanych ocen z postanowieniami *Regulaminu Funduszu Patriotycznego*, w szczególności z kryteriami oceny.
2. Opracowanie zasad uzupełnienia braków lub nieścisłości składanych wniosków z poszanowaniem zasady równego traktowania wszystkich wnioskodawców.
3. Wprowadzenie w systemie obsługującym nabór blokad w zakresie dat granicznych realizacji projektu w celu wyeliminowania błędów formalnych.
4. Zobowiązanie do składania deklaracji bezstronności przez pracowników Instytutu biorących udział w czynnościach związanych z przyznawaniem, rozliczaniem i nadzorem nad realizacją zadań dofinansowanych ze środków Funduszu Patriotycznego.
5. Załączanie do umowy złożonego przez beneficjenta wniosku wraz z aktualizacjami.
6. Wdrożenie zasad wyboru ekspertów.
7. Rzetelne rozliczanie umów zawieranych z ekspertami.
8. Uzależnienie możliwości przyznawania dofinansowania w drodze decyzji Dyrektora Instytutu od szczegółowego uzasadnienia udzielenia wsparcia finansowego.
9. Określenie warunków, jakie powinny spełnić nieruchomości nabywane za środki z Funduszu Patriotycznego.
10. Zawieranie z beneficjentem umów zawierających w momencie ich podpisywania wszystkie niezbędne załączniki do nich.
11. Wprowadzenie procedury wewnętrznej umożliwiającej skuteczny monitoring rozliczania i egzekwowania zwrotów niewykorzystanych dofinansowań.
12. Wprowadzenie obowiązku składania częściowych sprawozdań z realizacji zadania w przypadku ubiegania się o zawarcie aneksu.
13. Przeprowadzenie kontroli prawidłowości realizacji umowy nr 13 z dnia 23 czerwca 2021 r. zawartej z EFA Poland sp. z o.o. realizację zadania *Przygotowanie nowej siedziby The Warsaw Institute Review*, w szczególności w zakresie wydatków dokonanych przed okresem ich kwalifikowalności.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Departamentu Strategii Najwyższej Izby Kontroli. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 9 maja 2024 r.

Kontrolerzy

Patrycja Chrzanowska-Przybylska
główny specjalista kontroli państwowej

/-/

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Strategii
p.o. Dyrektor
Marzena Rajczewska

/-/

Agnieszka Kuźniewicz
specjalista kontroli państwowej

/-/

Konrad Kobyłko
doradca prawny

/-/